

p-ISSN 0033-202X
e-ISSN 2545-2487

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROczNIK	89
<hr/>	
zeszyt	4

Warszawa 2021

RADA REDAKCYJNA

Ewa Głowacka – przewodnicząca (IBliK, UMK), Mariola Antczak (KliB, UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar-Ilan University, Israel),
Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (KDiKS, UJK), Artur Jazdon (UAM),
Maria Juda (INoK, UMCS), Bożena Koredczuk (IINiB, UW),
Dariusz Kuźmina (WDIB, UW), Tomasz Makowski (BN),
Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), Maria Próchnicka (KISI, UJ),
Barbara Sosińska-Kalata (WDIB, UW), Anna Tokarska (INoK, UŚ),
Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary),
Grażyna Wrona (INoI, UP), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*„Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.*

Pełne teksty roczników 1927-2020 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.ac.sbp.pl
oraz w Mediotecze Wydziału Dziennikarstwa,
Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
medioteka.uw.edu.pl

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 89

2021

zeszyt 4

Kwartalnik „Przeгляд Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki z liczbą 70 punktów

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwa
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- MARIA KUCZKOWSKA: Otwarte dane badawcze: sondażowa analiza doświadczeń i potrzeb pracowników Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu..... 479
- ANNA WAŁEK: Managing Change in the Academic Library – Building an Intelligent Organization Based on Organizational Culture (Zarządzanie zmianą w bibliotece akademickiej – budowanie organizacji inteligentnej w oparciu o kulturę organizacyjną)..... 495
- ANNA LUBIŃSKA: TikTok jako instrument komunikacji marketingowej bibliotek 521

SPRAWOZDANIA

- „Pracujmy dla przyszłości. Odkrywaj-Dyskutuj-Prezentuj-Prowokuj-Rozwiązuj”. Światowy Kongres Bibliotek i Informacji i 86. Konferencja Generalna IFLA (17-19 sierpnia 2021) (Elżbieta Barbara Zybert)..... 545
- „National Bibliographies and Catalogs Curation and Research: Digital Humanities Outlook”. DARIAH Bibliographical Data WG Meeting: an Open Online Workshop (30 września 2021 r.) (Bartłomiej Włodarczyk) 561

ARTYKUŁY RECENZYJNE / RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

- Przeгляд piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś) 567
- Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski) 572
- Z ŻYCIA SBP 581
- WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW 593

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 89

2021

Issue 4

„The Library Review” was awarded seventy points in the official register of journals
of Ministry of Education and Science

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- MARIA KUCZKOWSKA: Open Research Data: Exploratory Analysis of Experience and Needs of the Staff of Adam Mickiewicz University in Poznań 479
- ANNA WAŁEK: Managing Change in the Academic Library – Building an Intelligent Organization Based on Organizational Culture..... 495
- ANNA LUBIŃSKA: TikTok as Means of Marketing Communication for Libraries 521

REPORTS

- „Let’s work together for the future. Discover-Discuss-Present-Provoke-Solve”. World Library and Information Congress and 86th IFLA General Assembly (August 17-19, 2021) (*Elżbieta Barbara Zybort*) 545
- „National Bibliographies and Catalogs Curation and Research: Digital Humanities Outlook”. DARIAH Bibliographical Data WG Meeting: an Open Online Workshop (30 września 2021 r.) (*Bartłomiej Włodarczyk*) 561

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- Polish literature survey (*Barbara Koryś*) 567
- Foreign publications (*Jacek Wojciechowski*)..... 572

NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION) 581

GUIDELINES FOR AUTHORS 597

MARIA KUCZKOWSKA
Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
e-mail: maria.kuczowska@amu.edu.pl
ORCID 0000-0003-2681-4945

OTWARTE DANE BADAWCZE: SONDAŻOWA ANALIZA DOŚWIADCZEŃ I POTRZEB PRACOWNIKÓW UNIWERSYTETU im. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

Maria Kuczowska mgr, polonistka, bibliotekarka. W latach 2003-2020 zatrudniona w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, a od 2020 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. W swojej pracy z pasją porusza się po zagadnieniach współczesnego bibliotekarstwa naukowego – specjalistka w zakresie bibliograficznych baz danych i Otwartej Nauki. Opublikowała m.in. *Doskonalenie zawodowe bibliotekarzy we własnej placówce na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu* („Forum Bibliotek Medycznych” 2011); *Funkcjonowanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w otwartej przestrzeni – dwa lata doświadczeń* („Forum Bibliotek Medycznych”, 2012); *Bibliografia publikacji pracowników Biblioteki Głównej Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu* (Poznań, 2012).

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Otwarte dane badawcze od kilku lat stanowią temat dyskusji akademickich – mają zarówno gorących orędowników, jak i zgorzałych przeciwników. Dostrzegając różnorodność postaw, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu (BU) wraz z pełnomocnikiem ds. otwartego dostępu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu zwróciła się z prośbą do naukowców z UAM o wypełnienie ankiety. Celem badania było zdiagnozowanie poziomu wiedzy, umiejętności i potrzeb pracowników z zakresu udostępniania

danych badawczych. Postawiono hipotezę, że pracownicy UAM będą w tym zakresie zróżnicowani, a zróżnicowanie to będzie wynikać np. z reprezentowanych przez nich dyscyplin naukowych, stanowiska czy stażu pracy. **Metoda** – W badaniu zastosowano technikę ankiety; kwestionariusz udostępniono online w wewnętrznej sieci uczelnianej. Ankieta miała charakter jednorazowy; składała się z 13 pytań – respondenci mieli do wyboru pytania zarówno zamknięte jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, jak i pytania otwarte. **Wnioski** – Hipoteza, iż stosunek do otwartych danych badawczych będzie wynikać z reprezentowanych dyscyplin naukowych, stanowiska czy stażu pracy, potwierdziła się tylko częściowo, ukazując, że choć na UAM tego typu zróżnicowanie występuje, to jego determinantami muszą być inne zmienne. Zaskakująca okazała się słaba znajomość zagadnień prawnych związanych z udostępnianiem danych badawczych. Wyraźnie zaznaczona przez respondentów potrzeba wsparcia w kwestii udostępniania danych badawczych wyznacza nowe zadania przed Biblioteką Uniwersytecką w Poznaniu.

SŁOWA KLUCZOWE: Otwarte dane badawcze. Otwarta Nauka. Biblioteka akademicka. Badania ankietowe. Szkolnictwo wyższe.

WSTĘP

Otwarta Nauka (*Open Science*) – w bardzo szerokim rozumieniu obejmująca otwarty dostęp do publikacji naukowych (*Open Access*), otwartych danych badawczych (*Open Research Data*) oraz otwartą komunikację naukową (*Open Scholarly Communication*) (Open Science Monitor, 2019) – zagościła na stałe w polskim dyskursie dotyczącym zagadnień okołonaukowych już kilka lat temu. Nie oznacza to jednak, że temperatura dyskusji opadła, ponieważ sprawy związane, np. z publikowaniem w otwartym dostępie, wciąż budzą sporo kontrowersji wśród polskich naukowców, którzy zwracają uwagę na istniejące rozbieżności pomiędzy wymogami grantodawców (np. Narodowe Centrum Nauki (NCN) jako członek cOAlition S, wymagające od grantobiorców publikowania w czasopiśmie otwartego dostępu) (Korytkowski & Kulczycki, 2021) a wymogami ministerialnymi. Naukowcy – niejako zobligowani przez obecny system ewaluacji – starają się publikować w czasopiśmie z najwyższymi wskaźnikami bibliometrycznymi (zwłaszcza zagranicznych), jednak wiele ważnych i topowych czasopism z różnych dyscyplin naukowych to czasopiśma zamknięte, bez możliwości publikowania w modelu Open Access. Problem pojawia się wówczas, gdy badania naukowe i będące ich efektem publikacje naukowe zostały sfinansowane w ramach grantów przyznanych przez NCN.

Na gruncie polskim zauważalny jest także pewien dysonans – otóż w zagadnienia Otwartej Nauki zaangażowane są na różnych płaszczyznach liczne instytucje (np. Narodowe Centrum Nauki, Ministerstwo

Edukacji i Nauki (MEiN), niektóre uczelnie, instytuty Polskiej Akademii Nauk (PAN), biblioteki naukowe), z drugiej strony trudno nie zauważyć tych szkół wyższych (a przy tym i pojedynczych naukowców), dla których Otwarta Nauka kończy się na ministerialnych programach publikowania otwartego w ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki oraz wymogach związanych ze sprawozdawczością do Polskiej Bibliografii Naukowej (PBN). W tym kontekście otwarte dane badawcze dla entuzjastów otwartości w nauce będą kolejnym krokiem otwierania nauki, natomiast dla sceptyków przykrym wymogiem, który należy uwzględnić, np. przy składaniu wniosku o grant w Narodowym Centrum Nauki.

Warto też zauważyć, iż w ogólnopolskiej – zdecydowanie akademickiej – debacie na temat Otwartej Nauki na czoło w ostatnim czasie wysunęły się właśnie otwarte dane badawcze, czego dowodem są liczne konferencje tematyczne, webinaria, szkolenia poświęcone tym zagadnieniom, a nawet fora czy grupy dyskusyjne (mniej oficjalne, jednak funkcjonujące) osób związanych z propagowaniem otwartości w nauce. Należy też odnotować fakt, iż minister edukacji i nauki, zarządzeniem z dnia 20 kwietnia 2021 r. powołał Zespół doradczy do spraw otwartych danych naukowych (*Zarządzenie MEiN...*, 2021).

Dla uściślenia metodologicznego trzeba dodać, iż dane badawcze to dane, które zostały zebrane lub wytworzone jako materiał do analiz w ramach badań naukowych, stanowiące podstawę publikacji naukowych oraz niezbędne do oceny wyników badań zaprezentowanych w tych publikacjach. Są to np. dane liczbowe, dokumenty tekstowe, notatki, obserwacje laboratoryjne, fotografie, nagrania audio i wideo, kwestionariusze, wyniki ankiet itd. (Siewicz & Rycko, 2019). Natomiast otwarte dane badawcze to dane udostępniane w otwartym formacie za pośrednictwem Internetu w taki sposób, by można je było ponownie udostępniać i wykorzystywać do dowolnego celu z poszanowaniem prawa (*Dyrektywa Parlamentu Europejskiego...*, 2019). Maksymalne korzyści z udostępniania danych badawczych zapewniają zasady FAIR, zgodnie z którymi dane badawcze powinny być możliwe do znalezienia (*findable*), dostępne (*accessible*), interoperacyjne (*interoperable*) i wielokrotnego użytku (*reusable*) (Wilkinson & Dumontier et al., 2016).

Proces odpowiedniego zorganizowania, udokumentowania, zarchiwizowania i udostępniania danych badawczych określa się jako cykl życia danych badawczych, jego elementy składowe to: wytworzenie danych; opisanie, przetworzenie danych; przetwarzanie i analiza danych; przechowywanie i archiwizacja danych; udostępnianie danych; ponowne wykorzystanie danych (Książczak-Gronowska & Bogajczyk, 2020). W cyklu tym dane badawcze mogą być wykorzystywane nawet po zakończeniu projektu badawczego także przez innych użytkowników. Narzędziem wspomagającym odpowiednie zaplanowanie cyklu życia danych jest Plan

zarządzania danymi (*Data Management Plan*) (Wytyczne NCN dla wnioskodawców..., 2020; *Practical Guide to the International...*, 2021).

Jak zauważono w *dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego*, gwałtownie rośnie liczba generowanych danych badawczych także w wyniku badań naukowych finansowanych ze środków publicznych. Otwarty dostęp do danych badawczych „(...) przyczynia się do zwiększenia jakości, ograniczenia konieczności zbędnego powielania badań, do przyspieszenia postępu naukowego, do zwalczania oszustw w dziedzinie nauki, a także może ogólnie sprzyjać wzrostowi gospodarczemu i innowacyjności” (*Dyrektywa Parlamentu Europejskiego...*, 2019).

Kwestia transparentności prowadzonych badań wydaje się mieć szczególne znaczenie, np. w kontekście badań medycznych, by wspomnieć tylko o sfabrykowanych danych w artykule Andrew Wakefielda, który został opublikowany w czasopiśmie „*The Lancet*” w 1998 r. (Wakefield & Murch et al., 1998). W publikacji tej zasugerowano związek pomiędzy skojarzoną szczepionką przeciwko odrze, śwince i różyczce (MMR) a rozwojem autyzmu i choroby jelit. Mimo iż autorowi udowodniono oszustwo naukowe (Deer, 2011) i dokonano retrakcji artykułu – publikacja ta przyczyniła się do gwałtownego wzrostu ruchów antyszczepionkowych na całym świecie.

Powyższy przykład dotyczy oczywiście tylko dziedziny nauk medycznych, jednak wskazuje na jeszcze jeden ważny aspekt otwartych danych badawczych – weryfikowalność wyników badań naukowych przedstawionych w publikacjach naukowych.

Udostępnianie danych badawczych dotychczas nie miało charakteru obligatoryjnego, jednak obecnie wraz z ogłoszeniem 7 września br. *Ustawy z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego* (Ustawa o otwartych danych..., 2021), wdrażającej w zakresie swojej regulacji dyrektywę Parlamentu Europejskiego z 2019 r., należy się spodziewać kolejnych zmian związanych z otwieraniem danych.

Zalecenia płynące z Komisji Europejskiej, szereg inicjatyw związanych z otwieraniem nauki (by wymienić najważniejsze: Science Europe, EOSC, cOAlition S, GO FAIR), wnioski grantowe składane do NCN, w których obliguje się badaczy do tworzenia Planów Zarządzania Danymi, a ostatnio także *Ustawa o otwartych danych...* powodują, iż dane badawcze – mimo iż zawsze były podstawą badań naukowych – zostały niejako wydobyte z ukrycia na powierzchnię i zyskały status prawie równy publikacjom naukowym. Oczywiście, w procesie komunikacji naukowej dane badawcze nie mogą zastąpić publikacji naukowych, jednak ogólne pojęcie danych badawczych oraz sposobów ich udostępniania nigdy nie było w przeszłości tak szeroko omawiane.

OTWARTA NAUKA NA UNIWERSYTECIE IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM) znajduje się wśród tych polskich uczelni, które są zaangażowane we wspieranie procesów związanych z otwieraniem nauki – w styczniu 2021 r. wprowadzono na UAM instytucjonalną politykę otwartego dostępu oraz powołano pełnomocnika ds. otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych (Zarządzenie nr 47 UAM..., 2021). Wiosną 2021 r. Uczelnia została członkiem EOSC (European Open Science Cloud) Association (Strategia UAM..., 2021), czyli stowarzyszenia, które wspierać będzie rozwój wirtualnej przestrzeni do przechowywania, udostępniania i wykorzystania danych przez europejskie zespoły naukowo-badawcze.

W działania promujące Otwartą Naukę na UAM od lat zaangażowana jest także Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, która w 2014 r. przystąpiła do Koalicji Otwartej Edukacji (KOED). Warto odnotować także, iż w 2010 r. w BUP powstał AMUR, czyli pierwsze w Polsce instytucjonalne repozytorium publikacji naukowych pracowników UAM (Rychlik & Karwasińska, 2011). W ostatnim czasie na stronie internetowej Biblioteki Uniwersyteckiej uruchomiono podstronę „Otwarta Nauka”, na której szczegółowo omówiono różnorodne zagadnienia związane z tym tematem. Ponadto BUP w swoich działaniach propagujących Otwartą Naukę systematycznie współpracuje z pełnomocnikiem ds. otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych UAM.

Dyskusja dotycząca udostępniania danych badawczych nie ominęła także UAM, jednak do tej pory miała ona charakter nieoficjalny. Warto dodać, że nawet swobodna wymiana myśli z naukowcami pozwoliła zauważyć różnorodność postaw dotyczących otwierania danych badawczych – od entuzjastycznych, aż po skrajne i niezwykle emocjonalne, w których udostępnianie danych traktowano niczym zamach na „własność” nierozzerwalnie związaną z wysiłkiem intelektualnym naukowca. Ta różnorodność postaw wobec otwartych danych badawczych wynikać może także z charakteru uczelni – UAM jako klasyczny uniwersytet ma inną specyfikę niż uczelnie silnie sprofilowane, np. medyczne czy politechniki.

Dostrzegając różnorodność i niekiedy sprzeczność opinii związanych z udostępnianiem danych badawczych, Biblioteka Uniwersytecka wraz z pełnomocnikiem ds. otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych UAM zwróciła się z prośbą do pracowników naukowych UAM o wypełnienie krótkiej ankiety na temat otwartych danych badawczych. Celem tego badania było zdiagnozowanie poziomu wiedzy, umiejętności i potrzeb pracowników z zakresu udostępniania danych badawczych. Postawiono hipotezę, że pracownicy UAM będą w tym zakresie zróżnicowani, a zróżnicowanie to będzie wynikać np. z reprezentowa-

nych przez nich dyscyplin naukowych, stanowiska czy stażu pracy. Wyniki ankiety potwierdziły to przypuszczenie tylko częściowo, ukazując, że choć na UAM tego typu zróżnicowanie występuje, to jego determinantami muszą być inne zmienne. Ponadto, wyniki badania rzuciły nowe światło na to, w jakim zakresie pracownicy UAM, planujący udostępniać dane, potrzebują wsparcia. Zaskakująca okazała się też dość słaba znajomość zagadnień prawnych oraz możliwości ochrony udostępnianych danych badawczych poprzez zastosowanie odpowiedniej licencji.

METODY

UCZESTNICY I PROCEDURA

Badaniem objęci zostali pracownicy naukowcy UAM. W sondażu diagnostycznym wzięło udział 205 ochotników; próba stanowiła ponad 10% społeczności, reprezentowane były w niej wszystkie grupy wiekowe i etatowe. Udział w badaniu był anonimowy; wszystkie kwestionariusze wypełniono prawidłowo, żadnego nie odrzucono.

W badaniu zastosowano technikę ankiety i narzędzie w postaci kwestionariusza online. Ankieta miała charakter jednorazowy, nie wymagała od respondentów wcześniejszego przygotowania, ani zapoznania się z materiałem wprowadzającym; składała się z 13 pytań – respondenci mieli do wyboru pytania zarówno zamknięte jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, jak i pytania otwarte.

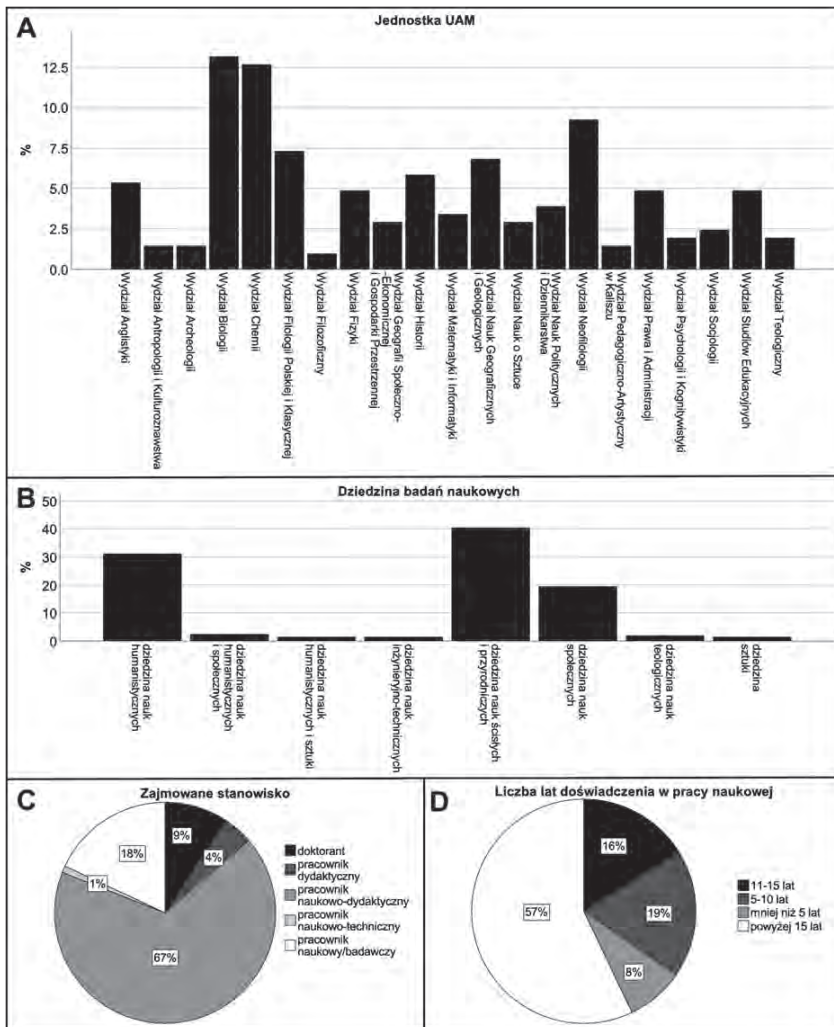
Kwestionariusz udostępniono online w wewnętrznej sieci uczelnianej (intranet) od 22 marca do 30 kwietnia 2021 r. Wiadomość z prośbą o wypełnienie ankiety została wysłana na skrzynki mailowe pracowników UAM jako „List ogólnouczelniany”.

W pytaniach 1-4 (Rys. 1A-D) ankietowani mieli określić swoją przynależność do wydziału, staż w pracy naukowej, zajmowane stanowisko oraz określić dziedzinę badań naukowych. Zdecydowana większość respondentów pochodziła z Wydziału Biologii (27) oraz Wydziału Chemii (26), co nie było zaskoczeniem, ponieważ reprezentanci nauk ścisłych i przyrodniczych już od wielu lat muszą udostępniać w niektórych czasopismach dane badawcze stanowiące podstawę publikacji naukowych (w *Supplementary data, Supplementary Material/Online Material*). Niespodzianką natomiast była dość duża liczba odpowiedzi z Wydziału Neofilologii (19) oraz Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej (15).

Najwięcej ankietowanych reprezentowało dziedzinę nauk ścisłych i przyrodniczych (83), dziedzinę nauk humanistycznych (76) oraz nauk społecznych (46). Ze względu na specyfikę Uczelni nie dziwi niewielka liczba naukowców reprezentujących dziedzinę nauk inżynieryjno-technicznych (3). Natomiast wskazanie na np. dziedzinę nauk humanistycz-

nych i sztuki lub dziedzinę nauk humanistycznych i społecznych wynikały z tego, iż pytanie czwarte było pytaniem wielokrotnego wyboru i ankietowani wskazywali więcej niż jedną odpowiedź (Rys. 1B).

Najwięcej ankietowanych było zatrudnionych na stanowisku pracownika naukowo-dydaktycznego, a najmniej na stanowisku pracownika naukowo-technicznego (Rys. 1C). Największą liczbę respondentów stanowią osoby pracujące na Uczelni powyżej 15 lat, a najmniejszą – pracujące mniej niż pięć lat (Rys. 1D).

Rys. 1. Charakterystyka badanej populacji. (A) Rozkład próby ze względu na miejsce/wydział pracy. (B) Rozkład próby ze względu na dziedzinę realizowanych badań naukowych. (C) Rozkład próby ze względu na zajmowane stanowisko. (D) Rozkład próby ze względu na staż pracy.

ANALIZA DANYCH

Wszystkie analizy statystyczne zostały przeprowadzone z użyciem IBM SPSS Statistics for Mac w wersji 27 (IBM Corp., Armonk, NY, USA) na komputerze iMac 1,4 GHz (Apple Inc., Cupertino, CA, USA). Analizowane zmienne miały charakter nominalny. Do analizy zależności wykorzystano test chi-kwadrat (χ^2). Przyjęty poziom istotności (p) wynosił 0,05.

WYNIKI

Pytania 5-6 dotyczyły otwartych danych badawczych (Rys. 2A-C). Na pytanie, czy korzystała Pani/Pan z otwartych danych badawczych ponad połowa respondentów odpowiedziała twierdząco.

Pytanie o sposób przechowywania danych po zakończeniu projektu badawczego miało charakter wielokrotnego wyboru – zdecydowana większość przechowuje dane na komputerze (190) oraz nośniku elektronicznym (145). Warto odnotowania jest to, iż niektórzy ankietowani przechowują dane w repozytoriach danych badawczych (38). Natomiast w odpowiedzi „Inne” wpisywano: notatniki laboratoryjne, odręczne notatki, dzienniki, przechowywane „pod kluczem” notesy, formularze z terenu (forma papierowa), archiwa domowe (dokumenty papierowe).

W pytaniu 7 poproszono respondentów o odpowiedź na pytanie: komu udostępnia Pani/Pan swoje dane badawcze. Pytanie miało charakter wielokrotnego wyboru. Najwięcej respondentów (138) udostępnia dane członkom zespołu badawczego oraz wszystkim zainteresowanym (71). Stosunkowo niewielka liczba ankietowanych (28) nikomu nie udostępnia danych. W odpowiedzi „Inne” najczęściej pojawiały się wpisy, iż dane udostępniane są studentom na potrzeby prac dyplomowych, na portalach społecznościowych dla naukowców (ResearchGate), wszystkim zainteresowanym, ale dopiero po opublikowaniu wyników, czy też przy publikacjach jako *Supplementary Materials*. Dwie odpowiedzi wydają się szczególnie interesujące – pierwsza wypowiedź: „niektóre dane jestem skłonna udostępniać w otwartym dostępie, ale nikt dotąd o to nie prosił”; druga wypowiedź: „zamierzam udostępniać je wszystkim zainteresowanym; choć jak to zrobić, pozostaje dla mnie jeszcze pewną zagadką”. Zauważalna jest tu dobra wola ankietowanych w celu podzielenia się danymi, z drugiej strony widoczna jest słaba znajomość zagadnień związanych z otwieraniem danych także w technicznym wymiarze.

Pytanie 8 dotyczyło tego, kto podejmuje decyzję o udostępnianiu danych badawczych i miało charakter wielokrotnego wyboru. Zdecydowana większość ankietowanych (159) odpowiedziała, iż zawsze (albo najczęściej) decyduje o tym, czy dane badawcze będą dostępne publicznie. Najmniej respondentów (12) wybrało odpowiedź, iż najczęściej nie mają

na to wpływu, gdyż decyduje o tym ktoś inny (np. *autor senior*). W odpowiedzi „Inne” pojawiły się głosy, iż założenia projektów finansowanych z grantów (granty NCN, Horyzont 2020) wymagają udostępniania danych w otwartym dostępie. Zwracano także uwagę na kwestie umów z wydawcami (umowa o przeniesieniu praw autorskich itd.), ograniczenia związane z ochroną danych osobowych (RODO), ale także np. z osobistą „pozycją” badacza w projekcie.

Na zamknięte pytanie 9, dotyczące tworzenia Planu zarządzania danymi, zdecydowana większość respondentów (163) odpowiedziała, iż tworzyła już w przeszłości tego typu dokumenty, mniejszość respondentów (42) nie tworzyła takich dokumentów.

Natomiast w otwartym pytaniu 10 o format zapisu generowanych plików z danymi, najczęściej ankietowanych podało pliki tekstowe (119), xls (82) oraz pdf (80). Pytanie o format zapisu danych jest bardzo istotne z technicznego punktu widzenia i ewentualnego stworzenia instytucjonalnego repozytorium danych badawczych UAM dla bardzo różnych dyscyplin naukowych.

W otwartym pytaniu 11 na temat korzyści płynących z udostępniania danych znaczna większość ankietowanych wskazała transparentność danych badawczych (153), możliwość nawiązania współpracy międzynarodowej (119) oraz zwiększenie liczby cytowań publikacji naukowej przez cytowanie danych (105). W odpowiedzi „Inne” kilku ankietowanych podkreśliło, iż nie widzi żadnych korzyści z udostępniania danych. Pojawiały się jednak i odpowiedzi nacechowane pozytywnie, w których zauważano możliwość podzielenia się rzeczami wartościowymi z innymi badaczami, oszczędność czasu, wydajniejszą pracę czy też możliwość sprawdzenia analiz innych naukowców.

W otwartym pytaniu 12 na temat problemów dotyczących udostępniania danych badawczych poproszono respondentów o krótką wypowiedź uzasadniającą. Zbieżność wielu odpowiedzi pozwoliła na wyodrębnienie kilku kategorii, które dotyczyły: zagadnień prawnych, aspektów technicznych, braku wsparcia instytucji, oporu środowiska naukowego, braku wiedzy na temat udostępniania danych, wyboru repozytorium, kosztów, a także braku problemów oraz braku zdania na temat udostępniania danych.

Spośród wymienionych powyżej kategorii na czoło zdecydowanie wysunęły się wypowiedzi dotyczące zagadnień prawnych – wątpliwości respondentów budzą kwestie związane z prawem autorskim, ochroną danych osobowych (RODO), anonimizacją danych, ewentualną kradzieżą danych czy też ich użyciem przez osoby niepowołane, udostępnianiem danych niejawnych, wyborem licencji, ujawnieniem danych komercyjnych; zwracano także uwagę na politykę niektórych wydawców niezbyt przychylnie nastawionych do nurtu Otwartej Nauki.

Wypowiedzi respondentów w kategorii „opór środowiska naukowego” potwierdzają obiegową opinię, iż część naukowców niechętnie dzieli się własnymi danymi badawczymi właśnie w obawie, by nie zostały one wykorzystane przez inne osoby przed opublikowaniem wyników badań przez „właściciela” danych.

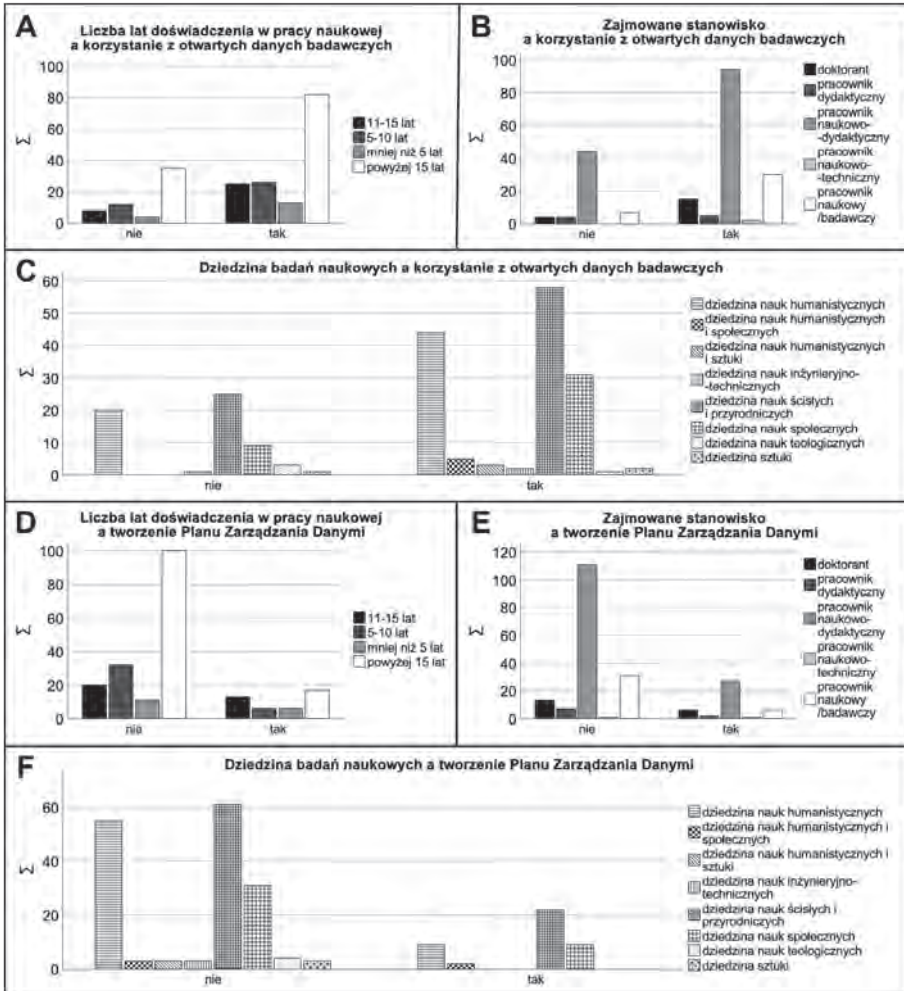
Zagadnienia związane z udostępnianiem danych badawczych są stosunkowo nowe, dlatego znamienne jest to, iż naukowcy wskazują na brak wsparcia instytucjonalnego – rozwiązań systemowych, szkoleń dotyczących zarządzania danymi, udostępniania miejsca na serwerach Uczelni do przechowywania danych, a nawet wsparcia technicznego. Tworzenie Planu zarządzania danymi postrzegają jako kolejny uciążliwy obowiązek administracyjny (jedna z wypowiedzi: „ciągłe nękanie administracyjne w tej sprawie, więcej z tego problemów, niż zysków; zysków zero”). Jak widać, mimo przychylności władz UAM w stosunku do Otwartej Nauki – istnieje jeszcze spora przestrzeń do zagospodarowania.

Jak już wspomniano, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu od lat zaangażowana jest w działania związane z upowszechnianiem idei Otwartej Nauki, dlatego ważne było dla nas poznanie opinii pracowników naukowych UAM na temat rodzaju pomocy, jakiej oczekują od Biblioteki. Pytanie 13 miało charakter otwarty, większość respondentów (137) odpowiedziała, iż oczekuje od Biblioteki szkoleń dotyczących otwartych danych badawczych, nieco mniej osób oczekuje pomocy formalnej w tworzeniu Planu zarządzania danymi (131) oraz stworzenia repozytorium danych badawczych UAM (127). W odpowiedzi „Inne” pojawiło się kilka głosów, które zdecydowanie wyrażały, iż nie oczekują żadnej pomocy ze strony Biblioteki, choć z drugiej strony warto też odnotować, iż pojawiły się wypowiedzi, np. z prośbą o stworzenie listy dobrych praktyk w zakresie udostępniania danych badawczych, przykładowych planów zarządzania danymi, a nawet o pomoc techniczną w zakresie udostępniania danych.

Jak pokazuje rysunek 2A-C, korzystanie z danych badawczych nie jest uwarunkowane stażem pracy ($\chi^2 = 0,78$; $df = 3$; $p = 0,86$), zajmowanym stanowiskiem ($\chi^2 = 4,84$; $df = 4$; $p = 0,30$), a także dziedziną badań ($\chi^2 = 8,50$; $df = 7$; $p = 0,29$).

Nieco inaczej było z tworzeniem Planu zarządzania danymi. Rysunek 2E i 2F ukazują, że to, czy ktoś go tworzył, czy nie, nie było różnicowane ani zajmowanym przez niego stanowiskiem ($\chi^2 = 3,01$; $df = 4$; $p = 0,56$), ani dziedziną jego badań ($\chi^2 = 8,01$; $df = 7$; $p = 0,33$). Jednak (zobacz Rys. 2D) rozkład tej zmiennej różnicował staż pracy ($\chi^2 = 12,59$; $df = 3$; $p < 0,01$). Zróżnicowanie to – choć silne – nie jest w gruncie rzeczy zbyt jaskrawe. W obu grupach (doświadczeni w tworzeniu Planu i niedoświadczeni w tym zakresie) dominują jednostki pracujące więcej niż dziesięć lat (w pierwszej grupie stanowią nieco ponad 71%, a w drugiej blisko 74%). Zróżnicowanie zachodzi w grupie młodych pracowników. Ci ze stażem

mniejszym niż pięć lat są bardziej doświadczeni w zakresie tworzenia Planu Zarządzania Danymi, natomiast ci o stażu między pięć a dziesięć lat, raczej mają w tym kontekście doświadczeń mniej.

Rys. 2. Wyniki analiz zależnościowych. (A) Nie zaobserwowano związku pomiędzy korzystaniem z otwartych danych badawczych a stażem pracy. (B) Nie zaobserwowano związku pomiędzy korzystaniem z otwartych danych badawczych a zajmowanym stanowiskiem. (C) Nie zaobserwowano związku pomiędzy korzystaniem z otwartych danych badawczych a dziedziną realizowanych badań. (D) Zaobserwowano, że pracownicy ze stażem mniejszym niż pięć lat są bardziej doświadczeni w zakresie tworzenia Planu Zarządzania Danymi, natomiast ci ze stażem między pięć a dziesięć lat raczej mają w tym kontekście mniej doświadczeń. Grupa pracowników mającym staż dłuższy niż dziesięć lat, jest w tym zakresie zbalansowana. (E) Nie zaobserwowano związku pomiędzy doświadczeniem w zakresie tworzenia Planu zarządzania danymi a zajmowanym stanowiskiem. (F) Nie zaobserwowano związku pomiędzy doświadczeniem w zakresie tworzenia Planu zarządzania danymi a dziedziną realizowanych badań.

DYSKUSJA

Udostępnianie danych badawczych to gorący temat ostatnich miesięcy i wydaje się, iż dyskusja ta będzie obecna w dyskursie akademickim – nie tylko polskiej, ale także europejskiej – jeszcze dość długo. Ze względu na złożoność zagadnienia – a także ze względu na globalizację nauki oraz sposoby jej finansowania (Kwiek, 2016) – wskazane będą nie tylko rozwiązania systemowe, ale także swego rodzaju praca organiczna, służąca przełamaniu barier i niechęci do udostępniania danych przez niektóre grupy naukowców (Molloy, 2011). Można oczywiście zadać pytanie – kto powinien zajmować się promocją otwartych danych badawczych na poziomie uczelni? Niekoniecznie muszą to być biblioteki naukowe, choć z racji swojego wieloletniego zaangażowania w zagadnienia Otwartej Nauki wydają się dość dobrze przygotowane do tej roli. W tym kontekście trudno nie zauważyć, iż przed bibliotekami naukowymi pojawiają się kolejne zadania, a co za tym idzie i potrzeba uzyskania nowych kompetencji (Wałek, 2019; Nowocien & Rogowska, 2018). W niektórych bibliotekach już funkcjonują jednostki wspierające naukowców w tworzeniu Planu zarządzania danymi (Krajewski & Szuflika-Żurawska, 2020; Bednarek-Michalska, 2020) (choć należy wyraźnie podkreślić, iż nie jest to jeszcze trend ogólnopolski), natomiast NCN w formacie dotyczącej właściwego uzupełnienia Planu zarządzania danymi (Wytyczne NCN dla wnioskodawców..., 2020) wręcz wskazuje na bibliotekę jako miejsce, w którym można uzyskać merytoryczną pomoc. Wyniki ankiety przeprowadzonej na UAM potwierdzają, iż naukowcy rzeczywiście potrzebują szkoleń na temat otwartych danych badawczych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień prawnych. Wyraźnie zaznaczona przez respondentów potrzeba wsparcia w kwestii udostępniania danych badawczych, czy też stworzenia repozytorium danych badawczych UAM wyznacza nowe zadania także przed Biblioteką Uniwersytecką.

Poznańscy badacze z UAM w swoim nastawieniu do udostępniania danych badawczych nie różnią się zasadniczo od kolegów z innych krajów, wyrażając opinię, iż z jednej strony, otwarte dane mogą przyczynić się do rozwoju kariery, z drugiej – stanowią zagrożenie dla własności intelektualnej naukowca i są otwartą drogą do kradzieży intelektualnej (Lämmerhirt, 2016). Obawy naukowców być może wynikają także z przekonania, że należy udostępniać wszystkie dane badawcze (Krajewski & Szuflika-Żurawska, 2020) oraz pobieżnej znajomości zagadnień prawnych i możliwości ochrony danych, np. przez zastosowanie odpowiedniej licencji Creative Commons (Poznaj licencje CC..., 2013). Przywoływana zazwyczaj w kontekście otwartych danych badawczych sentencja, iż dane powinny być *tak otwarte, jak to możliwe – tak zamknięte, jak to konieczne*, powinna stanowić rodzaj *memento* dla każdego badacza.

Warto także pamiętać o różnicach w udostępnianiu danych badawczych w poszczególnych dyscyplinach naukowych – odmienne typy danych, formaty zapisu oraz sposoby analizy powodują, iż trudno o uniwersalne podejście do otwartych danych (Lämmerhirt, 2016). Dlatego zawsze warto korzystać z dostępnych narzędzi: ujednoczonych standardów metadanych, otwartych formatów zapisu plików, zasad FAIR czy też licencji Creative Commons, by w poszanowaniu prawa autorskiego, jak najwięcej osób mogło skorzystać z udostępnionych danych.

Transparentność badań stanowiących podstawę publikacji naukowych to jedna z większych korzyści płynąca z udostępniania danych (Molloy, 2011), co można także zauważyć w odpowiedziach na pytania ankiety naukowców z UAM.

POSTSCRIPTUM

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone wśród pracowników naukowych UAM wiosną 2021 r., zgodnie z obowiązującym wówczas stanem prawnym dotyczącym udostępniania danych. Ogłoszenie jesienią br. *Ustawy o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego* (data wejścia w życie: 08.12.2021) z całą pewnością wymusi zmiany w sposobie zarządzania danymi na poziomie Uczelni. Wydaje się jednak, że szkolenia dotyczące udostępniania danych wśród badaczy będą nadal konieczne – przy czym najważniejsza wydaje się zmiana świadomości i sposobu podejścia do danych, które nie stanowią „własności” badacza. Finansowanie badań naukowych ze środków publicznych ma kluczowe znaczenie w procesie otwierania danych badawczych.

Podziękowania dla prof. Michała Klichowskiego za pomoc w obliczeniach statystycznych.

BIBLIOGRAFIA

- Bednarek-Michalska, Bożena (2020). Plany zarządzania danymi – nowe zadania dla bibliotekarzy i badaczy – doświadczenia z UMK. *Biuletyn EBIB*, nr 5 (194), [s. 1-7]. [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/702/731>>.
- CC (2013). *Poznaj licencje Creative Commons* [online]. Creative Commons Polska; [dostęp: 20-08-2021]. Dostępny w WWW: <<https://creativecommons.pl/poznaj-licencje-creative-commons/>>.
- Deer, Brian (2011). How the case against the MMR vaccine was fixed. *British Medical Journal*, vol. 342:c5347. <https://doi.org/10.1136/bmj.c5347>
- Korytkowski, Przemysław; Kulczycki, Emanuel (2021). The gap between Plan S requirements and grantees' publication practices. *Journal of Informetrics*, vol. 15 (2), art. 101156. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2021.101156>

- Krajewski, Piotr; Szuflińska-Zurawska, Magdalena (2020). Plan zarządzania danymi – jak skutecznie współpracować z naukowcami? Doświadczenia Centrum Kompetencji Otwartej Nauki przy Bibliotece Politechniki Gdańskiej. *Biuletyn EBIB*, nr 5 (194), [s. 1-9]. [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://ebiboj.s.pl/index.php/ebib/article/view/699/736>>.
- Książczak-Gronowska, Anna; Bogajczyk, Maja; oprac. (2020). *Dane badawcze* [online]. Warszawa: BUW; [dostęp: 01.09.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2020/05/DANE-BADAWCZE-1.pdf>>.
- Kwiek, Marek (2016). Finansowanie szkolnictwa wyższego w warunkach permanentnej (międzysektorowej) konkurencji o środki publiczne. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, nr 1 (47), s. 7-12. <https://doi.org/10.14746/nsw.2016.1.1>.
- Lämmerhirt, Danny (2016). *Disciplinary Differences in Opening Research Data* [online]. PASTEUR4OA Briefing Paper; [dostęp: 19.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://ssrn.com/abstract=3322652>> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3322652>
- MEiN (2021). *Zarządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 20 kwietnia 2021 r. w sprawie powołania Zespołu doradczego do spraw otwartych danych naukowych* [online]. Ministerstwo Edukacji i Nauki; [dostęp: 21.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.infor.pl/akt-prawny/U20.2021.112.0000058,zarzadzenie-ministra-edukacji-i-nauki-w-sprawie-powolania-zespolu-doradczego-do-spraw-otwartych-danych-naukowych.html>>.
- Molloy, Jennifer C. (2011). The Open Knowledge Foundation: Open Data Means Better Science. *PLoS Biology*, vol. 9(12):e1001195. <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.1001195>.
- NCN (2020). *Wytyczne dla wnioskodawców do uzupełnienia Planu Zarządzania Danymi w projekcie badawczym* [online]. Narodowe Centrum Nauki; [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/regulaminy/wytyczne_zarządzanie_danymi_06_2020.pdf>.
- Nowocień, Tomasz; Rogowska, Edyta (2018). Data management plan (DMP) w bibliotece naukowej. Nowe zadania i narzędzia. *Medical Library Forum*, vol. 11 (1), s. 25-30. [dostęp: 21.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://fbm.wum.edu.pl/sites/fbm.wum.edu.pl/files/dokumenty/20181101-0009.pdf>>.
- Open Science Monitor. Updated Methodological Note* (2019) [online]. Brussels; Consortium partners: The Lisbon Council, ESADE Business School, Centre for Science and Technology Studies (CWTS) at Leiden University; [dostęp: 21.08.2021]. Dostępny w WWW: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/knowledge_publications_tools_and_data/documents/open_science_monitor_methodological_note_april_2019.pdf>.
- PE (2019). *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego* (Dz. Urz. UE L 172 z 26.06.2019) [online]. Parlament Europejski; [dostęp: 23.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024&from=EN>>.
- Rychlik, Małgorzata; Karwasińska, Emilia (2011). Polowanie na zasób – czyli strategia pozyskiwania dokumentów do repozytorium AMUR (Adam Mickiewicz University Repository) [online]. W: *Otwarte zasoby wiedzy – nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej*. Cracow, Zakopane (Poland), 15-17 June 2011. [Conference paper]; [dostęp: 16.08.2021]. Dostępny w WWW:

- <<https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/1479/1/Polowanie%20na%20zasob.pdf>>.
- SE(2021). *Practical Guide to the International Alignment of Research Data Management. (Extended Edition)* [online]. Science Europe; [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <https://scienceeurope.org/media/4brkxxe5/se_rdm_practical_guide_extended_final.pdf>.
- Siewicz, Krzysztof; Rycko, Nikodem; oprac. (2019). *Prawne aspekty otwierania danych badawczych – poradnik* [online]. Warszawa: Uniwersytet Warszawski; Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego; [dostęp: 23.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://drodb.icm.edu.pl/wp-content/uploads/2020/01/Prawne-aspekty-otwierania-danych-badawczych-%E2%80%93-poradnik.pdf>>.
- UAM (2021). *Strategia Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na lata 2020-2030* [online]. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <https://sci.amu.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0024/218832/Strategia-UAM-2020-2030.pdf>.
- UAM (2021). *Zarządzenie nr 47/2020/2021 Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z dnia 8 stycznia 2021 roku w sprawie wprowadzenia Polityki otwartego dostępu do publikacji naukowych i danych badawczych pracowników i doktorantów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu* [online]. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; [dostęp: 15.08.2021]. Dostępny w WWW: <https://bip.amu.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0028/178480/ZR-47-2020-2021-Zal.1.pdf>.
- Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego* [online]. Dz.U. 2021 poz. 1641 [dostęp: 20.09.2021]. Dostępny WWW: <<https://dziennikustaw.gov.pl/D2021000164101.pdf>>.
- Wakefield, Andrew; Murch, Simon H.; Anthony, Andrew; et al. (1998). Ileal lymphoid nodular hyperplasia, non-specific colitis, and pervasive developmental disorder in children [retracted]. *Lancet*, vol. 351 (9103), pp. 637-641. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(97\)11096-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(97)11096-0).
- Wałek, Anna (2019). Data Librarian and Data Steward – New Tasks and Responsibilities of Academic Libraries in the Context of Open Research Data Implementation in Poland. *Przegląd Biblioteczny*, z. 4, 497-512. <https://doi.org/10.36702/pb.634>.
- Wilkinson, Mark D.; Dumontier, Michel; Aalbersberg, IJsbrand Jan; et al. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Scientific Data*, vol. 3, art. 160018. <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 25 listopada 2021 r.

MARIA KUCZKOWSKA
University Library
Adam Mickiewicz University in Poznań
e-mail: maria.kuczowska@amu.edu.pl
ORCID 0000-0003-2681-4945

OPEN RESEARCH DATA: EXPLORATORY ANALYSIS OF EXPERIENCE AND NEEDS OF THE STAFF OF ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY IN POZNAŃ

KEYWORDS: Open research data. Open Science. Academic libraries. Survey research. Higher education.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – Open research data have been heavily discussed by the scientists for the last few years – they have both zealous proponents and opponents. Having noticed the diversity of those attitudes, the University Library in Poznań together with Adam Mickiewicz University representative contacted the University scholars asking them to fill in the questionnaire. The aim of the survey was to specify the level of knowledge, skills and needs of the University staff as regards the circulation of research data. It was hypothesized that the staff in question would present diverse knowledge and skills that would result from their discipline, position or work experience. **Research method** – The survey method was used – the questionnaire was made available online within the internal University network. The survey was non-repeatable and consisted of 13 questions – both close-ended questions with single or multiple choice answers and open-ended questions. **Conclusions** – The hypothesis that the University staff attitudes would result from their disciplines, positions or work experience was only partly confirmed – although such a diversity is present at the University it must be influenced by other variables. What appeared to be surprisingly weak was the awareness of legal issues related to the circulation of research data. Respondents clearly pointed they needed support as regards the circulation of research data which obviously sets new goals for the University library.

ANNA WAŁEK

The Library of Gdansk University of Technology

e-mail: anna.walek@pg.edu.pl

ORCID: 0000-0001-8782-013X

MANAGING CHANGE IN THE ACADEMIC LIBRARY – BUILDING AN INTELLIGENT ORGANIZATION BASED ON ORGANIZATIONAL CULTURE

Anna Wałek, dr, Director of the Gdańsk University of Technology Library, is an expert in the field of Open Science as well as organization and management of a scientific library. A graduate of the Institute of Information and Library Science at the University of Wrocław, where she obtained a PhD in the field of Library and Information Science in 2013. In the years 2007-2016 she worked at the Wrocław University of Technology. Member of several international associations and expert groups: Board of Directors IATUL (International Association of University Libraries) – Secretary (since 2020) and President-elect for the term of office 2022-2024; SPARC

Europe Board of Directors, Task Force Open Science CESAER, Research Data Alliance; National Chapter coordinator of the GO FAIR Data Stewardship Competence Centers Implementation Network and the delegate for EOSC Association. Manager and coordinator of several projects implemented from EU funds. Author of scientific publications, in particular about digital libraries, Open Access, Open Research Data and innovations in scientific libraries.

KEYWORDS: Change management. Academic libraries. Organizational culture. Resistance to change. Learning organization. Intelligent organization.

ABSTRACT: **Thesis** – Changes in academic libraries are now an indispensable part of the process of their development and professionalization. A number of ad-

ditional tasks that are set for libraries, ranging from participation in the digitization and sharing of digital collections, Open Access resources and Open Research Data, to participation in the evaluation process of universities and scientific disciplines, determine the initiation of the process of change in many units and in entire organizations. This article aims to introduce the principles that accompany the process of change in a contemporary academic library, and at the same time constitutes an introduction to a series of publications devoted to various examples of change management in Polish and foreign academic libraries. In particular, the role of creating an organizational culture and social capital was taken into account, while the difficulties and barriers (such as resistance to change) that accompany this process were also analyzed. These issues are the basis for defining the role of the library manager as a leader in implementing changes. Methods – The method used by this article is an analysis of literature devoted to the issues of change in the library, as well as change management in a broader context, especially in the context of human resource management. Selected publications on learning organizations and intelligent organizations were also used to determine whether academic libraries can be considered as this type of organization, characterized by a modern approach to management. The author's own managerial experience was also used in the examples and conclusions. Conclusions – The process of planning and implementing a change in a library, as in any other organization, should be properly planned and prepared. Correct definition of tasks, schedules and strategies for change, including strategies for preventing the occurrence of resistance to change, influences the course and success of the entire process, bringing numerous benefits to the organization. Libraries that adequately adopt and implement change processes are perceived as innovative libraries that may aspire to be considered as learning organizations or intelligent organizations responding to the needs of the environment. The above-mentioned examples show that depending on the organizational culture, as well as the attitudes of employees and managers of organizations entering into a process of change, its effects may vary.

ORGANIZATIONAL CULTURE

Elżbieta Barbara Zybort, in her study on organizational culture in the library (2019), emphasizes that in the functioning of various institutions, including libraries, it is common to strive to optimize and improve activities, including management processes, as well as to invoke the organizational culture, recognized as the most modern tendency in management and at the same time a factor which, apart from strategy and structure, determines the duration, development, or collapse of an institution.

According to the definition adopted by the author, „the organizational culture of a library is a set of fixed and respected basic assumptions, common beliefs and value systems as well as social norms, patterns of thinking and action that influence the behavior of its employees and determine the organizational climate favorable for the audience and employed staff,

creating an atmosphere of friendliness and adapting to the expectations of internal and external customers of the library" (Zybert 2019, p. 167).

The foundations of an organizational culture are a vision and a mission as basic organizational values. In combination with norms and values as well as basic assumptions, they shape the organization and its organizational culture.

In the context of creating an organizational culture, E. B. Zybert also emphasizes the importance of social capital, which she defines as „all norms, often unwritten, networks of mutual trust, the quality of social ties, loyalty and horizontal dependencies in a given social group, a set of features that increase the efficiency of society and enable achieving certain goals that would be unattainable without them." Social capital is characterized by the ability to cooperate within a group and within an organization in order to pursue one's own interests (Zybert 2019, p. 184).

Organizational culture has a variety of functions, including identifying and strengthening the assumptions and values underlying the entire policy of the institution and the actions taken. Among them, it is worth highlighting those aimed at integrating the team, and building an awareness of the staff community and a sense of security and stability. According to the author, they also contribute to building the identity and personality of a given library, and to identifying with one's institution along with the values, traditions, and views cherished in it. Organizational culture also contributes a common language and conceptual apparatus, unique to a given organization. In an external sense, the organizational culture enables adapting to new situations, among other things, and thanks to its adaptive function it reduces uncertainty and develops patterns of action, providing ways of coping with difficult situations (Zybert 2019, p. 164).

One such situation which make use of organizational culture, but which can also influence its modification, is change. As emphasized by E.B. Zybert, the need to introduce changes to adapt to new expectations and to meet emerging needs is the paradigm of modern librarianship and a factor determining its success or lack of it, even affecting the survival of a given library. Transformations in libraries are most often the result of transformations in the external environment. They often mean a change in the approach to the user, expanding the competencies of library employees, and even changing the image of the library itself as an institution that is more and more open and serving society. Organizational culture plays a role in adapting to changes in the environment and reducing resistance to them (Zybert 2019, pp. 180-181).

CHANGE MANAGEMENT

As Zbigniew Ściborek notes, in the world around us the only thing that remains constant and certain is changeability. Changes occur in all areas of life, both economic and social, and their pace is constantly growing. This makes it necessary to quickly identify and respond to them, which is not easy due to the complexity and variety of this phenomenon. Contemporary organizations therefore face a serious task. They must understand what particular changes mean for them and learn to benefit from them (Ściborek 2016, p. 249).

Anna Kroenke, on the other hand, goes a step further in her analysis of the role of a manager in a changing organization. She writes that contemporary organizations change quickly or do not change at all, because even a declaration of willingness to change does not necessarily mean that the change will actually take place. On the one hand, organizations need changes, and on the other, they are afraid of them. She emphasizes that in many cases they are necessary, mainly in order to survive at all in a changing environment (Kroenke 2016, p. 287).

Changes within libraries, especially academic libraries, are an indispensable part of the process of their development. Until recently, due to the pace of life, they were almost imperceptible, evolutionary; nowadays they occur constantly and intensively. Maja Wojciechowska (2006), in the publication „Managing Changes in the Library”, cites several definitions of change that can be transferred to the field of change management in the library while adopting a general definition. According to this definition, *a change is a process (spontaneous or intentional) taking place in a library or its surroundings, as a result of which the library itself or a part of it is modified*. The author juxtaposes the concept of change with the concept of innovation. According to Wojciechowska, „an innovation is a deliberately introduced change that increases the efficiency of the library’s work. Change management, on the other hand, is understood as deliberate and conscious actions aimed at introducing changes at such a time, and in such quantity and type, as to maximize the effectiveness and efficiency of the library’s work” (Wojciechowska 2006, pp. 34-35).

In her typology, Maja Wojciechowska provides many criteria for the subdivision of changes, including the following:

- Due to the degree (depth of changes), we can divide them into: reproductive (relating to operational management, short-term management) and transformational (causing serious changes in the library, related to strategic management, long-term).
- Due to their nature, we can distinguish: adaptive changes (supplementing or adapting existing solutions to new or not yet satisfied needs and tasks) and innovative changes (having a creative character, introducing innovations, new solutions).

- Due to the scope of changes, we can distinguish: partial (in individual areas of the library's activity), complex (concerning several parts – subsystems) and comprehensive changes (changes occurring in the entire library or its essential part).
- Due to the manner of introducing changes, we can divide them into: evolutionary (introduced gradually, permanent), revolutionary (introduced suddenly and once, as a result of a situation that requires immediate action).
- Due to the continuity of the change process, we can distinguish: gradual changes (gentleness, slowness, continuity of introduction, gradual tuning of the library) and abrupt changes (sudden, abrupt, discontinuous).
- Due to the size of the changes, we can distinguish: small changes (usually introduced as part of operational management), medium changes (being an intermediate stage) and large changes (significant in terms of size, usually related to long-term projects of great importance).
- Due to the scope of the changes, we can distinguish: internal changes (within the organization) and external changes (relating to the library's relations with the environment).
- Due to the time scope, changes can be divided into: short-term, medium-term and long-term.
- Due to the source of changes, we can divide them into: internal (initiated by the library) or external (resulting from proposals or pressure from the environment).
- Similarly, due to the voluntary nature of changes, there are: voluntary changes (when library employees themselves initiate changes in the forms of action) or forced changes (the source of which is the management or its environment).
- Due to the physical form of changes, there are: material and non-material changes (not having a physical, tangible character).

In addition, changes can be subdivided, *inter alia*, depending on the subject of the changes, the level of planning, the degree of complexity, originality, structure, the division of rationalizing activities, their effect, or costs and changes taking place in the environment (Wojciechowska 2006, pp. 36-48).

Both the concept of change and the change management process itself can be applied to many areas of the library's activity. The main issue of this study is the role of the manager – the director of an academic library – in the change management process and regarding the barriers that may slow down or even prevent this process.

Anna Kroenke writes that the role of a manager is one of the most difficult roles in the change process. Good change implementation requires not only the involvement of the entire organization, but also the conscious leadership of the manager, who sets the directions for changes and gives them the right pace. A manager should actually play the role of a leader, because it is leaders that organizations need (Kroenke 2016, p. 288).

The key factor influencing the success of change is the attitude and preparation of the management and library staff to the changes taking place. The most difficult change is changing the mindset of library employees. Basically, as the literature on the subject also confirms, libraries and librarians are not positive towards change. The nature of the work of academic libraries for many years led to the use of the same operating patterns. Yet one of the main laws formulated by Ranganathan as early as 1928 states that a library is an institution to which change is assigned (Ranganathan 2006).

Nevertheless, recent years have been a period of many changes and innovations in academic libraries, beginning with involvement in the process of digitization of collections and of making them available in digital libraries, to participation in the process of university evaluation and activities in the field of research data management. For example, in Poland, the stage of implementing computer library systems was followed by the stage of involving libraries in the process of digitization of collections. In the 1990s, the digitization of cultural and research content developed dynamically. Libraries responded to emerging trends and needs. The multi-medial nature of digital libraries required librarians to become specialists in managing digital resources. New tasks included handling specialized equipment as well as the entire cycle of mass digitization tasks, including graphic processing, web development, creation of metadata records based on the Dublin Core Metadata Element Set, and the use of appropriate licenses to make them available. Currently, library services are being developed for scientists and research institutions to assist them in the research data management process. The new responsibilities of libraries differ from the existing tasks for which they were responsible. Services provided so far by libraries, including digitization and management of digital resources along with the implementation of Open Access, consisted in making existing resources available to users. The new research data management tasks pose various challenges for librarians that they will have to overcome. For example, by participating in data management, librarians become part of the research process from the very beginning of the data lifecycle. In addition, librarians will also be responsible for ensuring that datasets prepared by other teams are properly used and cited. Librarians' future roles and responsibilities will differ significantly from those currently performed. The biggest challenge for the librarian of the future will be to balance the new tasks with all the other tasks for which librarians are responsible.

The amount of electronic resources is increasing, and paper books will not disappear from most library shelves, so librarians will be forced to combine traditional tasks with duties that require rapid adaptation to changing technology (Wałek 2018).

As part of the funding obtained by libraries from EU funds and other external funds, a modern infrastructure has also been created, from professionally equipped digitization studios and modernized rooms to entire buildings of new academic libraries, ensuring the highest level of equipment. In particular, many initiatives of this type arose in the early 2000s, when Operational Programs: Infrastructure and Environment and Innovative Economy were launched, among others. Modern library buildings include the University of Warsaw Library (1999), the Library of the Kielce University of Technology (2002), the J. Giedroyc University Library in Białystok (2005), the Library of the University of Gdańsk (2006), the Library of the University of Warmia and Mazury (2007), the Scientific Information Center and Academic Library – CINIbA in Katowice (2012), and the Regional Library of Engineering and Technology for Innovative Economy (BIBLIOTECH) of the Wrocław University of Science and Technology (2014). Changes in the location of a library were often followed by organizational changes and the inclusion of new, previously unavailable services into that library's offer. Sometimes, of course, the modernization of the infrastructure was not followed by organizational changes, and the existing patterns remained fixed, but it seems that these are isolated cases. Wherever the management of the library initiated and supported changes, or sometimes simply did not interfere with the implementation of grassroots initiatives, these changes were implemented and influenced the shape of the library's service offer.

To some extent, the change in library services (on the one hand expanding them, and, on the other, limiting them), as well as in some forms of their activity, was influenced by the SARS-COV-2 coronavirus pandemic, which began unexpectedly in Poland in March 2020. Then libraries had to face new tasks and limitations and begin to effectively manage the crisis situation. The main change in the way of managing and organizing the work of libraries concerned remote work and involvement in the distance learning process to an even greater extent than before (Wałek 2020).

As can be seen, most of the changes taking place in academic libraries concern organizational changes – changes in the scope of duties and tasks performed by library employees.

The author's own experience and conversations with other people managing libraries show that while the adaptation and implementation of new technology, tools, or systems is generally accepted with relative understanding, interfering with matters of a personal nature always raises some resistance.

Many people fear changes in principle, even before they come into contact with them. Therefore, special attention should be paid to how the changes are implemented and communicated in order to minimize the risk of resistance.

As Anna Kroenke writes, the changes that provoke the greatest resistance are primarily those related to new requirements in terms of skills and knowledge. Employees are most strongly opposed to these changes, which may cause their skills and competencies to be no longer sufficient. The second category is those that result in a weakening of the position of a given employee, or in any way affecting him or her financially. The third includes, on the other hand, those that come from the inside, i.e. proposals for changes coming from colleagues, because there is a certain dependency – the greater the competition among employees, the lower the tolerance for the ideas of colleagues. The changes that provoke resistance are primarily those related to risk (Kroenke 2016, p. 289).

As Maja Wojciechowska points out, the dominant belief in the literature is that designers of changes tend to downplay the flaws and threats resulting from changes and emphasize the benefits, while employees, on the contrary, pay special attention to the flaws and dangers, neglecting the benefits of implementing changes.

The author presents the main reasons for the resistance of library employees to introducing changes:

- Age and individual character traits,
- Lack of awareness of the need for changes (satisfaction with the current state and not noticing the reasons for making changes),
- Lack of adequate motivation to introduce changes (the problem is noticed, but there is no understanding why it should be solved in a certain way and why it requires their involvement),
- Previous negative experiences and lack of trust in the management of the library,
- Fear of embarrassment and of having one's current job considered unnecessary,
- Lack of cooperation between the library management and employees in the process of planning and implementing changes (facing a fait accompli, being surprised with subsequent decisions, being informed too late),
- Awareness of the existence of serious flaws in the proposed changes,
- Fear of increasing requirements and the need for additional training,
- Fear of having the scope of one's duties and activities performed so far expanded or changed (fear of making a mistake),
- Fear of a forced change in one's current habits,
- Fear of being demoted to a lower position or being dismissed,
- Fear of the unknown and the loss of colleagues,

- Fear of having financial benefits lowered and of losing other benefits (prestige, power, additional benefits),
- Seeing no benefits from the introduced changes,
- Loss of control over one's current professional life,
- Too fast a pace of changes introduced,
- A sense of inviolability (resistance facilitated by the conviction that the lack of cooperation may not cause any personal consequences, as layoffs are rare) (Wojciechowska 2006, pp. 107-109).

The above-mentioned causes of resistance may have various grounds, to a large extent depending on the individual character traits of the employee, but also to a large extent on the organizational culture, management, and communication methods. It can also be noted that changes are adopted differently by teams that have expected these changes (for example due to management methods or to pathological situations in the work environment) – in which case they accept changes more willingly, with the hope of improving the current situation. Teams in which changes are introduced successively are also more open to changes – it is more difficult to enter into the process of change after a long period of stagnation and after time in a specific state of stabilization. People or teams who are satisfied with the current state of affairs, who value their own position and stability, will exhibit greater resistance, regardless of the impact this has on the actual position and effectiveness of the organization. Unfortunately, to a large extent, these will be people holding managerial positions for many years, in whose scopes of duties there are no innovations or where these appear sporadically. The above observations result from the analysis of cases that will be presented later in the article.

As Elżbieta Barbara Zybert points out, it is necessary to link the above-mentioned causes of resistance to change with three dimensions of power: the degree of tolerance of uncertainty, power distance and individualism-collectivism. Therefore, it is necessary to develop an organizational culture that will minimize resistance and promote transformations. Avoidance of uncertainty is a dimension that determines the degree of danger felt by members of a given culture in the face of new, unknown or uncertain situations, as well as their sensitivity to change and organizational responses. Uncertainty tolerance is a way of dealing with uncertainty. Power distance is related to the attitude to the phenomenon of inequality and determines the emotional space that separates subordinates from supervisors. Collectivism and individualism are terms related to the degree of contrast between the desire for personal freedom and the need for social bonds. With the dominance of individualism, the employee cares first and foremost about his own interests and strives for independence.

With a collectivist identification, the group is seen as the basic element of the collective. The welfare of the group and cooperation are considered superior values and are more important than the welfare of the individual. There is a strong identification with the group. The recommended attitude is a so-called creative collectivism with a high tolerance for uncertainty. After Bożena Jaskowska (Jaskowska 2007), E.B. Zybert points out that with regard to the power distance dimension, it is optimal for the change process to create a reduced power distance in libraries while maintaining the features of strong – but not autocratic – leadership that is at the same time creative. On the one hand, the leadership role of the library management should not be denied, while on the other, the management should delegate some powers and increase the level of independence and responsibility on the part of employees. The basic feeling should be one of trust and partnership (Zybert 2019, pp. 179-183).

Lack of communication and, above all, lack of information breeds anxiety. Adaptation to changes and reducing the risk of resistance to them should be fostered by communication skills, important from the point of view of each of these three dimensions.

In intra-organizational communication, an efficient flow of information, directed bilaterally and giving feedback, plays a key role, also in relation to decisions made by management. It is desirable to strive to flatten organizational structures with the simultaneous application of matrix and network assumptions, and on the part of employees to be ready for professional flexibility. Freedom and the ability to easily enter and exit the appointed working or task teams, with the simultaneous readiness for individual independence and responsibility, is, in turn, a manifestation of this approach to creativity. It is also crucial to ensure freedom from fear of expressing one's opinion, as well as to consolidate employees' self-esteem and faith in their own knowledge and skills. From the point of view of tolerance of uncertainty, the awareness of the inevitability and necessity of changes and the willingness to co-create them should be dominant (Zybert, pp. 183-184).

Anna Parteka-Ejsmont, in a study on change management from the perspective of human resources, emphasizes that the experience of many employees shows that each change is associated with some subjective sense of loss, because the paths of organizational change are very similar to paths of personal change. Even in the case of a positive change, such as a promotion, a raise, new professional tasks and opportunities, something is lost – the current rhythm, psychological comfort, relationships with others (Parteka-Ejsmont 2017, pp. 265-266). This sense of loss, often perceived as a very personal feeling, can be a major obstacle for an individual to enter the process of change and can also be a direct cause of resistance, both passive and active.

In order to avoid transforming the feeling of fear or loss into resistance, first of all it is necessary to understand the mechanism that accompanies the perception of change and its acceptance. For each change is characterized by a certain behavior cycle that should be taken into account, which begins with a turbulent reaction to information about the change, and then goes into a multi-stage process of its acceptance. This cycle consists of the following stages:

1. Shock and paralysis (immobilization) – surprise and shock at the news about the change, sometimes a short period of joy that quickly turns into depression.
2. Disbelief – accompanying the gradual realization that the change did take place. This is when helplessness and frustration arise, which can be manifested in anger, denial, and even hostility.
3. Depression – feelings of gloom, dejection, a sense of helplessness, powerlessness, and hopelessness appear. This is partly because of fear of the future and partly because of surprise at the unexpected and uncertain.
4. Acceptance of reality – slow acceptance of the situation, getting used to the new situation, a growing interest in the new reality and participation, while maintaining a safe distance.
5. Testing of the new – increasing confidence in one's abilities and functions, learning about new behavior models and rules. Increase in self-esteem and slow adaptation.
6. Rationalizing (searching for meaning) – acceptance of reality and gradual justification of the rightness of the changes.
7. Internalization – internalization of a new vision of the situation, new rules and organization of the world, full consent and understanding of the need for change, incorporating new values into one's own hierarchy of values (Parteka-Ejsmont 2017, pp. 266-268).

The above cycle of behavior during change shows that people take time to get used to it. Usually, the manager introducing the change expects its approval and implementation to occur almost immediately. When he or she observes the occurrence of negative reactions on the part of the team, a decrease in efficiency and commitment, and real losses in the form of a lack of creativity and apathy, the manager often withdraws from the change, most often doing so too quickly – before the entire cycle of behavior indicated above ends. The decision to withdraw from a change during its implementation is often wrongly made, because it naturally affects the periodic decrease in employee efficiency. This can have additional negative effects, as such a reaction on the part of the manager to the non-acceptance of the change signals to the team that not accepting the change will result in its rejection and that it can thus effectively block future attempts to introduce changes. When negative reactions, including resistance, oc-

cur, consider instead using and implementing motivational systems and tools to help your team engage in the change process.

According to Anna Parteka-Ejsmont, managing employees and entire teams during a shift requires individual treatment and motivation. As a potentially helpful tool, she mentions the so-called career anchors, i.e., values, areas, principles, and features that are of the greatest importance for a given employee in life. They were defined by E. Schein and refer to what an employee does not want to give up in a difficult situation, which is his driving force and/or brake against changes. Identifying and taking into account career anchors is crucial in the process of introducing changes, as it allows you to address specific needs and, through them, arouse employee commitment. Among the career anchors we distinguish:

- independence, freedom, self-reliance, autonomy, working with little or no supervision, willingness to carry out tasks in one's own way (in this case, the person wants to be left alone, and by only being given a general framework is allowed to make the change in their own way);
- economic security, stability, adequate income securing the current and future salary and standard of living (such a person wants to be sure of their current earnings, wants to be safe during the change and maintain their current status and standard of living);
- friendship, relationships, being in the company of kind and likable people (this person wants to be liked at work, wants to maintain friendly relations and a good atmosphere at work despite the change);
- management, power, control, authority, influence on others, the ability to control the environment (a person with such an anchor wants to lead the change or manage its important elements);
- prosperity, wealth, getting rich, high income and expenses (in this case, the person wants to be rewarded for participating in the change, and therefore wants to get significantly richer);
- personal development, self-realization, using one's potential and possibilities (in this case, a person wants to develop, learn and use new skills, competencies, knowledge and qualifications through change);
- professionalism, being an expert (such a person wants to have all the necessary information to be well prepared to participate in the change, to be an expert in their field);
- recognition, fame, appreciation, distinction (such a person wants his opinion to be valid, to be appreciated, distinguished);
- duty, fulfillment of expectations, assiduousness and diligence (such a person wants to act properly and perform their duties, and requires that from others as well);

- adventure, gaining new experiences, accepting challenges and risks (a person with such an anchor loves change, wants to take up challenges and gain new experiences);
- family happiness, caring for loved ones (such a person wants the change to not adversely affect their family and loved ones and to allow them to continue spending time together);
- health, self-care (such a person does not want the change to affect their health and well-being);
- pleasure, entertainment, fun, freedom (in this case it is necessary to allow time for pleasure and entertainment, but for such a person also the change itself can be fun and joyful);
- competition, taking risks, competing with others (such a person wants to be better than others, compete with others also through change);
- helping others, caring for them, acting for their benefit (this person wants to help others, he or she also wants the changes to be beneficial to others) (Parteka-Ejsmont 2017, pp. 273-274).

As can be seen from the above examples, the motivations of individuals and groups may differ from one another. It is important to identify them and to adjust the process of change and communication in such a way that each of these people feels as comfortable as possible and finds benefits for themselves. The process of change should always be perceived as a „win-win” relationship, in which each party achieves certain benefits, even if they are accompanied by giving up some existing benefits and leaving the comfort zone.

An organization that introduces the process of change in an appropriate way and on this basis strengthens its potential and capital, including human capital, and can move to a higher level of development and derive tangible benefits from these changes.

LIBRARIES IN THE PROCESS OF CHANGE – EXAMPLES

Various approaches to introducing changes, as well as various effects of their implementation, are presented in the following examples, describing organizational changes introduced in the Library of the Wrocław University of Technology and the Library of the Gdańsk University of Technology. The conclusions presented are based on the author’s own observations and experiences as well as on the information contained on the websites of the universities described.

WROCLAW UNIVERSITY OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

The reorganization process of the Main Library and Scientific and Technical Information Center of the Wrocław University of Science and Technology began in 2013, but it was based on the assumptions of the BIBLIOTECH – Regional Library of Engineering and Technology project, implemented by the Wrocław University of Science and Technology since 2007.

The Library of the Wrocław University of Technology, the largest academic library with a technical profile in Lower Silesia, was established in 1946. From 1949, individual departments were successively separated within its structure and departmental libraries were established. Changes in the structure of the library and the implementation of the automation of library processes led to the change of name to the Main Library and the Scientific and Technical Information Center (BGI OINT) in 1969. At that time, creating information services was considered one of the priority tasks. In 1979, BGI OINT was entrusted with the functioning of the 2nd Central Technical Library in Poland. In the 90s, the Library was among the first to implement innovative technical solutions and to develop scientific activities. The scientific community and the University authorities were aware for many years of the necessity to build a new building for a modern scientific library at the Wrocław University of Technology.

In 2007, EU funds were obtained for this purpose from the Innovative Economy Operational Program. The aim of the project Regional Library of Engineering and Technology for Innovative Economy (Bibliotech) was to build and equip a modern building, which was completed and handed over to the University by the general contractor in October 2013 (Wałek 2014).

The new library of the Wrocław University of Science and Technology was, already at the planning stage, to be a modern library, the basis of which would be electronic sources, in the form of e-books, electronic journals and databases, both made available and created in modern and well-equipped studios and laboratories. It was decided that the Electronic Library would constitute the basis of the University's library and information system, and its activity would be supported by other University units collecting and sharing standardization, patents, and information on new technologies, intended in particular for business entities cooperating with the University in the process of the commercialization of knowledge (Wałek 2014a).

In 2013, by the decision of the Rector of the Wrocław University of Science and Technology, a team with over a dozen members was appointed whose task was to develop new rules for the functioning of the Library, its structure, and its tasks based on the assumptions of the Bibliotech project. The team was composed of representatives of the management of

the Library (including the newly hired Director of BGiOINT) and other university units. The work of the team lasted until October 2013. The team's activity was at times turbulent. This was due on the one hand to the differences in views between the individual members of the team, and on the other to the differences between the Library's management and the rector's authorities regarding the expected results. The Rector's goal was to create a central unit within which the library would function, but which would also fulfill the tasks included in the objectives of the Bibliotech project – i.e. knowledge management in a broader sense, including also technology transfer and provisions for research services within modern laboratories. The library management's aim was to preserve both the name of the Library and its existing structure. The merger with other units was viewed as diminishing the role of the Library and bringing about its liquidation.

Naturally, among the team members there were those who questioned the legitimacy of the functioning of the traditional library at the university, but these were isolated cases. At this stage, there were typical fears of change and actions aimed at changing the concept and staying with existing solutions. The lack of understanding of the intentions of the owner of the change caused various types of misunderstandings. One of the concepts prepared by the library team suggested that, *inter alia*, the Technology Transfer Center, the Science Department and the Intellectual Property Department would be incorporated into the Library's structure. It was an unacceptable solution for the rest of the team. In October 2013, after many months of unsuccessful negotiations, the formula of the team's work was changed. As the new unit, in accordance with the objectives of the Bibliotech project, was to be established in January 2014, it was necessary to intensify the work and change the communication strategy. On October 11, 2013, the Rector's Plenipotentiary for the organization of the Knowledge and Information Center was appointed. He headed a team of four, whose task was to prepare the concept, structure, and legal basis for the functioning of the new unit. The role and location of the Library within the structure of the Center were left to be decided by the Plenipotentiary. The previous, stormy disputes between the Rector's authorities and the library's management had led to an almost complete negation of the need to establish a library within the structure of the new center. By the decision of the Rector, none of the representatives of the Library, apart from the Plenipotentiary, were included in the new team. The decision was undertaken to prepare, approve, and then present a ready package and schema of changes that were to enter into force on January 1, 2014.

As a result of the work of the Plenipotentiary and the team, on January 1, 2014, the Center for Scientific and Technical Information (CWINT) was established at the Wrocław University of Technology, which is a universi-

ty-wide unit with scientific, research, training, and service tasks. The first legal act resulting from the team's work was the resolution of the Senate of the Wrocław University of Technology of November 28, 2013 on the transformation of the Main Library and the Scientific and Technical Information Center, which gave a positive opinion on the transformation of BGiOINT into CWINT. Following this, the Senate also adopted amendments to the provisions of the Statute of Wrocław University of Science and Technology. The provisions concerning the Main Library in department 1, unit 3 of the „University-wide organizational units” were repealed. Instead, a new unit 8, entirely devoted to CWINT, has been created. The provisions regarding the structure, tasks, and functioning of the unit have been formulated in a manner consistent with the Act on Libraries and with other legal acts relating to academic libraries, as well as with the internal regulations of the Wrocław University of Science and Technology. The statute also regulated the management principles of the Center. The director of the Center was appointed and dismissed by the Rector after consultation with the Senate. Moreover, the director of the Center was also the director of the Libraries of the Wrocław University of Science and Technology (the Electronic Library, the Classical Library, and the Center's branches, which replaced the affiliates). The rules for appointing and dismissing deputy directors, the competencies of the Supervisory Board, the rules for transforming the University's library and information system, and, above all, the structure of the Center are also specified. In specific matters, the Statute refers to the Regulations of the Center „issued by the Rector after obtaining the opinion of the Senate”. The formal establishment of the Center on 1 January, 2014, was based on an internal order of the Rector of Wrocław University of Science and Technology.

During the first two years of the Center's operation, a significant leap in the quality and image of the new unit has been noticed. The opening of the Center was a great media event emphasizing the revolutionary nature of this undertaking. Numerous events organized in cooperation with, among others, student organizations, the socio-economic environment, as well as with library organizations such as the Polish Librarians' Association, brought life to the new building and demonstrated its functionality. They also showed the new role of the library as a unit participating in the circulation of knowledge and information at the university, not only in terms of access to sources, but also in the creation of resources, tools, and services supporting knowledge management and its sharing. The team that created the structures of the Libraries of the Wrocław University of Science and Technology at CWINT also actively participated in preparing the application of Wrocław as a candidate for host city of the international IFLA Congress, which took place in Wrocław in 2017.

The key project carried out by the Center was the Wrocław University of Technology Knowledge Repository project, which assumed the creation of a knowledge base and an institutional repository of publications and research data (Wałek 2014b).

Despite the fact that the establishment of the Center and its activities proved to be a great success in the first months, and despite the majority approval of the employees as to the new functional and organizational solutions, there were problems with maintaining this direction. The key factor was the fact that the group of employees included people who put up active resistance. Its manifestations were varied in nature, ranging from unsubstantiated denunciations to the university authorities, to refusal to perform official duties, sluggishness, and open reluctance. Interestingly, the main initiator of these activities was a person who had held a managerial position in the previous BGiOINT organization, and then became one of the deputy directors of CWINT. Even while performing her functions, just before the dismissal, she described her role as being a „counterbalance” and „opposition” to the new concept of the Library’s organization and the changes taking place. Thus, she explicitly expressed her distance to the main direction set by the director. In principle, she continued the activities that in 2013 had resulted in the Library’s employees’ exclusion from deciding on the shape of the new unit, while also managing to attract several other people with significant roles in the structure of the former BGiOINT to the „opposition”. It was one of the biggest mistakes made in this process of change. For if the management of the organization does not have a coherent action strategy and does not convey consistent messages, conflicting information and dissonance appear among employees. As this example shows, disputes within management can also result in a situation where even if some people had initially received the process of change positively, uncertainty as well as the destructive actions of authorities may even result in a complete rejection of the change.

Another process that contributed to the failure of this change was a change of concept at the decision-making level. After the Center had functioned within the structure of the Wrocław University of Science and Technology for nearly two years, the university authorities decided to change the profile of the unit. The function of CWINT’s director was taken over by a person unrelated to the Library, who was to direct the Centre’s activities more towards activities in the field of commercialization and technology transfer. Thus, the Libraries of the Wrocław University of Science and Technology began to lose both their importance and position. The new leader of change basically did not include the Library in their strategy for the coming years. Also, in social media (e.g. on CWINT’s Facebook profile), CWINT has been operating since then almost exclusively in the context of cooperation with business or simply as a building.

This shift at the management level essentially stopped and then reversed the process of changes in the Library of the Wrocław University of Science and Technology.

Since then, it is hard to find any initiatives taken by the Wrocław University of Science and Technology Library beyond those that have been and are being carried out on a routine basis.

The Atlas of Open Science Resources project (AZON – czasnauki.pl), which received funding from the European Union in 2017 (the Digital Poland Operational Program), and which was based on the Knowledge Repository, was also located at the Center, but outside the Library. The actual management was entrusted to the Wrocław Center for Networking and Supercomputing.

In the following years, numerous events, exhibitions, conferences and meetings were held at the CWINT headquarters, but they were more often organized by the Promotion Department or the Center for Cooperation of Science and Economy than by the Libraries of the Wrocław University of Science and Technology. In 2020, the Wrocław University of Science and Technology Library resumed its former name, and in 2021 CWINT formally ceased its activity. This happened without the slightest comment on the university's website or on social media. Interestingly, all information that had been on the university's website or in the university magazine „Pryzmat PWr” related to the activities of CWINT has been removed and is not available.

The above example would require a deeper analysis, because it is an extremely vivid picture of how an inherently good and innovative project of change, primarily qualitative, can fail due to the occurrence of numerous errors and omissions at the decision-making and management level, as well as a result of the lack of an appropriate response to resistance to change.

GDAŃSK UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

An example displaying a different approach to and effects of the change process is the Library of the Gdańsk University of Technology (GUT). In 2016, a new term for the office of the Rector's authorities began, under which the university was headed by prof. Jacek Namieśnik. One of the Rector's key assumptions was the reorganization and modernization of the Library. For this purpose, a competition for the Director of the Library was announced and adjudicated. The changes implemented at GUT began in January 2017. The process began with research among the employees of the Library, and then development of an action strategy, taking into account organizational changes, creation of a professional development plan for employees, as well as an action plan, among others, related to obtaining external funds for additional activities and establishing natio-

nal and international cooperation. An individual interview was conducted with each of the employees, during which they answered the director's questions regarding their current position, tasks performed, expectations regarding their career path, and problems they saw in the organization and structure of the Library. Out of more than 50 such interviews, a picture emerged of an entity that for many years had been basically unmanaged or had been improperly managed. Contradictory information and instructions, lack of development prospects, unethical behavior and practices with the hallmarks of mobbing, lack of financial resources and lack of consent for employee professional development were the main problems highlighted by the vast majority of employees. An additional problem was also the general bad attitude of the Rector's and Chancellor's authorities towards the library and librarians, resulting from unfair and false negative opinions about the library staff and information about the lack of competencies among librarians, disseminated by the person acting as director.

When the change process began, most employees expected and wanted it. Despite the fact that there was a natural fear of what was new, all changes introduced – modifications to the organization, procedures and tasks – were received by employees with approval and even enthusiasm. Employees willingly undertook new tasks, and participated in professional and language training.

Within four years, from a library that did not distinguish itself with any more than routine activity, the GUT Library became one of the most modern and active academic libraries in Poland. It joined numerous international organizations, such as IATUL, GO-FAIR, SPARC Europe and LIBER, obtained external funds for financing projects, including projects related to Open Science, and grew into the role of a national leader in the field of open research data sharing, thanks to the MOST Danych project implemented at GUT (Wałek 2020a).

This process was successful, on the one hand, thanks to the full approval and uniform position of the University authorities, and also thanks to the cooperation of the management of individual departments of the Library in the implementation of the vision and strategy presented by the director, who was the change manager.

CONCLUSIONS

The reaction to changes in both analyzed cases was initially very similar. The prospect of new tasks or image improvement, as well as additional financial resources for activities, including salary increases, training, and competency development, were undoubtedly great motivators. However, only one of the libraries used these resources and opportunities to successfully move through the stage of organizational and task-related changes.

The next stage that the GUT Library is facing is structural changes and adaptation of the tasks developed as part of the projects to routine library tasks, including the role of data steward and data librarian. It is difficult to say what will be the future of the Wrocław University of Science and Technology Library. Once CWINT has been abolished and there is a return to routine library tasks, it may be found that the change process will bring that organization back to where it was before the process began. This is evidenced by the fact that the rooms in the CWINT building are also being successively transferred to other units of the Wrocław University of Science and Technology, displacing the library departments. Talks with the library's employees show that the expectation of the management of the Library is stagnation and stabilization, and the ambition is to survive.

There is no doubt, however, that the right path for academic libraries and a chance for their development and strengthening of their position is continuous learning and development of the services and resources offered.

THE LIBRARY AS A LEARNING ORGANIZATION

The library as a modern organization should strive not only to create an appropriate organizational culture and social capital. In the context of creating an organization functioning in an atmosphere of change and transformation, it is worth considering the library as a learning organization or even ultimately as an intelligent organization.

Bogusz Mięka and Bernard Ziębicki introduced the concept of intelligent organization. They consider an intelligent organization to be a higher organizational form which – apart from acquiring information and transforming it into useful knowledge – primarily tries to create the best possible conditions for the use of this knowledge (Mięka, Ziębicki 2000, p. 11). In the light of the research cited by the authors, an intelligent organization stands in contrast to traditional ways of organizing processes which do not attach importance to the necessity of continuous learning, use of the acquired knowledge and shaping of innovative attitudes. The approach of people managing organizations, who must abandon excessive focus on details and systemic thinking, with the simultaneous free flow of information within the organization, especially that which relates to the actions taken and their results, seems to be of key importance for the transformation of an organization into an intelligent organization. It is also important to promote teamwork and involve employees in discussion on the strategy and its implementation, and to grant them a certain amount of autonomy in action. The literature on the subject provides many definitions of a learning organization (*organizacja ucząca się* or OUS), but none of these definitions specifies what such an organization really is, it always

depends on the context. Mikula and Ziębicki propose that „a learning organization is an organization in which traditional, empirical and cybernetic learning processes are carried out. Thus, the processes of professional improvement, gaining knowledge by employees through continuous learning and gaining new experiences, run parallel to the acquisition of operational skills through practical action and verification of the existing assumptions and principles of the organization's functioning” (Mikula, Ziębicki 2000, pp. 12-13). An important process in managing a learning organization is knowledge, information, and communication management, as well as competency management (instead of human resources management). The authors compare an intelligent organization with a learning organization. They summarize their considerations by describing an intelligent organization as a higher organizational form than OUS, the creation of which is the result of the continuation of searches that first led to the creation of the OUS. The main difference between these models is that an intelligent organization aims to create a system that allows the fullest use of the intellectual potential of each of the members of the organization. It is a pro-efficiency solution, the creation of which should be preceded by the implementation of multidimensional organizational learning in the evolutionary phase (Mikula, Ziębicki 2000, p. 14).

As Ewa Gałka points out, Peter M. Senge defines „a learning organization as an organization that constantly expands its possibilities of creating its own future, that can adapt to changing conditions and provides opportunities for improvement to all people involved in its functioning”. At an OUS, it is important to focus on the continuous acquisition of new skills, looking for opportunities and introducing new patterns of activities. On the other hand, an important element of learning is gaining feedback on the mistakes made, finding ways of avoiding and correcting them. Moreover, learning is required at all levels (Gałka 2014, p. 122).

A contemporary academic library following the reference model could successfully meet the conditions for being called a learning organization. Continuous acquisition of new competencies, looking for opportunities, for example, by applying for infrastructure and scientific grants, as well as implementing new solutions that improve the quality of services, are today the area of change that is closest to libraries. Everything depends on the level of acceptance of this state of affairs and possibilities – in terms of financial and human resources, but also at the highest and middle management levels.

Research on the academic library as a learning organization has been carried out over the years, taking into account both the historical context and changing technologies, which have always had a large impact on generating the process of change in libraries. Many of them are quoted by Stefania Arabito in her review of the literature (Arabito 2004). All these

studies show that the thesis that academic libraries have the potential to play the role of learning organizations and even intelligent organizations is confirmed. However, it all depends on what direction a given library will take and whether it will take up the challenge.

SUMMARY

Summarizing the above considerations, it can be stated that although academic libraries currently function in a constantly changing environment which forces changes in the functioning of the libraries themselves, not all institutions are ready and open to these changes. Attachment to established patterns of behavior, conduct, and procedures, with the simultaneous fear of and resistance to changes, causes many libraries to be perceived in a negative sense as a mainstay of conservative approaches to innovation and to taking up new challenges. This directly translates into such a perception of libraries by stakeholders, authorities, and society, who expect and even require such changes. Symptoms of such reluctance and in some cases resistance to changes, sometimes manifested by active resistance or even by the presence of pathological behaviors, are very poorly received and contribute to the consolidation of negative stereotypes about libraries. The library manager plays an important role in the process of guiding the library through the course of change, and even in introducing it into the process of constant change and improvement. Their task is primarily to shape and influence the creation of an appropriate organizational culture and social capital of the library, in an atmosphere of development, both organizational and in terms of competence. Introducing changes should be preceded by an appropriate analysis, which should also be accompanied by an appropriate communication strategy. It cannot be ruled out that there will be a negative attitude or even resistance resulting directly from the cycle of introducing changes.

The task of the library manager, who is also a change leader, is to identify weaker areas and implement procedures and tools to minimize the risk of resistance and failure of the change process itself. There are already libraries in the Polish academic library environment which, thanks to the changes and innovations introduced, the implementation of projects, and participation in international initiatives, have transformed themselves into innovative libraries, aspiring to be deemed learning organizations and even intelligent organizations. They should be a role model for others who, through internal change, can obtain tangible benefits, both in terms of image and material. It is also important to believe that modern library services, provided by highly qualified staff, are future-oriented services and deserve to be developed and promoted. The worst scenario that unfortunately accompanies the degradation of many academic libraries and

their role today is the internal perpetuation of the belief that libraries are in decline and that they only have to fight for their own existence, the end of which seems inevitable. This is evidenced by, for example, the topics of industry conferences organized in recent years which were devoted to the crisis of libraries, the question whether scientific libraries are still scientific, and whether libraries have any future at all.

For an organization with such an attitude, it may unfortunately turn out to be a self-fulfilling prophecy. Among the many authors who write about threats to libraries is Steve Coffman, who writes about how libraries and librarians should defend their position, and how above all to confirm in themselves the belief that their position is not completely lost in the clash with commercial suppliers of literature, knowledge, and information (Coffman 2013). Many considerations described in the trade literature have a similar overtone and it would seem that libraries are becoming unnecessary, and that their primary task in the coming years will only be to protect their own identity and existence. This discussion is reminiscent of the situation more than twenty years ago, when electronic publishing began to spread and the „death of the book“ was predicted. Just as the „death of the book“ did not happen, the end of libraries should not be expected and the focus should not be on developing strategies to defend their position. The role of librarians should be to formulate a new definition of a library, corresponding to the changing needs of users and taking into account new trends and technologies. The importance of following current trends and adapting the library offer to the users' expectations and changing realities is evidenced by the range of challenges posed to libraries, especially scientific and academic ones, by the authorities of scientific and research institutions that libraries serve. This is evident in the global trend of transforming libraries into information and support centers for the communication of science and information management. University repositories are created in academic libraries, not only of publications, but also of research data. Libraries also take over the role of competence and support centers in the field of open access to learning resources, copyrights, and intellectual property, as well as supporting learning processes, both stationary and distance. The directions for the development of the librarianship of the future will be determined by innovative libraries, intelligent organizations, aware of their role and of the possibility of influencing the scientific success of their home universities. They will set new tasks, areas of collaboration, and act as hubs for an emerging global library serving the global research community. Organizations that reject changes and stand in opposition to them will be left behind or will cease to exist (Wałek 2017).

BIBLIOGRAPHY

- Arabito Stefania (2004), *Academic Libraries as Learning Organizations. A review of the literature*. Master International Information Studies. Independent Study 1 BP100, http://eprints.rclis.org/11715/1/academic_libraries_as_LO.pdf <accessed: 20.10.2021>
- Coffman S. (2013). So Now What?: The Future for Librarians, *Online Searcher, Information Discovery, Technology, Strategies* 37, Number 1 – January/February 2013, <http://www.infotoday.com/OnlineSearcher/Articles/Features/So-Now-What-The-Future-for-Librarians-86856.shtml> <accessed: 12.08.2021>.
- Gałka, Ewa (2014). Zastosowanie koncepcji organizacji uczącej się w procesie zarządzania organizacją pozarządową. *Nauki o Zarządzaniu* 2(19), pp. 118-127 DOI: 10.15611/noz.2014.2.08.
- Jaskowska, Bożena (2007). *Kultura organizacyjna służb informacyjnych bibliotek akademickich na przykładzie uczelni ekonomicznych* (rozprawa doktorska). Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Kroenke, Anna (2016). Menedżer w zmieniającej się organizacji – ujęcie teoretyczne. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, t. 17, z. 4, cz. 3, pp. 287-298.
- Mikuła, Bogusz; Ziębicki, Bernard (2000). Organizacja inteligentna a organizacja ucząca się. *Przegląd Organizacji* 5/2000, pp.11-14, <https://przegladorganizacji.pl/artukul/2000/10.33141po.2000.05.01> <accessed: 14.07.2021>.
- Parteka-Ejsmont, Anna (2017). Zarządzanie zmianą i projektami z perspektywy zasobów ludzkich, [in:] Michał Tomczak, Beata Krawczyk-Bryłka (eds.), *Zarządzanie zasobami ludzkimi. Wybrane aspekty* (pp. 265-298). Warszawa: Difin.
- Ranganathan, Shiyali Ramamrita (2006). *The Five Laws of Library Science*, New Delhi [India]: Ess Ess Publications.
- Ściborek, Zbigniew (2016). Etyczne aspekty zmian w organizacji, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, t. 17, z. 7, cz. 3, pp. 245-255.
- Wałek, Anna (2014). Organizacja i funkcjonowanie systemu biblioteczno-informacyjnego w Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. Biblioteki we współczesnym Systemie Prawnym Polski i Unii Europejskiej [Dokument Elektroniczny]: VI Konferencja Naukowa Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich: Praca Zbiorowa, 63-68. https://www.dbc.wroc.pl/Content/26089/biblioteki_we_wspolczesny_m_konf.pdf
- Wałek Anna (2014a). Center for Scientific and Technical Information – Library Services for Business and Science at Wroclaw University of Technology. eKNOW 2014: the Sixth International Conference on Information, Process, and Knowledge Management, March 23-27, 2014, Barcelona, Spain, [Wilmington, DE, USA]: IARIA, 2014. pp. 93-97, http://www.thinkmind.org/index.php?view=article&articleid=eknow_2014_4_40_60144 <accessed 11.09.2021>
- Wałek Anna (2014b). Wroclaw University of Technology Knowledge Repository – project objectives. 35th Annual IATUL Conference Proceedings, pp.1-6 https://mostwiedzy.pl/pl/publication/download/1/wroclaw-university-of-technology-knowledge-repository-project-objectives_10164.pdf<accessed: 11.09.2021>
- Wałek, Anna (2017). Przyszłość bibliotek i biblioteki przyszłości, czyli trendy kształtujące innowacyjne usługi biblioteczno-informacyjne w bibliotekach akademickich. *Studia o Książce i Informacji* 36, pp.225-238 DOI:10.19195/23007729.36.12

- Wąlek, Anna (2018). Is data management a new 'digitisation'? A change of the role of librarians in the context of changing academic libraries' tasks, IFLA WLIC 2018 – Kuala Lumpur, Malaysia – *Transform Libraries, Transform Societies*, pp. 1–11.
- Wąlek, A. (2020). Polish Academic Libraries in the Face of the Covid-19 Pandemic: Crisis Management and Communication within the Organisation. *Przegląd Biblioteczny*, vol. 88, No. Special (2020), pp. 94–121. doi: 10.36702/pb.782.
- Wąlek Anna (2020a). *Zarządzanie danymi badawczymi i ich udostępnianie*. Forum Akademickie. Iss. 10 (2020), pp. 48–49, <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-10-2020/zarządzanie-danymi-badawczymi-i-ich-udostępnianie%e2%80%a9/> <accessed: 11.09.2021>
- Wojciechowska, Maja (2006). *Zarządzanie zmianami w bibliotece*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Zybert, Elżbieta Barbara (2019). Kultura organizacyjna w bibliotece [in:] *Zarządzanie Biblioteką*. Pod red. Mai Wojciechowskiej. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, pp. 164–189.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 30 listopada 2021 r.

ANNA WAŁEK
Biblioteka Politechniki Gdańskiej
e-mail: anna.walek@pg.edu.pl
ORCID: 0000-0001-8782-013X

ZARZĄDZANIE ZMIANĄ W BIBLIOTECE AKADEMICKIEJ – BUDOWANIE ORGANIZACJI INTELIGENTNEJ W OPARCIU O KULTURĘ ORGANIZACYJNĄ

SŁOWA KLUCZOWE: Zarządzanie zmianą. Biblioteki akademickie. Kultura organizacyjna. Opór przed zmianą. Organizacja ucząca się. Organizacja inteligentna.

ABSTRAKT: **Teza** – Zmiany w bibliotekach akademickich są obecnie nieodzowną częścią procesu ich rozwoju i profesjonalizacji. Szereg dodatkowych zadań, które stawiane są przed bibliotekami, począwszy od udziału w digitalizacji i udostępnianiu zbiorów cyfrowych, zasobów Open Access i Otwartych Danych Badawczych, po udział w procesie ewaluacji uczelni i dyscyplin naukowych, determinuje uruchamianie procesu zmian w wielu jednostkach i całych organizacjach. Artykuł ma na celu przybliżyć zasady, które towarzyszą procesowi zmian we współczesnej bibliotece akademickiej, stanowiąc jednocześnie wstęp do cyklu publikacji poświęconych różnym przykładom zarządzania zmianą w polskich i zagranicznych bibliotekach akademickich. W szczególności uwzględniono rolę

tworzenia kultury organizacyjnej i kapitału społecznego, a także poddano analizie trudności i bariery (opór przed zmianą), które towarzyszą temu procesowi. Problematyka ta jest podstawą do określenia roli menadżera biblioteki jako lidera we wdrażaniu zmian. **Metody** – W artykule wykorzystano metodę analizy piśmiennictwa, poświęconego zagadnieniom zmiany w bibliotece, a także zarządzania zmianą w szerszym kontekście, zwłaszcza w kontekście zarządzania zasobami ludzkimi. Wykorzystano również wybrane publikacje dotyczące organizacji uczących się i organizacji inteligentnych, w celu ustalenia, czy biblioteki akademickie mogą ubiegać się o miano tego typu organizacji, charakteryzujących się nowoczesnym podejściem do zarządzania. W przykładach i wnioskach wykorzystane zostały również własne doświadczenia menadżerskie autorki. **Wnioski** – Proces planowania i wdrażania zmiany w bibliotece, podobnie jak w każdej innej organizacji, powinien być odpowiednio zaplanowany i przygotowany. Prawidłowe określenie zadań, harmonogramu oraz strategii dotyczących zmiany, w tym strategii zapobiegania występowaniu oporu przed zmianą, wpływa na przebieg oraz sukces całego procesu, przynosząc organizacji liczne korzyści. Biblioteki, które w odpowiedni sposób przyjmują i wdrażają procesy zmian są postrzegane jako biblioteki innowacyjne, które mogą aspirować do określenia ich mianem organizacji uczących się lub organizacji inteligentnych, odpowiadających na potrzeby otoczenia. Przytoczone przykłady pokazują, że w zależności od kultury organizacyjnej, a także stosunku pracowników i menadżerów organizacji wchodzących w proces zmiany, różne mogą być jej skutki.

ANNA LUBIŃSKA

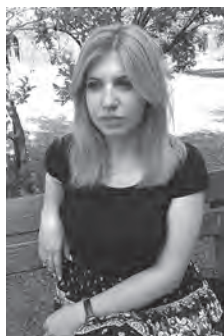
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa

Uniwersytet Wrocławski

e-mail: anna.lubinska@uwr.edu.pl

ORCID 0000-0002-1109-3324

TIKTOK JAKO INSTRUMENT KOMUNIKACJI MARKETINGOWEJ BIBLIOTEK

Anna Lubińska – absolwentka filologii polskiej oraz informacji naukowej i bibliotekoznawstwa na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Asystent w Zakładzie Teorii i Historii Książki w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UWrocław. Pracuje nad rozprawą dokorską na temat bibliologicznych aspektów twórczości Umberta Eco. Do jej zainteresowań badawczych należą także literatura i kultura popularna oraz marketing książki.

SŁOWA KLUCZOWE: Media społecznościowe. *Social media*. Marketing. Biblioteki.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – TikTok jest obecnie jednym z najpopularniejszych mediów społecznościowych na świecie. Używa się go zarówno w komunikacji, jak i promocji. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie platformy TikTok jako instrumentu komunikacji marketingowej oraz miejsca serwisu w polityce marketingowej bibliotek w zakresie promocji i budowania relacji z czytelnikiem. **Metody** – Przedstawiona charakterystyka została stworzona w oparciu o analizę zawartości polskich profilów bibliotecznych na TikToku z uwzględnieniem klucza kategoryzacyjnego. **Wyniki/wnioski** – W artykule przedstawiono specyfikę treści zamieszczanych na bibliotecznych profilach, a także dokonano oceny ich skuteczności oraz atrakcyjności pod kątem promocji bibliotek. Wykazano, że omawiana platforma może być skutecznym narzędziem promocji bibliotek, zwłaszcza wśród młodzieży, jeśli używana jest we właściwy dla niej sposób.

WSTĘP

Wiek XXI to czas szybkiego rozwoju technologicznego. Współczesne społeczeństwo określa się mianem informacyjnego, czyli znajdującego się na odpowiednio wysokim poziomie rozwoju technologicznego, dla którego „informacja jest najcenniejszym i powszechnie wymienianym dobrem” (Kęsy, 2011, s. 75). Dla członków społeczeństw informacyjnych „komputer, Internet i wszelkie techniki cyfrowe stają się jednym z najważniejszych aspektów życia i pracy” (Kęsy, 2011, s. 75). Oprócz szeregu udogodnień, jakie nowe technologie wnoszą do codziennego życia każdego z nas, dają one sposobność właściwie nieograniczonego komunikowania się oraz proponują nam coraz to nowsze sposoby spędzania wolnego czasu. Do tej kategorii zalicza się popularne media społecznościowe, takie jak Instagram czy Facebook, które coraz częściej pełnią funkcje istotnych narzędzi marketingowych. Coraz chętniej sięgają po nie także biblioteki, włączające media społecznościowe w swoje działania promocyjne.

Zdaniem Jadwigi Kołodziejkiej obecnie „myślenie i pisanie o bibliotekach cechują dwie skrajności [...]. Według pierwszej, biblioteki są instytucjami anachronicznymi, nieprzydatnymi w życiu współczesnym, niemającymi przyszłości. [...] Drugą skrajnością, są marzenia o tym, że bibliotekę zastąpi Internet” (Kołodziejka, 2006, s. 119). Na razie wszystko wskazuje na to, że – wbrew wielu katastroficznym wizjom – Internet nie zastępuje bibliotek, a przynajmniej niecałkowicie. Choć badacze słusznie zauważają, że daje on dostęp do ogromnej liczby zbiorów informacyjnych (Krupa, 2006, s. 310), to jednak ten ogrom informacji prowadzi do przeciążenia informacyjnego, w którym, posługując się słowami znanego i cenionego erudyty Umberta Eco, „między dysponowaniem milionami megabitów informacji na jakiś temat a niedysponowaniem ani jednym nie ma wielkiej różnicy” (Eco, 1996, s. 8-9). Oznacza to, że obfitość informacji, jaką oferuje nam Internet, jest zjawiskiem zgubnym i pozornym, wymagającym umiejętnej selekcji i filtrowania znalezionych treści. Prognozy o tym, że tradycyjne biblioteki przegrają w konkurencji z właściwie nieskończonymi zasobami oferowanymi przez Internet, mają szansę nie sprawdzić się, dopóki biblioteki będą pozostawać instytucjami oferującymi fachową obsługę oraz darmowy dostęp do wiarygodnych i sprawdzonych źródeł.

Wracając do zacytowanych słów J. Kołodziejkiej, warto zwrócić uwagę na postrzeganie biblioteki jako instytucji anachronicznej. Trudno w tym przypadku nie przyznać uczonej racji, często bowiem słyszy się, iż czytelnicy coraz rzadziej korzystają z bibliotek. Potwierdzają to badania czytelnictwa, wskazujące biblioteki jako czwarte źródło pozyskiwania przez czytelników książek (*Stan czytelnictwa...*, 2020). Okazuje się, że zakup, wypożyczenie od znajomego bądź otrzymanie w prezencie to o wiele bardziej popularne sposoby pozyskania lektur. Taki stan rzeczy i zapo-

mnienie, w jakie popadają biblioteki, zadziwia, zwłaszcza że coraz częściej określa się je przecież mianem innowacyjnych centrów informacyjnych, oferujących czytelnikom nowoczesne wyposażenie oraz wieloaspektowe usługi. Wydaje się jednak, że bez względu na unowocześnienia, jakie wprowadzane są w ich obrębie, w przekonaniu pewnej części społeczeństwa pozostają one instytucjami przestarzałymi i nieatrakcyjnymi. W tych okolicznościach pojawia się pytanie, jak odmienić opisywany stan rzeczy. Czy i w jaki sposób biblioteki mogą dziś pozyskiwać czytelników i w jaki sposób mogą zmienić swój wizerunek na bardziej nowoczesny?

Powszechny dostęp do nowych technologii spowodował nie tylko istotne zmiany w samej organizacji i funkcjonowaniu bibliotek, lecz także wymógł na bibliotekarzach uwzględnienie Internetu w swoich działaniach komunikacyjnych, promocyjnych i marketingowych. Internet otworzył nowe kanały nawiązywania kontaktu z czytelnikami i upowszechniania czytelnictwa, a biblioteki jako instytucje silnie zintegrowane ze społeczeństwem muszą odpowiadać na zmieniające się potrzeby oraz zainteresowania czytelników. W szerokim wachlarzu możliwych aktywności, jakie w dobie szybkiego rozwoju technologicznego mogą podejmować biblioteki, na szczególną uwagę zasługuje wykorzystywanie przez nie mediów społecznościowych, uważanych dziś za największą siłę Internetu (Przybysz, Pioterek, 2015, s. 340). Media te (określane też mianem social mediów, SM) rozumiane są jako „aplikacje sieciowe, bazujące na ideologicznych i technologicznych podstawach Web 2.0 oraz charakteryzujące się wysokim stopniem interaktywności. Istotę ich użytkowania stanowi możliwość tworzenia i wymieniania między sobą treści generowanych przez użytkowników” (Iwanowska, 2016, s. 171).

Zagadnienie wpływu mediów społecznościowych na działania promocyjne bibliotek zostało już częściowo omówione przez badaczy. W swoich tekstach charakteryzują oni sposoby wykorzystywania social mediów w marketingu bibliotecznym. Ich opracowania nawiązują do portali społecznościowych cieszących się dużą popularnością wśród użytkowników i mających już ugruntowaną pozycję – Facebooka, Twittera i Instagrama (Langer, 2018; Przybysz, Pioterek, 2015; Wróblewski, 2019; Lambert, Theus 2016; Puksza, Witkowska 2018). W swoim artykule zaprezentuję sposób promocji bibliotek publicznych w nowym, nieomówionym jeszcze przez badaczy, kanale komunikacji, jakim jest platforma TikTok.

TIKTOK JAKO NARZĘDZIE MARKETINGOWE

TikTok to aplikacja mobilna pozwalająca na nagrywanie oraz oglądanie krótkich (od 15 do 60 sekund) materiałów audiowizualnych. Jest stosunkowo młodym medium społecznościowym – jego początki sięga-

ją roku 2016, kiedy chińska firma ByteDance¹ uruchomiła aplikację o nazwie Douyin. Platforma szybko zdobyła popularność, najpierw na rynku azjatyckim a później na całym świecie², gdzie znana jest dziś właśnie pod nazwą TikTok (Iqbal, 2021). Badania podsumowujące pierwszy kwartał 2021 r. pokazują, że obecnie jest ona najchętniej pobieraną aplikacją³, dostępną w 155 krajach. Została pobrana ponad 2 mld razy w sklepach App Store i Google Play. Miesięcznie korzysta z niej 689 mln ludzi na świecie (Iqbal, 2021), w tym 100 mln w Europie (największą popularnością cieszy się w Wielkiej Brytanii – 17 mln użytkowników, we Francji oraz w Niemczech – po 11 mln). Statystyki pokazują, że przeciętny użytkownik spędza na przeglądaniu zawartości aplikacji ok. 52 min dziennie (Mohsin, 2021). TikTok jest aplikacją kierowaną głównie do młodzieży – przykładowo 62% użytkowników w Stanach Zjednoczonych mieści się w przedziale wiekowym 10-29 lat (Mohsin, 2021).

Raporty dotyczące mediów społecznościowych w Polsce wskazują, że TikTok nie jest pierwszym wyborem polskich internautów. Mimo że większą popularnością cieszą się takie platformy jak YouTube, Facebook, Messenger, Instagram, WhatsApp, Twitter, Skype i Snapchat, z TikToka korzysta nieco ponad 7,4 mln Polaków (*Digital 2021...*, 2021). Badania ankietowe przeprowadzone przez agencję marketingową GetHero we współpracy z Uniwersytetem Humanistycznospołecznym SWPS w 2020 r. wykazują, że wśród polskich użytkowników aplikacji TikTok dominują osoby w wieku 14-15 lat (37,2% ankietowanych), najmniejszą grupą są zaś użytkownicy powyżej 19. roku życia (9,6%).

W przeciwieństwie do innych mediów społecznościowych, takich jak Instagram czy Facebook, siła TikToka tkwi przede wszystkim w pobudzeniu kreatywności i zaangażowania twórców prześcigających się w błyskotliwym ujęciu popularnego w danej chwili tematu (tzw. trendu), powiązanego tożsamym oznaczeniem, a więc hashtagami. Przyczynę sukcesu TikToka upatruje się w wizualno-dźwiękowej kombinacji oferowanych treści, które można dowolnie edytować za pomocą dostępnych w aplikacji filtrów. Możemy spotkać się z opiniami, że to właśnie kombinacja popularnego w danej chwili motywu muzycznego z jego kreatywną interpretacją wizualną (komediową, taneczną bądź inną) sprawia, że treści publikowane na TikToku cieszą się tak dużym gronem odbiorców (Wróblewski,

¹ ByteDance jest również właścicielem popularnej chińskiej platformy opartej na sztucznej inteligencji, stworzonej do agregowania wiadomości. Została ona założona w 2012 r. przez 29-letniego Zhanga Yiminga, (Iqbal, 2021).

² ByteDance w listopadzie 2017 r. wykupiło Musical.ly za miliard dolarów, a w sierpniu 2018 r. połączyło tę aplikację z TikTokiem, przenosząc na niego istniejące konta użytkowników Musical.ly (Iqbal, 2021).

³ Co ciekawe, liczba pobrań wcale nie przekłada się na największą aktywność użytkowników. W tej kategorii szczyt rankingów zajmują Facebook, WhatsApp, Messenger i Instagram (Żyłowska, 2021).

2018). Twórcy proponują użytkownikom także wyzwania, czyli konkurencje oparte na rozrywce, zabawie i kreatywności (tzw. challenges). Tutoriale (poradniki w stylu „zrób to sam”), live’y (występy na żywo, które znikają po zakończeniu audycji), stand-upy (improvizowane występy komediowe), lip-syncs (w których twórca porusza ustami pod włączony utwór) to tylko kilka z wielu form angażowania odbiorców w kreowaną przez twórcę przestrzeń. TikTok oferuje treści na niezliczone tematy, nie tylko filmiki taneczne czy muzyczne, lecz także poradnikowe ze sfery beauty czy lifestyle’owej, materiały poświęcone nauce, gotowaniu czy zdrowiu. Użytkownicy tej platformy mogą komunikować się z twórcami, obserwując ich profile, komentując zamieszczane treści czy wspólnie kreując wspomniane trendy. Ułatwieniem dla użytkowników jest sugerowanie interesujących treści – po uruchomieniu aplikacji, w pierwszej kolejności możemy zapoznać się z zakładką „dla ciebie”, zawierającą informacje, które algorytm, na podstawie naszej wcześniejszej aktywności, uznał za najbardziej dla nas trafne.

Poza różnorodną tematyką i przyciągającym przekazem audiowizualnym atrakcyjność TikToka tkwi w krótkiej i zsyntetyzowanej informacji. Robert Sadowski zauważa, że cechą współczesnego społeczeństwa jest przytłoczenie i zniechęcenie długimi materiałami informacyjnymi, co sprawia, że odbiorcy preferują krótkie materiały audiowizualne, które z jednej strony, upraszczają przekaz, z drugiej zaś – przyciągają uwagę i nie dają szansy na nudę (Sadowski, 2021). Diagnoza ta wydaje się słuszna w zestawieniu z faktem, że użytkownikami TikToka są przede wszystkim osoby młode, określane dziś przez socjologów pokoleniem Z, czyli urodzone w drugiej połowie lat 90. ubiegłego wieku. Cechą charakterystyczną tego pokolenia jest intensywna aktywność w Internecie, a podstawowym atrybutem – smartfon. Dla pokolenia Z telefon jest źródłem rozrywki, skutecznie zastępującym telewizję, książkę czy rozmowę, dlatego też jego przedstawiciele określane bywają również mianem cyfrowych tubylców (ang. *digital natives*). Zawierane przez nich przyjaźnie i nawiązywane relacje często mają charakter wyłącznie cyfrowy, choć, jak wskazują badania, członkowie pokolenia Z mają dużą potrzebę nawiązywania kontaktów także o charakterze bezpośrednim, a więc z rówieśnikami w realnym życiu (Gen Z..., 2019, s. 11). Określenie *pokolenie Z* może być tożsamy z zaproponowanym przez J.M. Twenge pojęciem *iGen* (od *iGeneracji*), stworzonym dla opisu osób urodzonych po 1995 r., cechujących się tym, że „dorastali z telefonem komórkowym, mieli konto na Instagramie zanim poszli do liceum i nie pamiętają czasów sprzed Internetu” (Twenge, 2019, s. 10).

Monika Janusz-Lorkowska, nawiązując do teorii Twenge, zastanawia się, w jaki sposób przedstawione przez amerykańską psycholog analizy wpływają na postrzeganie obecnego pokolenia czytelników i odbiorców

informacji. Zauważa ona, że choć bezustanne przebywanie w świecie cyfrowym wydaje się nie wykluczać jednoczesnego bycia tradycyjnym czytelnikiem (gazet czy książek), to jednak okazuje się, że przedstawiciele iGen przebywają w sieci jedynie po to, by „czatować przez komunikatory internetowe, prowadzić rozmowy wideo oraz śledzić znajomych i «autoprezentować się» w mediach społecznościowych” (Janusz-Lorkowska, 2019, s. 148). Badaczka uzasadnia: „iGen nie czyta, ponieważ akcja w książkach nie «toczy się» dość szybko. Drukowane książki nie są w stanie utrzymać uwagi pokolenia nauczonego klikać w następny link albo «przewijać» do następnej strony w ciągu kilku sekund”⁴. Istotne informacje muszą więc zostać przekazane w możliwie najkrótszym czasie i w najbardziej efektywny sposób. Niestety, często dzieje się to kosztem jakości samej informacji; jak słusznie zauważają Jadwiga Sadowska i Katarzyna Zimnoch, informacja ta bywa na ogół płytka, powierzchowna, niewyselekcjonowana, niekiedy nawet niewiarygodna (Sadowska, Zimnoch, 2015, s. 34).

To upodobanie do natychmiastowości i skrótowości zdaje się zaspokajać aplikacja TikTok, oferująca krótkie i przyciągające uwagę treści rozrywkowe. Właśnie te cechy platformy zdecydowały o jej niebywałym sukcesie i przyciągnęły miliony młodych ludzi. W związku z tym coraz częściej mówi się o możliwości wykorzystania narzędzia, jakim jest TikTok w działaniach marketingowych firm. Jak wykazują badania, treści publikowane na tej platformie mogą być dla firm atrakcyjnym i skutecznym sposobem wypromowania swoich produktów wśród młodych osób (Stadnik, 2020). W marketingu TikTok pozwala na kompleksowe działania reklamujące markę: kreatywne przekazanie jej komunikatu i dotarcie do setek tysięcy osób w Polsce, stworzenie przyciągającego uwagę filmu z lokowaniem samej marki bądź konkretnego produktu. Chętnie wykorzystywanym sposobem jest też nawiązanie współpracy z influencerem reklamującym produkt.

W Internecie możemy znaleźć wiele artykułów publikowanych na portalach branżowych, które zachęcają do włączenia TikToka w obręb działań marketingowych. Wskazówki udzielane w takich artykułach określają, w jaki sposób najefektywniej wykorzystać możliwości omawianej platformy. Przykładowe porady z artykułu Agaty Patoły *TikTok dla marketera – przewodnik dla opornych* prezentują się następująco: „1. Masz tylko 15 sekund na kreację i 1 sekundę na przyciągnięcie uwagi. 2. Odpowiedni podkład, niech muzyka współgra z obrazem. Wzoruj się na tym, co zobaczysz w aplikacji. 3. Treści powinny być zabawne! 4. Dynamiczne kadry

⁴ Monika Janusz-Lorkowska zauważa także, że badania Twenge przeprowadzone na amerykańskiej młodzieży można odnieść też do realiów polskich, co potwierdzają m.in. wyniki badań czytelnictwa prowadzone przez Bibliotekę Narodową.

i wartka akcja cieszy użytkowników. 5. Odpowiadaj na challenge! 6. Jeśli montujesz reklamę, to inspiruj się przejściami dostępnymi w aplikacji” (Patoła, 2019). Dodatkowo Michał Obłój w artykule *TikTok – kreatywne DNA twojej marki* proponuje także nagrywanie filmów pod obecne trendy, stosowanie odpowiednich hashtagów czy tworzenie duetów ze znanymi tiktokerami (Obłój, 2020).

Zaletą wykorzystania mediów społecznościowych w promocji firm jest możliwość dotarcia z komunikatem reklamowym do tych osób, które nie oglądają telewizji ani nie czytają prasy. Popularność TikToka oraz jego potencjał marketingowy zdecydowały, że treści na tej platformie udostępniają nie tylko młodzi influencerzy czy duże marki, lecz także przedstawiciele różnych zawodów i profesji (ginekolodzy, dentyści, fryzjerzy, kosmetyczki, adwokaci, nauczyciele), a nawet Prezydent RP, którzy z jednej strony, ocieplają swój wizerunek, z drugiej zaś – „zwiększają zasięgi”, poszerzając świadomość konsumentów o swoich usługach, budując popularność i przyciągając nowych klientów. TikTok nie wymaga od twórców przekazywania możliwie najbardziej profesjonalnych, wyczerpujących i rzetelnych treści, dlatego że tym, co przyciąga uwagę użytkowników, jest przede wszystkim swoboda i humor oraz oryginalność i autentyczność. Jak przekonują autorzy tekstów poświęconych zjawisku TikToka, pokolenie Z, a więc główni użytkownicy platformy, to „świadomi konsumenci dóbr technologicznych, ceniący sobie autentyczność i wiarygodność osób, które obserwują” (*TikTok w kampanii...*, [b.d]). Obok popularności tej aplikacji trudno przejść obojętnie. Nic dziwnego, że promocyjne możliwości oferowane przez TikToka zaczynają dostrzegać także biblioteki.

O tym, że TikTok może być cennym narzędziem w pracy bibliotekarza, przekonała się amerykańska bibliotekarka Kelsey Bogan z Great Valley (PA) High School. Zachęcona przez uczniów zdecydowała się nagrać swój pierwszy film na TikToku; szybko okazał się on sukcesem, w niecały jeden dzień osiągając ponad 300 tysięcy wyświetleń. Szkolną bibliotekę zaczęli odwiedzać uczniowie zachwyceni jej nagłą popularnością. Chociaż Bogan nazywa ten filmik „głupiutkim, 15-sekundowym nagraniem z prezentacją książek” (Bogan, 2020), zauważa, że pozytywny odzew, z jakim się spotkał, zbliżył czytelników do biblioteki, jak żadne inne podejmowane przez nią działania.

Według Bogan, budując zaangażowaną społeczność w social mediach, biblioteki zyskują w kilku aspektach:

- budują swoją społeczność – profile społecznościowe określa ona mianem „wspólnego pokoju”, wykraczającego poza fizyczne ściany szkoły lub biblioteki, pozwalającego być obecnym w życiu czytelników nawet po zakończeniu dnia w szkole,
- prezentują działania podejmowane przez bibliotekę – prezentacja swoich działań na TikToku może pozytywnie przyczynić się do wskaza-

nia, jakie wartości biblioteka wnosi do szkół czy w szerszym kontekście – do społeczności lokalnej,

– pomagają czytelnikom w podejmowaniu wyborów lekturowych – biblioteczne TikToki pokazują, co warto przeczytać, podsuwają ciekawe lektury, z drugiej strony zaś – na TikToku czytelnicy mogą proponować książki, które chcieliby znaleźć w bibliotece,

– tworzą społeczność bibliotekarzy – TikTok umożliwia nawiązanie kontaktu z bibliotekarzami z całego świata (Bogan, 2020).

Odnosząc się jeszcze do możliwości oferowanych przez wideo marketing, które charakteryzuje Robert Stępowski, można rozwinąć listę korzyści, jakie czerpią biblioteki korzystające z mediów społecznościowych i uznać, że celem ich działalności na TikToku będzie:

– wzrost rozpoznawalności biblioteki – w tym przypadku pracownikom biblioteki zależy na zwróceniu na siebie uwagi użytkowników TikToka ze swojego regionu; oni mogą regularnie korzystać ze zbiorów danej biblioteki,

– nawiązanie relacji z klientem – w tym przypadku może to być zwrócenie uwagi na swoją działalność, np., wśród innych instytucji kultury w danym regionie i nawiązanie z nimi współpracy,

– wzrost zaangażowania – jak określa Stępowski, w tym przypadku o zaangażowaniu świadczy już to, że nasze filmy są oglądane, zaś sprowokowanie odbiorców do jakiejś interakcji (polubienia czy skomentowania video), jest sukcesem. Ta sama zasada dotyczy działalności bibliotek,

– docieranie do nowych grup docelowych – aktywność biblioteki na TikToku daje możliwość jej pracownikom przypomnienia o sobie i swoich działaniach przede wszystkim młodym osobom, które coraz rzadziej korzystają z usług bibliotecznych,

– zmiana pozycjonowania marki – w tym przypadku można uznać, że będzie to praca nad zerwaniem z wizerunkiem przestarzałej biblioteki i zastąpienie jej wizją biblioteki nowoczesnej, przyjaznej czytelnikom,

– edukacja klienta – celem biblioteki nie jest tylko wypromowanie swojej instytucji, lecz także upowszechnienie czytelnictwa. Jak słusznie zauważa Justyna Stępień, „w przełamywaniu niechęci do czytania dużą rolę mogą odegrać bibliotekarze. Od ich umiejętności zainteresowania książką zależy, czy stanie się to przyjemnością, czy pozostanie tylko obowiązkiem” (Stępień, 2015, s. 127).

Co ciekawe, Good Books, firma zajmująca się szkoleniami dla bibliotekarzy, wydawców oraz księgarzy, ma już w swojej ofercie specjalne kursy poświęcone działaniom promocyjnym bibliotek za pośrednictwem TikToka. W ofercie znajdziemy trzy szkolenia związane z tą platformą:

1. *Od zera do bibliotecznego TikToka – co to jest TikTok i dlaczego może przydać się w bibliotece?* – jest to szkolenie zakładające wstępne zapoznanie z platformą. Uczestnicy dowiadują się, skąd bierze się popu-

larność treści zamieszczanych w tej aplikacji, czym są trendy, virale i challenge, zakładają też swoje konto.

2. *Tworzenie kreatywnych TikToków dla biblioteki* – bibliotekarze dowiadują się, jak konfigurować konto, jak nagrywać ciekawe i dobrej jakości materiały.
3. *W tiktokowym świecie książek – przegląd literackich TikToków* – to szkolenie wskazuje, jak „wyszukiwać ciekawe treści związane z książkami, czytaniem, pisarzami i gatunkami literackimi [...] jak nauczyć algorytm TikToka, aby wyświetlał treści interesujące dla Ciebie” (GoodBooks, [b.d]).

TikTok JAKO NARZĘDZIE PROMOCJI BIBLIOTEK – PRZEGLĄD PROFILI POLSKICH BIBLIOTEK

Swoje profile na platformie TikTok ma jeszcze niewiele polskich bibliotek; kwerenda przeprowadzona w maju 2021 r. wykazała 36 instytucji. Jedną z najprostszyc form wyszukiwania profilów na TikToku jest przeszukiwanie hashtagów bądź skorzystanie z opcji „wyszukaj konta”, dającego możliwość znalezienia interesującego nas profilu za pomocą pseudonimu bądź identyfikatora użytkownika. Znalezione do badań biblioteki zostały wyszukane za pomocą opcji „wyszukaj konta” i hasła „biblioteka”. Listę bibliotek na TikToku poszerzają także wyniki otrzymane dzięki powiązaniu haseł „biblioteka” i „TikTok”, „jesteśmy na TikToku”, „znajdziesz nas na TikToku” w wyszukiwarce internetowej, które odsyłają do stron internetowych, profili na Facebooku bądź Instagramie zawierających informację o założeniu przez pracowników biblioteki konta na TikToku. Autorka zakłada, że uzyskana liczba wyników może nie oddawać faktycznej liczby bibliotek na tym portalu ze względu na niedoskonałość wyszukiwania, wynikającą z trudności w przewidzeniu, jaki nick przyjmie biblioteka, jednak daje to uśrednione wyniki.

Przedstawiona charakterystyka została stworzona w oparciu o analizę zawartości polskich profilów bibliotecznych na TikToku z uwzględnieniem klucza kategoryzacyjnego (Michalczyk, 2009), dającą możliwość nakreślenia skali opisywanego zjawiska i wskazania jego charakterystycznych cech (Cafek, 2018, s. 362). Przeanalizowano wpisy 36 bibliotek w okresie od założenia przez ich pracowników profilu na TikToku do końca maja 2021 r. Zdecydowaną większość badanych instytucji stanowią biblioteki publiczne – wojewódzkie, powiatowe, gminne i miejskie. Nieliczną reprezentację mają biblioteki szkolne i akademickie – przeprowadzona kwerenda wskazuje jedną bibliotekę akademicką i dwie szkolne⁵.

⁵ Lista profilów bibliotecznych wykorzystanych do badań znajduje się na końcu tekstu.

Możemy wyróżnić kilka typów treści zamieszczanych na polskich profilach bibliotecznych na TikToku, badanych w następujących kategoriach:

A. TWORZENIE SPOŁECZNOŚCI CZYTAJĄCYCH

W swoim przekazie bibliotekarze nagrywający filmy na TikToka starają się stworzyć z czytelnikami społeczność, pokazując łączące ich cechy, upodobania bądź przyzwyczajenia. Odwołują się oni przede wszystkim do tego, co stereotypowo wydaje się być wspólne dla wszystkich pasjonatów książek. Niektóre z materiałów nawiązują więc do sensorycznego aspektu lektury – podkreśla się to, że czytelnicy lubią dotykać książek, kartkować je, a nawet wachać⁶. Niektóre z nich mają wydźwięk humorystyczny (cechy „książkoholików” zostają wyolbrzymione, przejawione czy po prostu pokazane w zabawny sposób), niektóre zaś pełnią wyłącznie funkcję estetyczną, np. na ładnym tle zostaje zaprezentowana książka, którą osoba nagrywająca powoli kartkuje, w tle słychać spokojną muzykę; tego typu filmy mają pokazać książkę jako piękny obiekt⁷. Inne nagrania nawiązują do przyzwyczajzeń bądź „przewinień” czytelnicznych (często powtarzający się zestaw pytań, na który odpowiadają bibliotekarze, to: *czy kiedykolwiek pożyczyłeś książkę i jej nie oddałeś, czy kiedykolwiek zagałęś rogi w książce, czy pisałeś po książce, czy wyrzuciłeś książkę do śmieci, czy niesprawiedliwie skrytykowałeś książkę, czy zasnąłeś przy czytaniu* itd.)⁸. Innymi przykładami materiału z tej kategorii są posty: *gatunki śmiechu podczas czytania* i *pozycje przyjmowane w czasie czytania*⁹. Do tej kategorii wpisów zaliczyć można także te poruszające kwestie sposobu czytania powieści (bibliotekarze wraz z użytkownikami debatują, czy właściwym nawykiem jest zagłądanie do zakończenia książki przed rozpoczęciem lektury, czy może jest to zachowanie przynoszące hańbę prawdziwemu czytelnikowi).

B. ZAPOZNANIE Z BIBLIOTEKĄ I JEJ DZIAŁALNOŚCIĄ, POPULARYZACJA CZYTELNICTWA

Silną reprezentację wśród postów umieszczanych na bibliotecznych profilach stanowią te, które mają przybliżyć użytkownikom sposób funkcjonowania danej biblioteki oraz jej asortyment. Z jednej strony, dają one bibliotece możliwość autoprezentacji – bliskiego zaznajomienia obserwujących jej profil ze specyfiką pracy bibliotecznej, zaprezentowania księgozbioru, z drugiej zaś, popularyzują czytelnictwo dzięki atrakcyjnej pre-

⁶ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalnia, 29.04.2021

⁷ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 29.06.2020; Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy, 19.04.2021.

⁸ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 31.08.2020.

⁹ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 20.04.2021.

zentacji nowości książkowych i pozycji już znajdujących się w zbiorach biblioteki bądź za pośrednictwem relacji z wydarzeń organizowanych w bibliotece.

Stałym elementem większości profilów jest cykliczna prezentacja nowości książkowych, pokazująca nowe tytuły, które pojawiły się w ofercie biblioteczej, często z informacją, że zostały one kupione na zamówienie czytelników¹⁰. Wiele bibliotek poleca książki do przeczytania, np. lektury na weekend (nierazko rekomendowane są nowości książkowe z wybranej kategorii, do najpopularniejszych należą romanse i kryminały)¹¹. Prezentowane książki często mają również związek z obchodami konkretnego święta, np. Dnia Ziemi¹², bądź nawiązują do głośnych, medialnych wydarzeń. Przykładowo po emisji wywiadu z Meghan Markle i księciem Harrym u Oprah Winfrey w marcu 2021 r. Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie zaprezentowała swój zbiór książek poświęconych rodzinie królewskiej, pytając użytkowników, czy są *#teamMeghan* czy *#teamElizabeth*?¹³

W tej kategorii prym wiodą także nagrania prezentujące to, co można określić kulisami pracy biblioteczej. Bibliotekarze pokazują, w jaki sposób wybierają książki do zbiorów, jak wygląda przyjęcie zakupów, rozpakowują pudła wypełnione nowymi książkami, pokazują niedostępne dla czytelników pomieszczenia biblioteki¹⁴. Profile niektórych bibliotek umożliwiają za pośrednictwem TikToka wirtualne spacerunki po pomieszczeniach¹⁵, niektóre przedstawiają personel biblioteczny¹⁶.

Administratorzy profilów biblioteczych na TikToku dążą do możliwie najatrakcyjniejszego przedstawienia swojej działalności, pokazując podejmowane przez siebie przedsięwzięcia, na przykład warsztaty komputerowe, działania aktywizujące seniorów, zajęcia dla przedszkolaków czy organizację wycieczek i imprez¹⁷. Bibliotekarze informują również

¹⁰ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 22.06.2020; Gminna Biblioteka Publiczna w Bulkowie, 7.08.2020; Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalia, 7.04.2021; Miejska Biblioteka Publiczna w Chrzanowie, 12.04.2021; Gminna Biblioteka Publiczna w Borowie, 30.04.2021, 6.05.2021; Biblioteka Publiczna w Barwicach, 16.03.2021; Gminna Biblioteka Publiczna w Ostrowi Mazowieckiej z/s w Nagoszewie, 30.03.2021; Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Kaliszu, 17.02.2021, 20.02.2021; Gminna Biblioteka Publiczna w Łysomicach, filia Ostaszewo, 21.08.2020, 27.10.2020; Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalia, 27.03.2021.

¹¹ Biblioteka Akademicka PSW w Białej Podlaskiej, 29.03.2021; Miejska Biblioteka Publiczna w Rawie Mazowieckiej, 19.04.2021.

¹² Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 22.04.2021.

¹³ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalia, 9.03.2021

¹⁴ Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Gorzowie Śląskim, filia w Kozłowicach, 22.04.2021; Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wieluniu, 3.04.2020.

¹⁵ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 17.06.2020, Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy, 12.05.2021; Biblioteka Akademicka PSW w Białej Podlaskiej, 25.01.2021.

¹⁶ Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Trzebini, 29.04.2021, 6.05.2021, Biblioteka Akademicka PSW w Białej Podlaskiej, 8.05.2021.

¹⁷ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 3.07.2020; Biblioteka Publiczna Gminy Dzierżoniów im. Władysława Reymonta, 8.09.2020; Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Kaliszu,

o działaniach upowszechniających czytanie, które realizują w swoich bibliotekach (np. na Walentynki proponują „randkę z książką” – akcję zachęcającą do wypożyczenia książek „w ciemno”, a więc zapakowanych w szary papier¹⁸).

Część bibliotek prezentujących się na TikToku przeprowadza quizy wiedzy sprawdzające znajomość tej biblioteki, lecz, jak można zauważyć, ta kategoria filmów nie cieszy się dużą popularnością. Pytania (przykładowo o inicjatora lub datę jej założenia) raczej nie angażują komentujących; aktywność pod tego typu postami jest niewielka lub nie ma jej wcale.

Na bibliotecznych profilach znajdziemy też szereg nagrań upowszechniających czytelnictwo – ich celem jest zachęcenie do odwiedzin w bibliotece czy też po prostu do sięgnięcia po książkę. Przykładami będą filmy z serii „Dlaczego warto zapisać się do biblioteki”¹⁹. Najczęściej pojawiającym się argumentem jest bogaty asortyment placówki i sympatyczna obsługa (przykładowo na jednym nagraniu bibliotekarka na tle pokaźnego regału porusza ustami do piosenki Arethy Franklin i przekonuje czytelnika: *what you want, baby I got it*²⁰). W tej kategorii pojawia się również wiele materiałów tłumaczących, dlaczego warto czytać książki (tu pojawiające się argumenty mówią, że dzięki czytaniu rozwijamy swoją wyobraźnię, poszerzamy wiedzę, możemy oderwać się od rzeczywistości i podróżować razem z bohaterami)²¹.

Na bibliotecznych profilach znajdziemy także filmy humorystycznie przedstawiające regulamin biblioteki czy zwyczaje w niej panujące. W badanym okresie dominują materiały przypominające o zasadach odwiedzin w bibliotece w czasie pandemii koronawirusa²². Przykładowy dialog z czytelnikiem w czasie pandemii: *Dzień dobry, czy jest «Pan Tadeusz»? Nie ma, leży na kwarantannie*²³.

C. ANEGDOTY Z ŻYCIA BIBLIOTEKARZY

W prezentowanych treściach często pojawiają się anegdoty dotyczące relacji bibliotekarzy z czytelnikami. Wielu pracowników nawiązuje do tzw. ostatniego czytelnika – tego, który zawsze zostaje w bibliotece najdłużej, nawet wtedy, kiedy przychodzi pora jej zamknięcia, gdyż nigdy

5.03.2021, 12.03.2021.

¹⁸ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 12.02.2020.

¹⁹ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 17.06.2020.

²⁰ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 12.05.2021.

²¹ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalnia, 23.04.2021; Biblioteka Publiczna Gminy Dzierżonów im. Władysława Reymonta, 7.08.2020.

²² Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 21.04.2021; Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Mokotów m. st. Warszawy, 23.04.2021; Gminna Biblioteka Publiczna w Lnianie, 16.04.2020; Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 9.12.2020.

²³ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 9.04.2021.

nie wie co wybrać, więc godzinami niezdecydowany peregrynuje pomiędzy półkami (są to np. nagrania z podpisami: *Kiedy właśnie skończyłaś pracę, a ostatni czytelnik nie wie, co chce przeczytać*)²⁴. Trafiają się też posty, które obrazują niezdecydowanie czytelnika jako cechę, która męczy bibliotekarza i wprawia go w poczucie bezradności. Możemy spotkać się z nagraniami, w których na czytelnika nałożony zostaje zniekształcający filtr; często stoi on na nich ze skrzyżowanymi rękami i sprawia wrażenie, które bez większej przesady nazwać można antypatycznym²⁵. Bibliotekarz z kolei pokazany zostaje jako cierpliwy i życzliwy pomocnik, proponujący kolejne książki, które jednak niezadowolony czytelnik raz po raz odrzuca. Można postawić pytanie, czy takie przedstawienie sytuacji stanowi promocję czy może antypromocję usług bibliotecznych – wydaje się, że istnieje uzasadniona obawa, że takie filmy mogą zniechęcić czytelników i wzmocnić ich lęk przed proszeniem bibliotekarza o pomoc. Można także przypuszczać, że taki obraz może wśród niektórych odbiorców umocnić stereotypowy wizerunek bibliotekarza jako osoby, którą łatwo irytują prośby czytelników (co prawda w wideo bibliotekarz jest spokojny, z cierpliwością proponuje kolejne tytuły, lecz to, że czytelnik przedstawiony jest w sposób przejawskawiony, może niektórych zniechęcić, dając do zrozumienia, że wymagający czytelnik nie jest w bibliotece gościem pożądanym). W nagraniach znajdziemy też subiektywną „typologię” czytelników, przedstawiającą się następująco: maruda – nic mu nie pasuje, cichy szperacz – zapominasz, że jest w bibliotece, gaduła – przychodzi na chwilę, plotkuje pół godziny, mądrala – wszystko wie, wszystko czytał²⁶. Na bibliotecznych profilach znajdziemy również szereg materiałów pokazujących, że bibliotekarze czekają na odwiedziny czytelników i cieszą się ze spotkań z nimi²⁷.

D. WALKA ZE STEREOTYPAMI NA TEMAT PRACY W BIBLIOTECE

Wiele profili bibliotecznych podejmuje próbę zerwania ze stereotypowym myśleniem o pracy w bibliotece. Jej reprezentacją jest seria filmów z podpisem: „co znajomi myślą, że robię w bibliotece” (tu najczęściej bibliotekarka pije kawę, układa książki, czyta gazetę) oraz „co tak naprawdę robię” (tu padają odpowiedzi: „realizuję szalone pomysły, robię zdjęcia,

²⁴ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 26.04.2021; Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalia, 14.04.2021; Gminna Biblioteka Publiczna w Borowie, 14.05. 2021; Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wieluniu, 16.04.2021; Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, filia nr 4 w Ratowicach, 30.04.2021

²⁵ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 2.03.2021, 18.05.2021, 4.05.2021, 19.04. 2021.

²⁶ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalia, 18.05.2021.

²⁷ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalia, 19.04.2021.

przebieram się, nagrywam tiktoki, tańczę”)²⁸. Inny przykład nagrań z tej kategorii to filmy porównujące realia biblioteki (zasobność księgozbiorów, obsługę biblioteczną) dawniej i obecnie²⁹. Stereotypowo pokazane zostaje również nałogowe czytanie jako cecha bibliotekarzy (przykładowo z podpisem *Kiedy w dzień wolny od pracy w bibliotece idziesz do biblioteki*³⁰ – i tu widzimy bibliotekarkę z naręczem książek) oraz przesadna ich skłonność do porządku (bibliotekarka wyciąga książkę z półki i przerażona krzyczy, podpis zaś brzmi: *Kiedy jesteś bibliotekarzem i widzisz książki ustawione niezgodnie z alfabetem*³¹).

Niektóre filmy mogą jednak pogłębiać, prawdopodobnie nieświadomie, stereotypy dotyczące bibliotekarzy i ich pracy. Przykładowo przedstawiają historię, w której bibliotekarka zakłada rano, że jej dzień będzie bardzo pracowity i pełen wyzwań, jednak pod koniec dnia okazuje się, że cały czas pracy poświęciła na czytanie książek i picie kawy. W sekcji komentarzy znajdziemy odnoszącą się do tego wypowiedź osoby, która najprawdopodobniej nie zrozumiała, że nagranie miało być żartem ze stereotypu na temat pracy w bibliotece: *jestem w stanie uwierzyć, że całe życie bibliotekarki tak wygląda, co tam można robić?*³² Inne nagrania zaś wykorzystują materiał audialny, w którym skrzekliwy głos oburza się do czytelnika: *Ile razy mam powtarzać, że się czeka aż zawołam? Jak jeden wychodzi, to drugi czeka. Nawet spokojnie poplotkować przez telefon nie można. Przecież nie mogę przyjmować i plotkować jednocześnie, no, się przecież nie rozerwę*³³.

E. NAWIAZYWANIE DO WYTWORÓW KULTURY POPULARNEJ

Administratorzy bibliotecznych profilów wykorzystują też popularny na TikToku lip-sync, nagrywając wideo, w których poruszają ustami do kwestii wypowiedzianych przez filmowych bohaterów, np. Zgredka³⁴ czy Dumbledore’a³⁵ z cyklu o Harrym Potterze, Małego Księcia³⁶ bądź autorów i poetów, przykładowo pod fragment audio, w którym Wisława Szymborska czyta swój wiersz *Nic dwa razy*³⁷. Popularnością cieszy się też fragment ze skeczu kabaretu Nowaki, w którym padają słowa: *A czy ty kiedykolwiek widziałeś na oczy encyklopempendie? A ja znam kogoś kto widział. Ja wczoraj na-*

²⁸ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 8.05.2021; Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalnia, 9.04.2021.

²⁹ Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Głuchołazach, 21.04.2021, 25.04.2021.

³⁰ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalnia, 14.08.2020.

³¹ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalnia, 3.08.2020; Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 16.03.2021.

³² Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, filia nr 4 w Ratowicach, 30.04.2021.

³³ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 7.05.2021.

³⁴ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 9.07.2020, 10.07.2020.

³⁵ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 9.07.2020.

³⁶ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 8.07.2020.

³⁷ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 17.08.2020.

wet szłam obok biblioteki (niepoprawna wymowa słów „biblioteka” i „encyklopedia” jest tu celowa, akcentuje komiczność sytuacji)³⁸. Znajdziemy też nagrania, w których bibliotekarz przechadza się po bibliotece i porusza ustami pod słowa wypowiedane przez komediową youtuberkę Barbarę Kwarc: *Ja stąd nie wychodzę, to jest mój dom, mój azyl, mój spokój. Jezus, jak super!*³⁹ czy krótką kwestię: *Halo Bożena, cześć Bożena! No co ty, nie przeszkadzasz, przecież w pracy jestem!* z podpisem „między bibliotekarkami”⁴⁰, znów odnoszącą się do stereotypowego postrzegania pracy w bibliotece. Niektórzy bibliotekarze przebierają się za postacie znane z kart książek, np. z uniwersum Tolkiena⁴¹. Zdarza się też, że odtwarzają oni ilustracje z książkowych okładek.

Szczególnie aktywizującymi postaciami, wywołującymi zwykle dużą aktywność i komentarze, są te, które omawiają popularną w danej chwili książkę albo porównują książkę do jej ekranizacji. Czytelnicy biblioteki czy też po prostu użytkownicy TikToka, chętnie wypowiadają wówczas swoje opinie. Niekiedy dopytują o coś (np. w jakiej kolejności czytać tomy w serii, by odpowiadały akcji w serialu, w jaki sposób określony wątek został przedstawiony w ekranizacji itp.)⁴².

Dużym zainteresowaniem cieszą się również quizy dotyczące wiedzy na temat wybranych książek. Realizowane są one w formie pytań na temat treści popularnych powieści, niekiedy też bibliotekarz czyta fragment książki, do którego zadawane są pytania (np. o to, czy użytkownicy wiedzą, co dalej wydarzyło się w fabule wybranej powieści, bądź którego z bohaterów dotyczy odczytywany fragment).

F. ŻYCIE PRYWATNE BIBLIOTEKARZY

Materiały z tej kategorii nie mają silnej reprezentacji, lecz pojawiają się sporadycznie na niektórych profilach, przykładowo Gminnej Biblioteki Publicznej w Czernicy, Ratowicach czy *Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Mokotów* m.st. Warszawy. Filmy tego typu wydają się dobrym pomysłem na urozmaicenie zawartości profilu i są pozytywnie odbierane przez użytkowników. Bibliotekarze pokazują w nich, np., co czytają po pracy, jak spędzają wakacje czy jak wyglądają ich zwierzęta domowe. Mimo że takie filmy nie dotyczą działalności *stricto* bibliotecznej, ocieplają wizeru-

³⁸ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, 18.06.2020, 30.06.2020; Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Gorzowie Śląskim, filia w Kozłowicach, 20.05.2021.

³⁹ Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach: 20.06.2021; Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 10.05.2021; Gminna Biblioteka Publiczna w Trzcinicy, 18.05.2021.

⁴⁰ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 29.03.2021; Gminna Biblioteka Publiczna w Trzcinicy, 4.09.2021.

⁴¹ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalnia, 25.03.2021.

⁴² Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalnia, 29.04.2021.

nek jej pracowników i mogą pozytywnie wpłynąć na wizerunek całej instytucji.

G. WSPÓŁPRACA I DUETY ZE ZNANYMI INFLUENCERAMI

Biblioteka Publiczna w dzielnicy Bemowo nawiązała współpracę z dwoma popularnymi influencerami – modelem Mansem Vechessem (mającym 2,8 mln obserwujących na TikToku) oraz aktorem z seriali emitowanych przez stację TVN, Sebastianem Kowalczykiem (2,6 mln obserwujących). Współpraca ze znanymi i lubianymi osobami jest dobrym sposobem na zwiększenie liczby obserwujących profil biblioteki. Co ciekawe, biblioteka w dzielnicy Bemowo rozwija swoje działania promocyjne za pośrednictwem TikToka w jeszcze większym stopniu – w 2020 r. zorganizowała spotkania online z tiktokerami, którzy premierowo pokazywali swoje nowe filmy i odpowiadali na pytania uczestników. Działania te miały za cel przyciągnąć do biblioteki uczniów (*Czy młodzież potrzebuje...*, 2020).

Popularną praktyką na TikToku są również tzw. duety, czyli odpowiadanie na filmy innych użytkowników platformy. Biblioteki mogą nawiązywać tego typu interakcje pomiędzy sobą bądź z innymi użytkownikami prowadzącymi, np., profile poświęcone książkom. Celem jest dopasowanie nagranej przez siebie treści do treści zaprezentowanej przez kogoś innego, często jest to odniesienie do słów tej osoby, skomentowanie ich, niekiedy po prostu zabawne nawiązanie do nich. Przykładowo bibliotekarka może wyrazić teatralne zdziwienie, kiedy jeden z tiktokerów mówi: *Czyli mówisz, że czytasz książki, tak? Czyli siedzisz po nocy, gapisz się w kawałek papieru i wywołujesz halucynacje? I mówisz, że to zdrowe, tak?*⁴³.

H. INTERAKCJA Z INNYMI UŻYTKOWNIKAMI

Aktywność użytkowników (np. w sekcji komentarzy) na profilach bibliotecznych na TikToku w dużym stopniu odpowiada na zaangażowanie administratorów profilu i atrakcyjność publikowanych przez nich postów. Jeśli na profilu regularnie pojawiają się nowe treści, są one zabawne i niebanalne, najczęściej spotykają się one z przychylnością użytkowników platformy. Znajdziemy więc profile, w których widać aktywność zaangażowanej społeczności, oraz takie, które spotykają się z niewielką reakcją odbiorców. Często uwagami wymieniają się między sobą biblioteki, znajdziemy także komentarze pochodzące od instytucji, które znajdują się w danym regionie, np. domów kultury. W odpowiedzi na to niektó-

⁴³ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 11.05.2021.

re biblioteki prezentują na swoich profilach zabytki i interesujące miejsca w mieście, w którym znajduje się dana biblioteka⁴⁴.

Interakcje z czytelnikami zwykle dotyczą treści pokazywanych w danym nagraniu. Przykładowo kiedy pojawia się post, że w bibliotece pojawiły się nowe książki, ktoś z komentujących prosi, by je pokazać. W odpowiedzi na to bibliotekarka nagrywa film prezentujący je⁴⁵; niekiedy czytelnicy proszą o polecenie ciekawych tytułów⁴⁶; innym razem pojawiają się komentarze wyrażające zaskoczenie, że biblioteka, z której korzysta czytelnik, ma konto na TikToku⁴⁷. Niektórzy traktują komentarze jako miejsce pytań o asortyment biblioteczny, np. o dostępność konkretnego tytułu. Jeśli komentarze pochodzą od osób niezwiązanych z daną biblioteką, to często – jeśli profil prezentuje się ciekawie i atrakcyjnie – wyglądają one podobnie do tych: *taka biblioteka to marzenie czy chciałbym mieć taką bibliotekę obok siebie*. Niekiedy komentujący zdradzają, że sposób przedstawienia biblioteki ich zainspirował, nabrali ochoty na lekturę, np.: *Nie czytam, ale przeglądając profil nabrałam ochoty na przeczytanie czegoś bądź oglądając Cię zacząłem znowu czytać*⁴⁸.

PODSUMOWANIE

Janina Przybysz i Paweł Pioterek słusznie zauważyli, że „nowe technologie wpłynęły na rzeczywistość informacyjną, w której funkcjonują czytelnicy i na zmianę ich oczekiwań względem bibliotek. Biblioteki nie mają więc dzisiaj specjalnych możliwości wyboru, muszą być częścią tej rzeczywistości” (Przybysz, Pioterek, 2015, s. 340). Efekt dostosowywania się do najnowszych trendów bywa różny, czego potwierdzeniem jest przegląd profili polskich bibliotek w najnowszym medium społecznościowym, jakim jest TikTok. Pokazuje on, że niektóre biblioteki doskonale odnajdują się w specyfice tej platformy. Ich aktywność wydaje się niewymuszona. Prezentowane treści są atrakcyjne, pomysłowe, przemyślane, wydają się dobrze reprezentować pracę biblioteki. Niektórzy bibliotekarze z dużą swobodą prezentują się na nagraniach, a komentarze i odzew ze strony użytkowników pokazują, że spotykają się oni z dużą przychylnością. Takie profile mogą pozytywnie wpływać na sposób postrzegania danej biblioteki, mogą zachęcać czytelników do skorzystania z jej oferty, do zainteresowania się określoną lekturą, szczególnie przez osoby młode. W tym przypadku można powiedzieć, że TikTok jest sprawnie wykorzystywany jako narzędzie promocyjne.

⁴⁴ Gminna Biblioteka Publiczna w Trzciny, 25.01.2021, 14.05.2021.

⁴⁵ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalia, 3.03.2021, 7.05.2021.

⁴⁶ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 8.05.2021.

⁴⁷ Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalia, 27.04.2021.

⁴⁸ Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, 4.05.2021.

Przeglądając biblioteczne profile na TikToku, można jednak zauważyć, że nie wszystkie biblioteki potrafią dostosować się do charakteru tej aplikacji. Często na takich profilach widzimy niepasujące do specyfiki TikToka grafiki czy memy prezentowane pod wybraną muzykę, najczęściej tę, która jest w danej chwili popularna – nie nawiązuje ona jednak w żaden sposób do prezentowanych treści, wydaje się być tam niejako „na siłę”. Są to często materiały, które jednocześnie publikuje się też w innych social mediach biblioteki. Powielanie tych samych treści w różnych mediach społecznościowych będzie nieskuteczne – na TikToka trzeba tworzyć osobne materiały, specjalnie do niego dopasowane. Niektóre biblioteki próbują aktywizować użytkowników sposobami nieciekawymi i nieco archaicznymi, np. quizami wiedzy o bibliotece czy o regionie. Takie konkursy nie spotykają się z dużym zainteresowaniem. O tym, że TikTok jako narzędzie promocji nie odpowiada wszystkim bibliotekom, świadczy częste „porzucanie” profili. Po kilku dodanych wpisach administratorzy przestają dodawać nowe treści, a strony od miesięcy są nieaktualizowane. W takim przypadku zaniedbane profile są raczej antyreklamą biblioteki. Wśród kont, które obecnie nie publikują, dostrzega się tendencję do coraz rzadszego zamieszczania treści – od kilku wpisów jednego dnia do jednego wpisu na dwa tygodnie lub miesiąc. Jednocześnie są to często profile, na których nie widzimy nawet twarzy bibliotekarzy, nie wiemy więc, kto dokładnie stoi za prezentowanymi treściami. Pokazywane są wnętrza biblioteki albo konkretne książki. Wyczuwa się, że w publikującym może być opór przed „tiktokowaniem”, możliwe, że czuje przymus uwzględnienia tego narzędzia w marketingu biblioteki, lecz nie potrafi poddać się najnowszym trendom bądź niebanalnie zaprezentować treści związane z biblioteką.

Raporty dotyczące popularności mediów społecznościowych są ważną informacją marketingową. Wskazują one, że TikTok jest coraz popularniejszą platformą, oferującą wiele możliwości. Na pewno więc warto rozważyć włączenie jej do swoich działań promocyjnych. Jeśli zależy nam, by zachęcić do skorzystania z naszej oferty nastolatków, którzy coraz rzadziej korzystają z usług bibliotecznych, TikTok powinien być naturalnym wyborem, gdyż jest platformą opanowaną głównie przez tę grupę wiekową. Warto jednak pamiętać, że nie należy ślepo podążać za trendami – nagrywanie filmu tylko po to, by zrealizować modny trend, nie zawsze spotka się z ciepłym przyjęciem. Należy zadać sobie pytanie, czy w pogoni za trendami biblioteka wypada publikować filmy do piosenek z wulgarnymi słowami, tylko dlatego że są one modne wśród młodzieży⁴⁹. Czy biblioteka, na przekór tej modzie, nie powinna promować bar-

⁴⁹ Przykładowe piosenki wykorzystane przez niektóre profile biblioteczne: Rilès – Pesetas, Eminem – FACK.

dziej wartościowego przekazu? Warto zastanowić się, z jakim odbiorem spotka się biblioteka po prezentacji konkretnego filmu – czy pokaże dystans, kreatywność i znajomość trendów, czy może uzyskany efekt będzie można nazwać komicznym? Jak zauważa Violetta Perzyńska, „biblioteka, aby aktywizować użytkowników musi zadać sobie pytanie: jaki rezultat ją usatysfakcjonuje, a w następnej kolejności, powinna zastanowić się, jakimi metodami, sposobami, działaniami chce go uzyskać” (Perzyńska, 2015, s. 107). Czy bibliotekarki, które tańczą na ladzie bibliotecznej, zostaną ocenione przez użytkowników jako, posługując się językiem młodzieży, „fajne”, czy może jednak, delikatnie to określając, „dziwne”? I najważniejsze – czy biblioteki są instytucjami, które muszą „odmładzać” się w sposób, który nie zawsze im „dobrze leży”? Warto przypomnieć, że tym, co przyciąga pokolenie Z, jest szczerłość i autentyczność, co oznacza, że bardzo łatwo rozpozna ono, kiedy kierowane do nich komunikaty są wymuszone, tworzone pod presją, a kiedy robione z pasją. Przykładowo, Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Głucholazach, chcąc zachęcić uczniów do jej odwiedzenia, zaproponowała im zakładki do książek w postaci zalaminowanych papierków po popularnych wśród młodzieży lodach Ekipa. Warunkiem ich otrzymania było zapisanie się do biblioteki i wypożyczenie trzech książek. Pomysł nie spotkał się z pozytywnym przyjęciem. Niektórzy komentatorzy zauważali, że takie działanie jest nieskuteczne w kontekście popularyzacji czytelnictwa, nie gwarantuje bowiem, że osoba, która wypożyczy książki, naprawdę je przeczyta, a biblioteki powinny dążyć do tego, by książki były czytane, a nie tylko wypożyczone. Akcja wspomnianej biblioteki została oceniona negatywnie, jako zorganizowana jedynie dla wyższych statystyk.

O przedstawicielach generacji Z mówi się, że urodzili się z telefonem w ręku, jednak z badań przeprowadzonych przez Infuture Institute wynika, że pokolenie Z równie często co aktywności online wybiera te w świecie fizycznym (*Gen Z...*, 2019, s. 21). Warto więc przypominać im o innych możliwościach oferowanych przez biblioteki, pokazać, że obecnie są to instytucje, które idą z duchem czasu i oferują często wiele atrakcyjnych aktywności, takich jak kluby dyskusyjne, językowe, tematyczne spotkania, warsztaty i wiele innych. Platforma TikTok, jak i inne media społecznościowe, może być skutecznym sposobem na zaproszenie czytelnika do biblioteki.

POLSKIE BIBLIOTEKI NA TIKTOKU – LISTA

Gminna Biblioteka Publiczna w Wilkasach, https://www.tiktok.com/@biblioteka_wilkasy?lang=pl-PL

Gminna Biblioteka Publiczna w Bulkowie, <https://www.tiktok.com/@biblioteka-bulkowo?lang=pl-PL>

- Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, <https://www.tiktok.com/@biblioteka-czernica?lang=pl-PL>
- Gminna Biblioteka Publiczna w Czernicy, filia nr 4 w Ratowicach, <https://www.tiktok.com/@bibliotekaratowice?lang=pl-PL>
- Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie. Poczytalia, <https://www.tiktok.com/@bibliotekalegionowo?lang=pl-PL>
- Biblioteka Publiczna Gminna im. św. Faustyny Kowalskiej, Świnice Warckie, <https://www.tiktok.com/@bibliotekaswinicewarckie?lang=pl-PL>
- Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy, <https://www.tiktok.com/@bibliotekabemowo?lang=pl-PL>
- Gminna Biblioteka Publiczna w Lipowej, <https://www.tiktok.com/@bibliotekalipowa?lang=pl-PL>
- Miejska Biblioteka Publiczna w Rawie Mazowieckiej, <https://www.tiktok.com/@bibliotekarawa?lang=pl-PL>
- Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wieluniu, <https://www.tiktok.com/@powiatowabibliowielun?lang=pl-PL>
- Gminna Biblioteka Publiczna w Trzciny, <https://www.tiktok.com/@bibliotekatrzciny?lang=pl-PL>
- Filia biblioteczna w Bieńkowicach, <https://www.tiktok.com/@biblioteka17?lang=pl-PL>
- Biblioteka Akademicka PSW w Białej Podlaskiej, <https://www.tiktok.com/@bibliotekaakademicka?lang=pl-PL>
- Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Ursus, filia „Niedźwiadek”, <https://www.tiktok.com/@bibliotekarki?lang=pl-PL>
- Biblioteka SP7 Jaworzno, <https://www.tiktok.com/@bibliotekasp7jaworzno?lang=pl-PL>
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Kaliszu, <https://www.tiktok.com/@bibliotekakalisz?lang=pl-PL>
- Gminna Biblioteka Publiczna w Lnianie, https://www.tiktok.com/@biblioteka_lniano?lang=pl-PL
- Gminna Biblioteka Publiczna w Łysomicach, filia Ostaszewo, <https://www.tiktok.com/@bibliotekaostaszewo?lang=pl-PL>
- Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Gorzowie Śląskim, filia w Kozłowicach, <https://www.tiktok.com/@bibliotekakozlowice?lang=pl-PL>
- Gminna Biblioteka Publiczna w Ostrowi Mazowieckiej z/s w Nagoszewie, https://www.tiktok.com/@biblioteka_nagoszewo?lang=pl-PL
- Biblioteka Publiczna w Dzielnicy *Mokotów* m.st. Warszawy, <https://www.tiktok.com/@bibliotekamokotow?lang=pl-PL>
- Biblioteka Publiczna Gminy Dzierżoniów im. Władysława Reymonta, <https://www.tiktok.com/@biblioteka.uciechow?lang=pl-PL>
- Miejska Biblioteka Publiczna w Kobyłce, https://www.tiktok.com/@mbp_w_kobylce?lang=pl-PL
- Filia Turzno - Gminna Biblioteka Publiczna w Łysomicach, <https://www.tiktok.com/@marzena366?lang=pl-PL>
- Bibliotekarki Barwice (Biblioteka Publiczna w Barwicach?), <https://www.tiktok.com/@bibliotekarkibarwice?lang=pl-PL>

- Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Głucholazach, <https://www.tiktok.com/@bibliotekaglucholazy?lang=pl-PL>
- Biblioteka Gdynia, <https://www.tiktok.com/@bibliotekagdynia?lang=pl-PL>
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Trzebini, https://www.tiktok.com/@biblioteka_trzebinia?lang=pl-PL
- Biblioteka Pedagogiczna w Białej Podlaskiej, https://www.tiktok.com/@biblioteka_ped?lang=pl-PL
- Miejska Biblioteka Publiczna w Dobczycach, <https://www.tiktok.com/@biblioteka.dobczyce?lang=pl-PL>
- Gminna Biblioteka Publiczna w Borowie, https://www.tiktok.com/@biblioteka_borow?lang=pl-PL
- Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu, https://www.tiktok.com/@wojewodzka_wroclaw?lang=pl-PL
- Miejska Biblioteka Publiczna w Chrzanowie, https://www.tiktok.com/@mbp_chrzanow?lang=pl-PL
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Gniewkowie, https://www.tiktok.com/@biblioteka_gniewkowo?lang=pl-PL
- Zespół Szkół nr 1 im. Henryka Sienkiewicza w Łukowie, <https://www.tiktok.com/@bibliotekawalejach?lang=pl-PL>
- Miejska Biblioteka Publiczna w Mysłowicach, https://www.tiktok.com/@bibliotekamyslowice?lang=pl-PL&is_copy_url=1&is_from_webapp=v1

BIBLIOGRAFIA

- Bogan, Kelsey (2020). TikTok and the libraries. A powerful partnership. *SCIS. School Catalogue Information Service* [online], [dostęp: 20.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.scisdata.com/connections/issue-115/tiktok-and-libraries-a-powerful-partnership/>>.
- Całek, Agnieszka (2018). Analiza obrazu. W: *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, pod red. A. Szymańskiej, M. Lisowskiej-Magdziarz i A. Hess. Kraków: IDiKS Uniw. Jagiellońskiego, s. 361-378.
- Czy młodzież potrzebuje biblioteki? TikTok-owy challenge na Bemowie. *BibliotekiWarszawy.pl* [online], 5.06.2020 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.bibliotekiwarszawy.pl/czy-mlodziez-potrzuje-biblioteki-tiktok-owy-challenge-na-bemowie/>>.
- Digital 2021: Poland (2021). *DataReportal.com* [online], 11.02.2021 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://datareportal.com/reports/digital-2021-poland/>>.
- Eco, Umberto (1996). *Nowe środki masowego przekazu a przyszłość książki*. Warszawa: PIW.
- Gaziński, Radosław (2005). Zmienna czy trwała natura biblioteki naukowej? W: *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność*, pod red. H. Ganińskiej. Poznań: Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, s. 2-13.
- Gen Z. *Jak zrozumieć dziś pokolenie jutra* (2019). Gdańsk, Warszawa: Infuture Hatalska Foresight Institute [online]. Dostępny w WWW: <https://prowly-uploads.s3.eu-west-1.amazonaws.com/uploads/landing_page_image/image/185494/0cf88f44c2db9603303994024dbbe64d.pdf>.

- Gurdak, Danuta (2015). Profesjonalizm, nowe narzędzia komunikacji i informacji w poszukiwaniu użytkowników bibliotek – czy to na pewno działa? W: *Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu*. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa Supraśl, 14-16 września 2015, pod red. H. Brzezińskiej-Stec i J. Żochowskiej. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, s. 169-182.
- Iqbal, Mansoor (2021). *TikTok Revenue and Usage Statistics* [online], 22.04.2021 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>>.
- Iwanowska, Magdalena (2016). Zrozumieć media (społecznościowe). Perspektywa psychologiczna. W: *Media, biznes, kultura. Rzeczywistość medialna. Formy, problemy, aspiracje*, pod red. M. Łosiewicz, A. Ryłko-Kurpiewskiej, Gdynia: Novae Res, s. 169-185.
- Janusz-Lorkowska, Monika (2019). iGen jako użytkownik informacji w kontekście kategorii generacji – próba ujęcia na podstawie książki Jean M. Twenge iGen. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, nr 2, s. 139-158.
- Kęsy, Marek (2011). Społeczeństwo informacyjne w rozwoju cywilizacyjnym ludzkości. *Dydaktyka Informatyki*, vol. 6, s. 74-92.
- Kim są polscy użytkownicy TikToka? Edycja II (2021). *GetHero.pl* [online]. Dostępny w WWW: <<https://www.gethero.pl/raport-tiktok/>>.
- Kołodziejska, Jadwiga (2006). *Szerokie okno biblioteki*. Warszawa: Wydaw. SPB.
- Krupa, Zenon (2006). Internet – zagrożenie czy uzupełnienie tradycyjnej biblioteki? W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*, Łódź: Politechnika Łódzka, s. 309-319.
- Lamberti, Maria; Theus Monika (2016). Media społecznościowe w polskich bibliotekach, archiwach i muzeach. *Biblioteka*, nr 20 (29), s. 183-205.
- Langer, Beata (2018). Wykorzystanie fotograficznego serwisu społecznościowego Instagram w działalności wybranych bibliotek krajowych i zagranicznych. *Bibliotheca Nostra*, nr 2 (52), s. 206-224.
- Michalczyk, S. (2009). Uwagi o analizie zawartości mediów. *Rocznik Prasoznawczy*, 3, s. 95-109.
- Mohsin, Maryam (2021). 10 TikTok statistics that you need to know in 2021. *Oberlo* [online], 16.02.2021 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.oberlo.com/blog/tiktok-statistics>>.
- Obłój, Michał (2020). TikTok – kreatywne DNA Twojej marki. *Veneo. Creativity first!* [online], 21.05.2020 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://ve-neo.pl/blog/tiktok-kreatywne-dna-twojej-marki>>.
- Patola, Agata (2019). TikTok dla marketera – przewodnik dla opornych, *Online Marketing. Magazyn*, nr 46 [online], 16.12.2019 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://o-m.pl/artikul/tiktok-dla-marketera-przewodnik-dla-opornych>> (dostęp: 2.05.2021)>.
- Perzyńska, Violetta (2015). Biblioteka w dobie komercjalizacji wiedzy, czyli nowe formy aktywizacji bibliotekarzy i użytkowników biblioteki akademickiej. W: *Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu*. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa Supraśl, 14-16 września 2015 pod red. H. Brzezińskiej-Stec i J. Żochowskiej. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, s. 95-108.
- Przybysz, Janina; Pioterek, Paweł (2015). Media społecznościowe w służbie bibliotek. W: *Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu*. V Ogólnopolska Kon-

- ferencja Naukowa Supraśl, 14-16 września 2015, pod red. H. Brzezińskiej-Stec i J. Żochowskiej. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, s. 339-356.
- Puksza, Katarzyna; Witkowska, Ewa (2018). Facebook, Instagram, blog... i co dalej? – Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku w mediach społecznościowych. *Biuletyn EBIB*, nr 1 (178).
- Sadowska Jadwiga; Zimnoch, Katarzyna (2015). Biblioteki i ich użytkownicy – od elitarności do powszechności? W: *Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu*. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Supraśl, 14-16 września 2015, red. H. Brzezińska-Stec, J. Żochowska, Białystok 2015, s. 17-36.
- Sadowski, Robert (2021). TikTok rządzi? *NewsPoint.pl* [online], 19.02.2021 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://blog.newspoint.pl/index.php/2021/02/19/tiktok-rzadzi/>>.
- Stadnik, Kamila (2020). Działania marketingowe na TiKToku – co może zyskać Twoja marka? *Harbingers* [online], 17.11.2020 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://harbingers.io/blog/dzialania-marketingowe-na-tiktoku>>.
- Stan czytelnictwa w Polsce w 2019 roku. Wstępne wyniki* (2020). Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Stępień, Justyna (2015). Oferta biblioteki a potrzeby i oczekiwania użytkowników. Wnioski z badań. W: *Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu*. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa Supraśl, 14-16 września 2015, pod red. H. Brzezińskiej-Stec i J. Żochowskiej. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, s. 125-140.
- Stępowski, Robert (2017). *Video marketing w mediach społecznościowych*. Rawa Mazowiecka: Roster.
- TikTok w kampanii marki – nowy kanał promocji* (b.d.). SocialSharks [online], [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://socialsharks.pl/tiktok-w-kampanii-marki-nowy-kanal-promocji>>.
- Twenge, Jean Marie (2019). iGen. *Dlaczego dzieciaki dorastające w sieci są mniej zbuntowane, bardziej tolerancyjne, mniej szczęśliwe – i zupełnie nieprzygotowane do dorosłości*. Sopot: Smak Słowa.
- Wróblewski, Łukasz (2019). Rola i znaczenie aktywności online użytkowników mediów społecznościowych w kształtowaniu wizerunku instytucji kultury. *Zarządzanie w Kulturze*, 20, z. 2, s. 221-239.
- Wróblewski, Marcin (2018). Marketing na TikTok – 3 wskazówki, jak zbudować kanał marki. *SprawyMarketing.pl* [online], 30.11.2018 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://sprawnymarketing.pl/blog/tiktok-podbija-siec/>>.
- Żyłowska, Katarzyna (2021). TikTok pozostaje najchętniej pobieraną aplikacją w I kwartale 2021 roku [online], 1.04.2021 [dostęp: 2.05.2021]. Dostępny w WWW: <<https://socialpress.pl/2021/04/tiktok-pozostaje-najchetniej-pobierana-aplikacja-w-i-kwartale-2021-roku>>.

ANNA LUBIŃSKA
Institute of Information and Library Science
Wrocław University
e-mail: anna.lubinska@uwr.edu.pl
ORCID 0000-0002-1109-3324

TIKTOK AS MEANS OF MARKETING COMMUNICATION FOR LIBRARIES

KEYWORDS: Social media. Marketing. Libraries.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – TikTok has become one of the most popular social media in the world, used both for communication and marketing purposes. This article is to show TikTok platform as a tool for marketing communication and its place in library marketing strategy as regards library promotion and development of relationships with library users. **Research methods** – The author analyzed the content of Polish library profiles on TikTok using a categorization key. **Results/Conclusions** – The author presents the features of the content published on library TikTok profiles and evaluates their efficiency and appeal as regards the library promotion. It is stated that TikTok platform may become an efficient tool for library promotion if it is used the way it was designed to operate.

**„PRACUJMY DLA PRZYSZŁOŚCI. ODKRYWAJ-DYSKUTUJ-
PREZENTUJ-PROWOKUJ-ROZWIĄZUJ”¹
Światowy Kongres Bibliotek i Informacji
i 86. Konferencja Generalna IFLA
(17-19 sierpnia 2021)**

Po raz pierwszy w historii IFLA tegoroczny Kongres i 86. Konferencja Generalna odbywały się online, co było spowodowane światową pandemią i wynikającymi z tego różnorodnymi perturbacjami i ograniczeniami. Nowa formuła spotkania wynikała ze strategii IFLA 2019-2024, ogłoszonej na Kongresie w Atenach w 2019 r. Zgodnie z nią było to wydarzenie otwarte, dostępne na wszystkich kontynentach i we wszystkich strefach czasowych. Umożliwiło zdalne uczestnictwo w wydarzeniach, prezentacjach, rozmowach i sesjach a także zapoznawanie się z wystawą posterową.

Hasło tegorocznego spotkania „Pracujmy dla przyszłości. Odkrywaj-dyskutuj-prezentuj-prowokuj-rozwiązuj” nawiązywało do hasła obecnej prezydencji „Pracujmy razem”, sformułowanego przez Christine Mackenzie – prezydent IFLA. Oznacza to skuteczne łączenie działań na poziomie globalnym i lokalnym oraz wykorzystywanie potencjału IFLA jako przestrzeni do spotkań, tworzenia nowych partnerstw w naszej dziedzinie i budowania silniejszych relacji z innymi interesariuszami zainteresowanymi sprawami istotnymi dla bibliotek i społeczności, którym służą.

Działaniem zmierzającym do urzeczywistnienia tego hasła i podejmowania wspólnych działań na rzecz społeczeństwa oraz dziedzictwa kulturowego było zaproszenie do uczestnictwa w Kongresie prezydentów International Council on Archives (David Fricker), International Council on Museums (Alberto Garlandini) oraz International Council on Monuments and Sites (Teresa Patricio).

Jest to dalsze rozwijanie i zacieśnianie współpracy znanej już wcześniej jako GLAM (Galleries, Libraries, Archives and Museums), wzajemne dzielenie się doświadczeniami, wiedzą i wspieranie się w ochronie i zabezpieczeniu dziedzictwa kulturowego, a w czasach pandemii COVID-19

¹ „Let’s work together. Discover-discuss-present-provoke-solve”

także pokazywanie roli kultury i promowanie jej jako ważnego narzędzia w walce z pandemią i przezwyciężaniu jej skutków.

Wielokrotnie podkreślano, że obecny Kongres i Konferencja, odbywające się wirtualnie, mimo istotnego mankamentu, braku bezpośredniego kontaktu i spotkań, może stanowić swoiste antidotum na coraz powszechniejsze, zwłaszcza wśród młodszych ludzi, FOMO (fear of missing out), a więc w czasach ogromnego uzależnienia od Internetu, lęku przed tym, że coś może umknąć naszej uwadze, coś nas ominąć, czy po prostu coś przegapimy. Organizatorzy zadbali także o to, aby program był dostępny zarejestrowanym uczestnikom WLIC 86 przez cały rok. Sesje były zaplanowane w trzech strefach czasowych i możliwe do oglądania później, w dowolnym czasie dla zarejestrowanych uczestników.

Otwarcia tegorocznego Światowego Kongresu Bibliotek i Informacji i 86. Konferencji Generalnej IFLA dokonali Christine Mackenzie – prezydent IFLA i Gerald Leitner, Sekretarz Generalny IFLA.

W Kongresie wzięło udział ponad 2750 osób ze 125 krajów. Zorganizowano ponad 160 sesji, trwających łącznie ponad 90 godzin oraz zarejestrowano ponad 11 461 komentarzy na czacie.

Po raz pierwszy Światowy Kongres Bibliotek i Informacji IFLA został zorganizowany wokół ścieżek tematycznych, zaprojektowanych tak, aby odzwierciedlały różne aspekty pracy zawodu bibliotekarza/pracownika informacji.

Zaprezentowane w tym roku wystąpienia pogrupowane były w pięciu grupach tematycznych:

- Biblioteki wprowadzają innowacje (Libraries innovate)
- Biblioteki obejmują, włączają (Libraries include)
- Biblioteki podtrzymują (Libraries sustain)
- Biblioteki inspirują (Libraries inspire)
- Biblioteki umożliwiają, angażują (Libraries enable, engage)

Do inauguracji obrad w każdej ścieżce zaproszony był główny mówca, przedstawiono także wiele prezentacji i sesji dyskusyjnych organizowanych przez wolontariuszy IFLA.

W niniejszym sprawozdaniu zostaną omówione niektóre z wystąpień w wymienionych pięciu grupach tematycznych.

BIBLIOTEKI WPROWADZAJĄ INNOWACJE (Libraries innovate)

W obliczu dokonujących się różnorodnych zmian (gospodarczych, społecznych, politycznych, technologicznych czy ostatnio spowodowanych pandemią COVID-19) biblioteki, podobnie jak instytucje działające w innych sektorach życia społeczno-gospodarczego, musiały nauczyć się dostosowywać się do nich, aktualizować i tworzyć nowe usługi i oferty,

stać się innowatorami, aby móc nadal zaspokajać potrzeby swoich społeczności. Dzięki ścieżce „Biblioteki wprowadzają innowacje” można było zobaczyć, jak same biblioteki wdrażają nowe rozwiązania w odpowiedzi na zmieniający się świat.

Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (World Intellectual Property Organization, WIPO) odgrywa centralną rolę w międzynarodowej infrastrukturze wspierającej tę adaptację i innowacyjność, zarówno poprzez zarządzanie narzędziami własności intelektualnej, jak i szersze działania na rzecz kształtowania polityk i praktyk. A biblioteki są istotnym elementem systemów innowacyjnych i badań, umożliwiając użytkownikom rozwój i naukę. Dotyczy to również pracowników bibliotek, którzy powinni permanentnie doskonalić siebie i świadczone przez siebie usługi.

Główny mówca w tej grupie problemowej – Daren Tang, Dyrektor Generalny WIPO, w rozmowie z Christine Mackenzie, wskazał jak skutecznie promować innowacyjność i ukazywać miejsce bibliotek w tym procesie. Zajął się również sprawami praw autorskich oraz ich roli we wspieraniu bibliotek w działalności na rzecz realizacji ich misji oraz innowacji.

Special Interest Group Evidence for Global & Disaster Health (E4GDH SIG) zajęła się sprawami dostępu do informacji zdrowotnych (*Access to health information as a human right: a global call to action and practical steps*) jako jednego z praw człowieka i zaproponowała podjęcie praktycznych działań w tym zakresie. Pretekstem do tego była pandemia COVID-19. Zwrócono uwagę, że wcześniej ludzie nie byli tak żądni posiadania wiarygodnych informacji na temat opieki zdrowotnej i jednocześnie nie byli tak podatni na dezinformację, która stanowi realne zagrożenie dla zdrowia.

Paneliści podkreślali, że jednym ze sposobów radzenia sobie z tymi problemami jest promowanie powszechnego dostępu do wiarygodnych informacji i umiejętność odróżnienia ich od tych nieprawdziwych. Jak wykazały doświadczenia z ostatnich 20 lat, m.in. dotyczące niezdecydowania się na szczepionki przeciwko wirusowi Ebola, dezinformacja jest ogromnym i narastającym problemem. W zapewnieniu dostępu do informacji upatruje się ważnego zadania bibliotek i zatrudnionych tam specjalistów, którzy będą współtworzyć świadomość zdrowotną wśród obywateli, organizować zasoby informacji na ten temat i kierować do wiarygodnych źródeł informacyjnych.

W tej sesji czworo zaproszonych referentów (Neil Pakenham-Walsh: *The role of the state in ensuring citizens have access to reliable health information*; Margaret Zimmerman: *Health information access as a human right*; Ola El Zein: *Building a public resource centre for credible information*; Blessing Mawire: *Adaptation of Information Professionals in the evolving global health needs*) omawiało kwestie związane z tym problemem, zapraszając do dyskusji także uczestników spotkania.

Zastanawiano się m.in. jak można zbudować lepszą odporność, jaka jest rola bibliotek i specjalistów ds. informacji w rozpoznawaniu informacji wiarygodnych i rzetelnych, czy pracownicy bibliotek robią wystarczająco dużo, aby przyczynić się do przekazywania sprawdzonych informacji o opiece zdrowotnej, zwłaszcza w Internecie. Pandemia miała i ma istotny wpływ na instytucje kultury, a aktualna sytuacja przyspieszyła zmiany i dokonała adaptacji rozwiązań, które już wcześniej były częścią programu transformacji wielu instytucji, w tym także bibliotek.

Jak można wykorzystać kryzys spowodowany m.in. pandemią jako transformacyjną szansę sprostania wymaganiom coraz bardziej cyfrowego świata oraz wirtualnego dostępu do zbiorów i usług bibliotecznych pokazała Sekcja National Libraries. Biblioteki narodowe, które jako kustosz światowego dziedzictwa intelektualnego, zapewniający organizację, ochronę i dostęp do narodowego dorobku piśmienniczego we wszystkich jego formach, musiały szybko dokonać zmian w różnych obszarach swojej aktywności, aby móc kontynuować swoją misję w społecznie zdystansowanym świecie.

Podczas sesji „National Libraries: Innovating and Transforming for Today and Tomorrow” zaprezentowano doświadczenia z sześciu bibliotek narodowych (Belgii – Maud Henry: *Covid as catalyst; towards dematerialized cataloguing at KBR*; Estonii – Kristel Veimann: *A Library is a developing organism*); Kataru – Hind AlKhulaifi: *Qatar National Library's Digital Transformation*) oraz Chile, Meksyku i Peru (Pedro Pablo Zegers Blachet, Pablo G. Mora: *Three Libraries of Latin America: Digital Presence and Transformation Services for its Users – Chile, Peru and Mexico*), które skutecznie wprowadzają innowacje i transformacje tak w organizacji pracy, jak i świadczonych usługach, aby odnieść sukces.

Sekcja Statistics and Evaluation jest zaangażowana w odkrywanie nowych sposobów dokumentowania i oceny wartości bibliotek oraz ich zbiorów i usług. W swoich pracach skupia się na opracowaniu jakościowych narzędzi pomiaru, które pozwolą na ukazanie ukrytej wartości wynikającej z pracy, zbiorów i usług bibliotek, tych zagadnień, które rzadko są mierzone tradycyjnymi metodami.

W sesji zatytułowanej „Can we create surveys that capture hidden value” zaprezentowano wyniki dotychczasowych prac dotyczących projektu ankiety do badań zbiorów specjalnych, która uwzględniałaby dane statystyczne dotychczas niegromadzone. Zwrócono się także do innych sekcji IFLA o umożliwienie dostępu do danych wejściowych i podzielenie się swoimi doświadczeniami na temat pracy i usług, które mają istotną wartość, ale są ukryte w aktualnych modelach badań statystycznych i pozostają nieudokumentowane. Bella Gerlich, przewodnicząca tej Sekcji, przedstawiła projekt pytań ankietowych, które pozwalałyby na wychwy-

tywanie pewnych ukrytych danych i zainicjowała dyskusję na temat formułowania tych pytań.

BIBLIOTEKI OBEJMUJĄ, WŁĄCZAJĄ (Libraries include)

Biblioteki są instytucjami społecznymi, których misją jest służenie wszystkim członkom swoich społeczności bez jakichkolwiek dyskryminacji. Rośnie także świadomość, że prowadzone działania muszą być doskonale dopasowane do adresatów i mieć aktywny charakter.

To samo dotyczy ogółu społeczeństw, gdzie pandemia ujawniła nierówności w dostępie do Internetu, kompetencji informacyjnych czy do możliwości pracy. Stała się również okazją do przeanalizowania sytuacji, możliwości, potencjału i odpowiedzialności społecznych instytucji działających na różnych poziomach administracyjnych i organizacyjnych.

Do rozmów i spotkań dotyczących tych zagadnień wprowadzenia dokonali Emilia Saiz, Sekretarz Generalna oraz Jordi Pascual, Koordynator Komitetu Kultury Zjednoczonych Miast i Samorządów Lokalnych (Culture Committee of United Cities and Local Governments) podczas wywiadu z Prezydent-elekt IFLA Barbarą Lison. Przybliżyli działania Komitetu na rzecz stworzenia nowych modeli rozwoju – Paktu dla Przyszłości – i wskazali, co biblioteki powinny uczynić, aby promować równość społeczną i odgrywać ważną rolę w demokratycznym zaspokajaniu potrzeb swoich środowisk. Poprzez programy o charakterze inkluzywnym powinny wraz ze swoimi zbiorami i aktywnościami docierać do wszystkich społeczności i je wspierać.

Rok 2021 uznany został za Międzynarodowy Rok Twórczego Rozwoju na rzecz Zrównoważonego Rozwoju (International Year of Creative Development for Sustainable Development). Stało się to dobrą okazją do zaprezentowania podczas WLIC 2021 sposobów, w jaki biblioteki inspirują i wspierają osoby działające na rzecz tworzenia i upowszechniania wytworów kultury oraz jak umożliwiają dostęp do niej.

Cultural Heritage Advisory Committee zorganizował sesję poświęconą roli i udziałowi bibliotek w zachowaniu dziedzictwa kulturowego. Prowadząca sesję Claire McGuire („Libraries as Incubators of Creativity: Ideas Generator”) przypomniała, że biblioteki wzbogacają tkankę społeczną swoich społeczności poprzez zapewnianie im dostępu do swoich zbiorów, technologii i pomieszczeń, w których mogą się spotykać oraz przygotowując różnorodne programy i usługi, sprzyjające kreatywności i uczeniu się przez całe życie.

Uczestnicy sesji mieli możliwość poznania doświadczeń i pomysłów realizowanych w różnych bibliotekach, w których ważną rolę odgrywali

aktorzy i twórcy kultury. Dowiedzieli się także, jak można przygotować podobne wydarzenia kulturalne i jak skutecznie angażować w nie lokalną społeczność. Przedstawione przykłady uwzględniały włączanie artystów, przedsiębiorców i pisarzy do programów bibliotecznych oraz organizowania przy ich pomocy zajęć umożliwiających twórczy rozwój ich uczestników.

Sekcja Art Libraries ukazała różnorodność działań podejmowanych w bibliotekach funkcjonujących w obszarze sztuki („Diversity and Inclusion in Art Libraries”).

W swoim referacie Anelia Tuu (*Art Libraries in Hungary and Serbia and how our Researchers use and interact with social media*) zaprezentowała działające na terenie Węgier i Serbii biblioteki sztuki i przybliżyła wyniki badań dotyczących korzystania przez ich użytkowników, zajmujących się sztukami wizualnymi czy historią sztuki, z mediów społecznościowych i wchodzenia z nimi w interakcje. Jane Carlin (*Transformation: Creating an Art Library for the Next Generation*) zwróciła uwagę na potrzebę zmian w zasadach i polityce tworzenia zbiorów w bibliotekach sztuki, aby odpowiadały potrzebom następczej generacji użytkowników.

Podobnych spraw, nowego zdefiniowania różnorodności zbiorów w tych bibliotekach, dotyczyło wystąpienie Simone Fujita i Li Wei Yang (*Redefining Collection Diversity and Outreach in Art. Libraries*).

Sekcja Library Services to People with Special Needs zajęła się aktualnym problemem dotyczącym ludności przesiedlonej, uchodźców, imigrantów, migrantów oraz osób poszukujących azylu. Zwrócono uwagę na to, jak biblioteki mogą pomagać w rozwiązywaniu lub choćby minimalizowaniu ich trudnej sytuacji, w nowych miejscach. Z myślą o tych osobach Sekcja przygotowała projekt „Library Services for Displaced Populations Guidelines”, który został zaprezentowany podczas tegorocznego WLIC. Dzięki weryfikacji najlepszych praktyk w tym zakresie realizowanych przez biblioteki na całym świecie udało się przygotować wytyczne, które umożliwią skuteczniejsze niesienie pomocy ludziom w ciężkich sytuacjach.

Sekcja Libraries Serving Persons with Print Disabilities zorganizowała sesję („Accessible Library Services”) poświęconą dostępności usług bibliotecznych dla osób mających problemy z korzystaniem z tekstu drukowanego. Martin Kieti (*Accessible books: eKitabu in Kenia*) przybliżył produkcję, dystrybucję i wykorzystanie e-booków w Kenii; Koen Krikhaar (*Changing Gear: Exploring the impact of mainstream accessible books on the role of libraries for the print disabled*) ukazał, jaki jest wpływ powszechnie dostępnych książek na rolę bibliotek dla osób z tą niesprawnością.

Vivian Hansen (*Maneno – a reading app that motivates children to read*) zaprezentowała aplikację, która zachęca do czytania dzieci, także te, które mają kłopoty z czytaniem tekstów drukowanych. Jest to aplikacja edukacyjna przeznaczona dla dzieci w wieku 5-10 lat. Przy pomocy małego

niebieskiego smoka Maneno, wykorzystując książki, techniki i interakcje z gier komputerowych sprawia, że nauka czytania jest atrakcyjna. Pozwala też rodzicom śledzić rozwój ich dziecka i dostosowywać tempo nauki do indywidualnych potrzeb.

Natomiast Virginia Inés Simón (*The role of libraries in implementing the Marrakesh Treaty*) nakreśliła rolę i udział bibliotek w krajach Ameryki Łacińskiej we wdrażaniu postanowień traktatu z Marrakeszu, dotyczącego ułatwienia dostępu do opublikowanych utworów osobom niewidomym, niedowidzącym i cierpiącym na inne zaburzenia utrudniające odczyt druku.

Special Interest Group IFLA LGBTQ+ Users od 2019 r. pracuje nad projektem wytycznych dotyczących zbiorów, programów a także przestrzeni bibliotecznych odpowiadających potrzebom społeczności LGBTQ+. W tym roku zaprezentowano projekt tych wytycznych, uwzględniający wyniki badań prowadzonych w tym zakresie w bibliotekach na świecie (Julie Ann Winkelstein, Rachel Wexelbaum: *The LGBTQ+ SIG guidelines project*). Natomiast Eleonor Pavlov (*A Swedish guide for libraries' work with LGBTQ+*) omówiła przewodnik dla bibliotek, zatwierdzony przez Szwedzkie Stowarzyszenie Biblioteczne w zakresie pracy z LGBTQ+, zawierający szereg wskazówek, refleksji i doświadczeń, które mogą być przydatne i służyć jako inspiracja dla bibliotekarzy.

Zaprezentowano również nową wersję „The IFLA/UNESCO Public Library Manifesto, (The IFLA/UNESCO Public Library Manifesto: a new chapter in library advocacy)”, którego nowelizację podjęto w ubiegłym roku, aby odzwierciedlał aktualną i przyszłą misję bibliotek publicznych.

BIBLIOTEKI UMOŻLIWIAJĄ, ANGAŻUJĄ (Libraries enable, engage)

Intencją spotkań tematycznych w ramach tej grupy było ukazanie, jak biblioteki zapewniają swoim użytkownikom możliwość uczenia się przez całe życie, jak pomagają w kształtowaniu ich umiejętności i kompetencji informacyjnych, wspierają badania i innowacje, uwzględniając zmienność otoczenia. Teddy Woodhouse, kierownik ds. badań w Alliance for Affordable Internet, główny mówca tej ścieżki, podkreślając różnice w dostępie do Internetu, przybliżył sposoby, dzięki którym biblioteki mogą pomóc każdemu w pełnym wykorzystaniu tego, co jest oferowane w sieci.

Międzynarodowe Centrum Studiów nad Konserwacją i Restauracją Dóbr Kultury (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property – ICCROM) opracowało zestaw narzędzi Our Collection Matter (OCM), który ma pomóc instytucjom kultury powiązać ochronę dóbr kultury, min. książek i rękopisów, z założeniami zrównoważonego rozwoju.

Podczas odbywających się w tym roku warsztatów „Connecting Collections to Sustainable Development: Our Collection Matter Workshop”

interesariusze z sektora GLAM zaprezentowali narzędzia, które wykorzystują do zachowania i udostępniania gromadzonego w ich instytucjach dziedzictwa kulturowego. Celem warsztatów (José Luiz Pedersoli Jr., Vesna Živković, Henry McGhie: *Our Collections Matter*) było poznanie różnych istniejących narzędzi, dostrzeżenie wspólnych obszarów oraz zidentyfikowanie luk, które powinny być wyeliminowane przy weryfikacji aktualnych, czy przy opracowaniu nowego zestawu. Dodatkowym celem tego spotkania było upowszechnienie tych narzędzi w środowisku bibliotecznym i pokazanie, w jaki sposób biblioteki mogą włączyć się do działań na rzecz realizacji SDG.

W ciągu ostatnich 50 lat IFLA opracowała wiele standardów, które obejmują wszystkie dziedziny usług bibliotecznych i informacyjnych. O niektórych z nich wcześniej już wspomniano w tym sprawozdaniu.

Aby standardy IFLA były pomocne i spełniały oczekiwania swoich adresatów muszą na bieżąco być dostosowywane do ciągle zmieniającego się środowiska cyfrowego. W tym celu IFLA podjęła inicjatywę unifikacji cyfrowej i w dokumencie *IFLA Key Initiative 2.3* określiła zasady opracowywania standardów i wytycznych, dzięki którym różnego rodzaju biblioteki mogą doskonalić swoją praktykę i nadążać za nowymi technologiami.

Podczas sesji IFLA Committee on Standards szczególna uwaga została skierowana na standardy IFLA w kontekście zmieniającego się społeczeństwa informacyjnego. Między innymi Vincent Boulet (*The role of IFLA Standards in the context of a changing information society*) podkreślił rolę, jaką standardy odgrywają w radzeniu sobie z problemami użytkowników i wskazał na potrzebę ich dopasowania do dokonujących się przeobrażeń. Boulet stwierdził, że siła standardów IFLA polega na ich ciągłej widoczności i zdolności adaptacyjnej. Aby zapewnić jedno i drugie, należy wykorzystać nowe możliwości budowania relacji z innymi interesariuszami, dołączać inne sieci (np. społeczności Wikibase), przy jednoczesnym zachowaniu nienaruszonej roli bibliotek jako instytucji non profit i instytucji publicznych.

Anaïs Basse (*From digital preservation to digital unification – Guidelines for setting up a digital unification project*) przedstawiła historię *The National Libraries Digital Unification Guidelines*, członków przygotowujących je komitetów i współpracowników. Przypomniała opublikowane przez IFLA w 2019 r. wytyczne dotyczące tworzenia projektu cyfrowej unifikacji (*Guidelines for Setting Up a Digital Unification Project*). Zawierają one listę kontrolną i zalecenia dla bibliotek w zakresie planowania, dostarczania i finalizowania projektów, aby mogły zapewnić cyfrowy dostęp do zbiorów na odległość, a także listę studiów przypadku, na których oparte są wytyczne.

Joseph Hafner, przewodniczący IFLA Linked Data Technical subcommittee LIDATEC, przedstawił aktualizację niedawno uruchomionego pro-

jektu Namespaces, potężnego narzędzia, które łączy wszystkie standardy techniczne IFLA.

Myślą przewodnią Sekcji Government Libraries, zaprezentowaną podczas sesji zatytułowanej „Transforming current thinking into smart policy: the increasing role of libraries as intellectual hubs”, było zasygnalizowanie konieczności zmiany dotychczasowego myślenia o bibliotekach i wypracowania takiej polityki, wykorzystującej innowacyjne mechanizmy oparte na dowodach naukowych, która ukazywałaby zwiększającą się rolę bibliotek jako intelektualnych centrów (David Stokes: *Innovative Mechanisms for Evidence-Based Policy: Understanding how intellectual hubs support complex collaboration and new technologies*; Elizabeth Nash: *The Statistics Canada Library: A case study of supporting evidence-based policy*; Matt Finch: *Planning for Uncertainty: Government Libraries as a Strategic Foresight Resource*).

Sekcja Library Buildings Equipment zorganizowała sesję zatytułowaną „Safe and open: post-recovery library design”. Poświęcona była sytuacji bibliotek i ich działalności po zakończeniu wydarzeń nietypowych dla ich funkcjonowania, np. po pandemii czy po pożarze. Podczas dyskusji, w której wzięli udział m.in. bibliotekarze i architekci, zastanawiano się, jak powinny być zorganizowane przestrzenie biblioteczne, aby umożliwiały w sposób elastyczny realizowanie nowych projektów, oczekiwań użytkowników czy organizację pracy samych bibliotekarzy. Podjęto próbę odpowiedzi na pytania: czy i w jaki sposób różne zachowania i potrzeby użytkowników będą wpływać na organizację przestrzeni bibliotecznej; jak estetyka pomieszczeń i atmosfera tam panująca wpływają na samopoczucie i bezpieczeństwo użytkowników i personelu oraz jakie są możliwości projektowe, aby sprostać tym wyzwaniom.

Kontrolowane wypożyczenie cyfrowe (Controlled Digital Lending – CDL) to metoda, dzięki której biblioteki udostępniają legalnie nabyte książki w formacie cyfrowym w kontrolowanych warunkach. System CDL zapewnia, że wersja cyfrowa jest wypożyczana jednorazowo jednemu użytkownikowi na ograniczony czas, a użytkownik nie może jej pobierać, kopiować ani redystrybuować. Korzystanie z CDL może zwiększyć dostępność zbiorów bibliotecznych, udostępniając książki każdemu, kto ma połączenie z Internetem, niezależnie od fizycznej lokalizacji czy możliwości finansowych. Najbardziej znanym przykładem CDL jest Open Library udostępniana przez Internet Archive.

Problemom tym poświęcona była jedna z sesji IFLA, podczas której słuchacze mogli dowiedzieć się o CDL i kwestiach prawnych związanych z jego wdrożeniem w bibliotekach. Kyle K. Courtney (*Expanding Global Digital access through Controlled Digital Lending*) dokonał przeglądu wykorzystania CDL w Stanach Zjednoczonych i jego wpływu na globalną digitalizację. Natomiast Christina de Castell przedstawiła stanowisko IFLA wobec CDL i przemyslenia adresowane do bibliotek w innych kra-

jach odnośnie zarządzania ryzykiem związanym z digitalizacją i wypożyczaniem.

Temat sesji zorganizowanej przez School Library Section „The Pandemic as a Portal to New Mindsets and Skillsets” dotyczył postrzegania pandemii jako portalu, poprzez który można wejść do nowego, lepszego świata, w którym wszystkie Cele Zrównoważonego Rozwoju ONZ będą osiągnięte, m.in. w wyniku zmiany sposobów myślenia i wypracowywania nowych umiejętności.

Darryl Toerien (*The School Library as Physical and Virtual Learning Space*) zwrócił uwagę, że ten tytułowy portal prowadzi do świata online, który dla bibliotek szkolnych oznacza zwiększenie dostępu do zasobów internetowych, edukację wysokiej jakości i większe niż dotychczas promowanie możliwości uczenia się przez całe życie. Podkreślił, odwołując się do *IFLA School Library Guidelines*, że pandemia zasadniczo nie zmieniła tego co biblioteki już robiły, natomiast zmianie uległ sposób, w jaki to mogą robić.

W prezentacji Roma Tre University (*Italian school libraries in challenging times*) przedstawiono funkcjonowanie włoskich bibliotek w trudnych czasach pandemii. W efekcie jej trwania przyspieszonych zostało wiele działań, w tym przejście od korzystania ze zbiorów drukowanych do zapewniania dostępu do zasobów cyfrowych i zacieśnienia współpracy między innymi szkołami i bibliotekami przy wspólnym użytkowaniu zasobów, czy organizacji usług i szkoleń tak w formie online, jak i hybrydowej. Irina Nehme (*Glowing of the Invisibles. School libraries in Germany during the Pandemic*) w swoim wystąpieniu pokazała, że pandemia na terenie Niemiec, mimo swoich negatywnych skutków, w przypadku bibliotek szkolnych przyczyniła się do wsparcia ich działalności i rozwoju. Ponieważ niemożliwy jest powrót do sytuacji sprzed pandemii, konieczne, jej zdaniem, jest wykorzystanie obecnego czasu do podejmowania mądrych zbiorowych działań. Dostrzegając dobry obecnie czas dla niemieckich bibliotek szkolnych, powtórzyła za Barbarą Lison, prezydent-elekt IFLA, że należy pozwolić niemieckim bibliotekom szkolnym, aby zawsze świeciły jak gwiazdy na niebie, a nie były jedynie świetlikami na krótki okres podczas pandemii.

Rei Iwasaki, Fumie Niwai (*School libraries and COVID-19 in Japan: How did school librarians provide resources and support for distance learning?*) ukazywali, jak podczas pandemii COVID-19 japońscy bibliotekarze szkolni zapewniali dostęp do zbiorów oraz wspierali zdalne nauczanie i uczenie się. W wystąpieniu Zakira Hossaina (*Thriving as a school librarian during COVID-19 pandemic: Asian Perspective*) zaprezentowano sytuację bibliotekarzy szkolnych z perspektywy azjatyckiej a Svetlana Chazova (*School quarantine as a challenge and an opportunity for Russian school librarians*) pokazała możliwość wykorzystania kwarantanny w szkołach jako wyzwanie i szansę dla rosyjskich bibliotekarzy szkolnych w doskonaleniu ich wizerunku.

BIBLIOTEKI PODTRZYMUJĄ, WSPIERAJĄ (Libraries Sustain)

Prezentacje zaproponowane w ramach tej ścieżki dały możliwość przyjrzenia się roli bibliotek m.in. w przeciwdziałaniu zmianom klimatu, a także we wspieraniu zrównoważonego rozwoju w przyszłości.

Rolą bibliotek powinna być troska o przyszłość środowiska i społeczeństwa. Dlatego też biblioteki muszą przyczyniać się do ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz wspierania efektywnej realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ.

Ostatni Raport Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu (The Intergovernmental Panel on Climate Change's Report) zwrócił uwagę na koszty rozwoju, które nie uwzględniają wpływu tych zmian na przyszłe pokolenia. Biblioteki od dawna, poprzez gromadzenie i udostępnianie informacji i wiedzy, podejmują działania w tym zakresie. Sesja na temat aktywności na rzecz zmiany klimatu była okazją nie tylko do przypomnienia sobie pilności działań w tej sprawie, ale także ukazania potencjału, jakim biblioteki dysponują, aby móc przyłączyć się do prowadzonych przedsięwzięć lub zainicjować nowe i tym samym przyspieszyć zmianę zachowań na pożądane społecznie.

Na temat roli, jaką mogą odegrać instytucje kultury w szukaniu rozwiązań problemów związanych z dokonującymi się zmianami klimatu, ograniczania negatywnych ich skutków i na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego, społecznego i środowiskowego mówił Andrew Potts, założyciel Climate Heritage Network (Sieci Dziedzictwa Klimatycznego), główny mówca w tej ścieżce tematycznej.

Special Interest Groups: Women Information and Libraries, Access to Information Network Africa (ATINA) oraz Evidence for Global and Disaster Health (E4GDH) zorganizowały sesję poświęconą wpływowi zmieniającego się klimatu na środowisko i działaniom, które mogą podjąć instytucje kultury aby wesprzeć lokalne społeczności, szczególnie kobiety (*Climate Impacts: Supporting communities, Users, Collections and Spaces in the era of Climate Changes*). Zaprezentowane wystąpienia to m.in. Martha Lerski: *Supporting Communities: Engaging all stakeholders in identifying and utilising cultural heritage* oraz Nandi Jiyane, Glenrose Jiyane: *Climate uncertainty among women in South Africa and re-thinking corporate social responsibility from information access and sustainability perspective*.

BIBLIOTEKI INSPIRUJĄ (Libraries inspire)

Biblioteki są przestrzeniami, w których użytkownicy powinni mieć możliwość tworzenia i wyrażania siebie, być źródłem kreatywności, a także strażnikami praw kulturalnych dla społeczności i całych populacji. Powinny poszerzać horyzonty swoich użytkowników, pokazywać

różnorodność kulturową, promować ją i przyczyniać się do tworzenia społecznej spójności.

Głównym mówcą tej ścieżki była prof. Karima Bennoune specjalna sprawozdawczyni ONZ ds. kulturalnych (The United Nations' Special Rapporteur on Cultural Rights). Podzieliła się swoją wiedzą na temat obecnego stanu praw kulturalnych i tego w jaki sposób biblioteki mogą wnieść swój wkład w tym zakresie. Prawa kulturalne, obejmujące zarówno wolność tworzenia i wyrażania, jak i uczestniczenia w życiu kulturalnym, stanowią nie tylko kluczową część praw człowieka, ale są również niezbędne do osiągnięcia szerszych celów społecznych i politycznych. Jednak nie wszyscy cieszą się nimi w równym stopniu i zbyt często prawa kulturalne są pomijane lub umniejszane. W swoim wystąpieniu profesor Bennoune przybliżyła przykłady najlepszych praktyk w zakresie promowania i ochrony praw kulturalnych na poziomie lokalnym, krajowym, regionalnym i międzynarodowym.

Hasło tegorocznego WLIC 2021 zachęca do wspólnej pracy dla przyszłości (*Let's work together for the future*), ale nie precyzuje, jak ta przyszłość jest rozumiana, jakie są założenia dotyczące przyszłości, które już dziś wpływają na nasze decyzje, czy właściwie je interpretujemy, jak możemy uniknąć trudnych sytuacji i lepiej radzić sobie z nieoczekiwanymi, jak odkrywać nowe sposoby myślenia o tym, co ma nadejść, i wykorzystać tę wiedzę do lepszego planowania.

Podczas sesji „Library Futures”, Riel Miller, szef Futures Literacy przy UNESCO przeprowadził rozmowę z Barbarą Lison, która wyjaśniła, jak wykorzystać design sprints² do opracowania programów przygotowujących na tę przyszłość. Do udziału w sesji zaproszono uczestników wspólnego projektu Goethe Institut i IFLA (*Emerging international voices*), wchodzących w skład międzynarodowej sieci młodych zaangażowanych w działalność na rzecz wspierania bibliotek w swoich krajach, którzy są uważani za przyszłość światowego bibliotekarstwa. Podzielili się swoimi spostrzeżeniami i pomogli zidentyfikować zagadnienia i kierunki działań, które będą miały wpływ na zawód bibliotekarza, na społeczeństwo i będą kształtować przyszłość bibliotek (*Design Sprint by Emerging International Voices*).

Sekcja Continuing Professional Development & Workplace Learning podczas swojej sesji (*NOW-NEW-NEXT: Seizing the opportunity to redefine and reimagine professional development through online learning*) przypomniała główną zasadę zawartą w *IFLA Guidelines for Continuing Professional Development and Best Practices* z 2016 r., że przyszłość sektora biblioteko-

² „Design Sprint to proces ograniczony czasowo, który stosuje myślenie projektowe (Design Thinking), przebiega zgodnie z sekwencją faz i wykorzystuje zestaw narzędzi w celu zwiększenia szans na pomysły i rozwiązania”. Zob. *Design Sprint Emerging international voices. Facilitated by Adela Cristea, DesignThinkers Academy Goethe-Institut & IFLA*. IFLA WLIC 2021, Goethe Institut. <file:///C:/Users/selle/Downloads/design-sprint-by-emerging-international-voices.pdf>

znawczo-informacyjnego jest uzależniona od kształcenia ustawicznego i doskonalenia zawodowego, a odpowiedzialność za rozwój i sytuację zawodu spoczywa w rękach wielu osób: nie tylko tych zajmujących się bezpośrednio kształceniem na różnych poziomach, ale także stowarzyszeń zawodowych, pracodawców czy poszczególnych osób zainteresowanych przygotowaniem do zawodu i dalszym poszerzaniem swojej wiedzy i kompetencji.

Sekcja ta jest zaangażowana w promowanie i wdrażanie *Wytycznych* dotyczących doskonalenia zawodowego w celu budowania silnego i efektywnego zawodu. Jednakże treści zawarte w tym dokumencie dotyczą przede wszystkim nauki w bezpośrednim trybie stacjonarnym, a uwagi odnoszące się do nauki w trybie zdalnym zalecają jedynie zachowanie równowagi pomiędzy kształceniem analogowym i cyfrowym.

W związku z niezaprzeczalnym wpływem pandemii COVID-19 na kształcenie, także w obszarze LIS, z koniecznością przejścia na nauczanie zdalne i wykorzystywanie, w niewielkim dotąd stopniu stosowanych, nowoczesnych i interaktywnych narzędzi oraz form komunikacji niezbędne jest dokonanie weryfikacji treści zawartych w *Wytycznych* i przygotowanie poprawionej ich edycji. Podczas spotkania Sekcji paneliści podzielili się swoim doświadczeniem i wiedzą na temat wykorzystywanych nowych form, narzędzi i praktyk w zakresie kształcenia bibliotekarzy, które zostaną uwzględnione w nowej wersji.

Ciekawie zaprezentowała się Sekcja New Professionals, która we współpracy z International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (Międzynarodowym Stowarzyszeniem Bibliotek Muzycznych, Archiwów i Centrów Dokumentacji), przy wsparciu Polskiego Wydawnictwa Muzycznego, Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP oraz IFLA Audiovisual and Multimedia Section pokazała m.in. miejsce muzyki w bibliotece (*Music in the Library World*).

Prelegenci zwrócili uwagę na rolę muzyki w lokalnych społecznościach, w działających w nich bibliotekach, współpracę pomiędzy nimi i studiami muzycznymi oraz możliwość promocji bibliotek i bibliotekarzy przez muzykę. Pokazali, że przestrzenie biblioteczne są doskonałym terenem do organizowania w nich występów, a także tworzenia i rozwijania kreatywności użytkowników bibliotek.

Główna referentka tego spotkania Georgina Binns (*„To have access to musical involvement through participation, listening, creation and information”: enabling this „Music Right for all” in our libraries*) przekonywała, że biblioteki w swoich pomieszczeniach powinny umożliwiać wszystkim użytkownikom dostęp do muzyki, jednego z najwspanialszych przejawów ludzkiej twórczości, odzwierciedlającej naszą historię i kulturę. Prawo do muzyki w bibliotece Binns rozumie jako nie tylko oczywiste korzystanie ze zbiorów muzycznych i informacji, ale także jako możliwość uczestniczenia w wydarzeniach muzycznych, słuchanie jej, czy tworzenie.

Madelyn Washington (*Mozart Takeover in the MD Anderson Library: „Non so piu cosa son” and „Martern aller Arten”*) zapoznała uczestników spotkania z działalnością Hamill Foundation Multimedia Studio, utworzonego we wrześniu 2011 r. w bibliotekach Uniwersytetu w Houston, które świadczy bezpłatne usługi studentom, wykładowcom i pracownikom w tworzeniu rejestracji dźwiękowej wysokiej jakości, m.in. nagrań z dwóch różnych oper Mozarta, w wykonaniu absolwentów Szkoły Muzycznej działającej w ramach Uniwersytetu w Houston. Biblioteki włączyły się w promocję filmu przygotowanego przez Wydział Komunikacji i Marketingu oraz koordynatora Biblioteki Muzycznej.

Bret McCandless (*Performance in the Library: An Opportunity for Learning and Discovery*) ukazał, że wydarzenie muzyczne zorganizowane w bibliotece może być okazją do nauki, ale także do odkrywania nieświadomych pasji i zainteresowań. Natomiast Gustavo Diaz (*Music Education in a Dome Library: El Cántaro Popular BioSchool*) przedstawił kształcenie muzyczne prowadzone w El Cántaro Popular BioSchool w Aregua, w Paragwaju.

O spostrzeżeniach i uwagach bibliotekarzy na temat bezpiecznego korzystania z Internetu, wniosków wyciągniętych z działalności bibliotek w czasie pandemii i czytelnictwa na świecie mówiono podczas sesji Sekcji Libraries for Children and Young Adults (*Librarians Figure It Out: Safer Internet, Pandemic Lessons and Reading around the World*). Zaprezentowane wystąpienia tworzyły trzy zagadnienia:

– badań dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu

Marianne Martens (*Background and overview of initial SID survey findings*) przedstawiła wyniki badań prowadzonych przez bibliotekarzy-koordynatorów z Safer Internet Day Working Group, reprezentujących 12 krajów, w ramach projektu Safer Internet Day. Celem badań było uzyskanie odpowiedzi na pytanie o dostęp do zasobów internetowych w bibliotekach różnych krajów, o przydatne źródła informacji, świadczone w tym zakresie usługi biblioteczne, zapewniane przez biblioteki bezpieczeństwa w korzystaniu ze zbiorów internetowych oraz pożądaną pomoc ze strony IFLA.

– nowatorskich działań prowadzonych przez biblioteki dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii

Benjamin Scheffler (*Germany: The Best of Two Worlds: Face-to-Face and digital storytelling in sign language for hearing impaired children*) przedstawił program LeseZeichen adresowany do dzieci z wadami słuchu i ich opiekunów, realizowany w Zentral- und Landesbibliothek Berlin (oddział Kinder und Jugendbibliothek). Przybliżył także aktywności organizowane przez tę bibliotekę w formie stacjonarnej i zdalnej, np. storytelling w języku migowym w formie tradycyjnej podczas spotkań w bibliotece i dostępnych online, rekomendacje książek, także w postaci filmów wideo, w języku migowym.

Anton Purnik (*Russia: Post-Pandemic Libraries: Are Online Events Our New Everything?*) zastanawiał się czy nowe formy działań i usług wprowadzone podczas pandemii wejdą na stałe do katalogu prowadzonych prac. A referentki z Singapuru (Shirly Lim: *Learn*Unlearn*Relearn: Moving on*) oraz z Japonii (Junko Shiozaki: *Digital /and non-digital) efforts of Japanese children's librarians under COVID situation*) pokazały przeobrażenia dokonane w bibliotekach dla dzieci w ich krajach i wprowadzone nowe formy usług. Wśród cieszących się szczególną popularnością znalazły się, realizowane w obu krajach: storytelling w wersji online, udostępnianie książek w formie stacjonarnej, ale także dowożone dzieciom do domów czy udostępniane w formie drive-through. Ciekawą propozycją były przedsięwzięcia angażujące dzieci w aktywności popularyzujące czytanie i kontakt z biblioteką, np. zajęcia DIY (Do It Yourself), tworzenie filmików wideo czy książeczek. Potrzebne okazały się zajęcia przybliżające różne platformy komunikacji i uczące korzystania z nich.

– poznawaniu świata poprzez książki obrazkowe

Pokazano historię, stan obecny i przyszłość projektu *The World Through Picture Books*, zestawiającego najpopularniejsze książki obrazkowe. Ukazały się już dwie wersje zestawienia, a podczas WLIC 2022 będzie zaprezentowana ich trzecia edycja. Aktualnie w projekcie uczestniczą 43 kraje. W różnych bibliotekach i instytucjach edukacji i kultury organizowane są wystawy książek wymienianych w tych zestawieniach, co jest dobrą formą ich popularyzacji i umożliwienia poznawania świata poprzez książki (Annie Everall: *UK: The World Through Picture Books: Past, Present and Future*; Claire Stuckey: *Australia: Inspiring and Enhancing Professional Practice: The Australian Exhibition of the World Through Picture Books*; Yuko Nagano: *Japan: Use of the World Through Picture Books Exhibition in Tokio*).

Referenci z Sekcji IFLA Literacy and Reading zaprosili wielu wybitnych autorów i miłośników czytania (Isaak Olsson, Dame Jacqueline Wilson, Tim Bowler, Jasbinder Bilan, Tony de Saulles), aby podzielili się informacjami na temat książki, która zmieniła ich życie. Pokazali oni, w jak różnorodny sposób czytanie może, poprzez zabawę, uczyć nowych rzeczy, doskonaląc, inspirując czy zapewniając chwilową ucieczkę od otaczającego świata, oddziaływać na czytelnika. Prezentacje te pokazano podczas sesji zatytułowanych *Let's read together*.

Zaprezentowane w tym roku nowości dotyczyły również zmian organizacyjnych w strukturze IFLA. Utworzonych zostało sześć nowych Komitetów Oddziałów Regionalnych (Azji i Oceanii; Ameryki Płn; Ameryki i Łacińskiej i Karaibów; Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej; Afryki Subsaharyjskiej; Europy). Będą one rzecznikami regionów, które reprezentują i będą je w różnorodny sposób wspierać.

Podczas obecnego WLIC 2021 odbyło się sześć sesji regionalnych, każda z kluczowym mówcą, który skupiał się na zagadnieniach istotnych

dla danego regionu. I tak w Komitecie Azji i Oceanii mówiono o edukacji i nauce, w Komitecie Europy o prawie autorskim i otwartym dostępie; w Komitecie Ameryki Północnej o integracji cyfrowej, Ameryki Łacińskiej i Karaibów o polityce i przepisach dotyczących bibliotek, w Komitecie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej o polityce ochrony, a Afryki Subsaharyjskiej o umiejętności czytania i pisania.

W ostatnim dniu Kongresu Prezydent IFLA Christine Mackenzie oraz Sekretarz Generalny Gerald Leitner wydali oświadczenie dotyczące sytuacji w Afganistanie (*IFLA Statement on Afghanistan*), w którym wezwali do poszanowania i przestrzegania praw człowieka, zwłaszcza wobec osób najsłabszych oraz kobiet, umożliwienie wszystkim równego prawa do edukacji i dostępu do informacji oraz ochrony dziedzictwa kulturowego Afganistanu i instytucji zajmujących się jego gromadzeniem, przechowywaniem i udostępnianiem (m.in. bibliotek, archiwów i muzeów).

Podczas Kongresu i Konferencji zapewniona była możliwość spotkań i rozmów z wystawcami, którzy wirtualnie prezentowali swoje nowości. Podobnie, jak w latach ubiegłych, zorganizowana została wystawa posterowa. Uczestnicy mieli okazję zdalnego zapoznania się z plakatami, porozmawiania z ich autorami i z wystawcami.

Tradycyjnie, podczas tegorocznego spotkania przyznane zostały nagrody w różnych kategoriach:

Nagrodę Dynamic Unit and Impact Award (DUIA) 2021 otrzymała Academic and Research Libraries Section za wybitne osiągnięcia i wysoką jakość pracy.

Specjalne wyróżnienia:

– DUIA Special Mention for Quality and Impact of the Work za jakość i oddziaływanie prac sekcji przyznano the Section on Education and Training (Sekcja Edukacji i Szkoleń),

– DUIA Special Mention for Facilitating Effective Communication za efektywną komunikację otrzymała the Library Services for Children and Young Adults Section (Sekcja Usług Bibliotecznych dla Dzieci i Młodzieży)

Biblioteką Publiczną 2021 r. została Deichman Bjørvika Oslo Public Library.

Pandemia, która spowodowała, że obecny WLIC 2021 odbywał się wirtualnie, skłoniła organizatorów do zastanowienia się nad stworzeniem nowego modelu Kongresu, zgodnego ze Strategią IFLA, który będzie łączył najlepsze aspekty tradycyjnych konferencji z możliwościami, jakie dają narzędzia cyfrowe. Na 2022 r. planowana jest konferencja w Dublinie (Irlandia), z udziałem osobistym, wzmocniona możliwościami online.

Elżbieta Barbara Zybort
Uniwersytet Warszawski

**„NATIONAL BIBLIOGRAPHIES AND CATALOGS CURATION AND
RESEARCH: DIGITAL HUMANITIES OUTLOOK”
DARIAH Bibliographical Data WG Meeting: an open
online workshop
(30 września 2021 r.)**

Celem Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities (DARIAH), która została powołana w sierpniu 2014 r. jako konsorcjum na rzecz europejskiej infrastruktury badawczej (ang. European Research Infrastructure Consortium, ERIC), jest wspieranie wykorzystania nowych technologii w badaniach z zakresu humanistyki. W jej pracach uczestniczy dwudziestu członków, jeden obserwator, a kilka instytucji z sześciu kolejnych państw to partnerzy współpracujący z DARIAH (DARIAH-EU, b.d.-b). W ramach konsorcjum funkcjonuje obecnie 20 grup roboczych, które koncentrują się na wybranych zagadnieniach badawczych (DARIAH-EU, b.d.-c). Jedną z takich grup, nazwaną Bibliographical Data Working Group (BiblioData WG), została stworzona, aby „wspierać współpracę pomiędzy wszystkimi stronami zaangażowanymi w cykl życia danych bibliograficznych (zwłaszcza producentami danych, menedżerami/kuratorami, badaczami oraz teoretykami dokumentacji i bibliografii), co przyczyni się do większego i bardziej zróżnicowanego wykorzystania danych bibliograficznych w naukach humanistycznych” (DARIAH-EU, b.d.-a) Pracami grupy kierują Tomasz Umerle (Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk) oraz Vojtěch Malínek (Instytut Literatury Czeskiej Akademii Nauk Republiki Czeskiej). Wśród podejmowanych inicjatyw znajduje się również organizacja warsztatów i spotkań poświęconych problemom związanym z bibliografią.

Jedno z takich spotkań odbyło się 30 września 2021 r. w formie zdalnej¹. Było ono podzielone na trzy części. Podczas pierwszej z nich zaprezentowano dwa uzupełniające się spojrzenia na dane bibliograficzne: przedstawiciele grupy roboczej DARIAH oraz Sekcji ds. Bibliografii IFLA. Następnie pracownicy sześciu bibliotek narodowych (czeskiej, fińskiej, niemieckiej, polskiej, szwedzkiej i węgierskiej) zaprezentowali wybrane zagadnienia związane z bibliografiami narodowymi, a w części ostatniej odbył się panel dyskusyjny z ich udziałem.

Uczestników spotkania powitała Francesca Morselli (DARIAH-ERIC). Jego moderatorem był Vojtěch Malínek. W otwierającym pierwszą część warsztatów wystąpieniu Tomasz Umerle i Mikko Tolonen (DARIAH Bibliographical Data Working Group) przedstawili zakres działań podejmowanych w ramach grupy roboczej DARIAH, poświęconej danym bibliograficznym. Zaprezentowali również podstawowe założe-

¹ Nagrania i prezentacje mają zostać zamieszczone odpowiednio w serwisach YouTube i Zenodo.

nia „bibliographic data science”². Zdaniem Tolonena dane pochodzące z katalogów bibliotecznych mają duży potencjał badawczy, szczególnie w kontekście prac dotyczących okresu używania ręcznej prasy drukarskiej. Choć opisy bibliograficzne nie są przystosowane do analiz ilościowych, to wstępne przetwarzanie danych (kontrola jakości) pozwala na ich użycie w badaniach. Prelegent podkreślił, że konieczne jest stworzenie otwartego ekosystemu danych bibliograficznych, w ramach którego będą one mogły być łączone z innymi materiałami, np. pełnymi tekstami dokumentów. Kolejną prelegentką była Mathilde Koskas (Biblioteka Narodowa Francji, przewodnicząca Sekcji ds. Bibliografii IFLA), która wraz z Pat Rivą (Uniwersytet Concordia) przygotowała prezentację ukazującą stan bibliografii narodowych w oparciu o ich rejestr prowadzony przez IFLA (<https://www.ifla.org/g/bibliography/national-bibliographic-register/>). Spis ten jest opracowywany na podstawie ankiet wypełnianych przez biblioteki. Koskas podkreśliła, że rejestr uwzględnia przede wszystkim bibliografie europejskie, dodała, że respondenci odpowiadający na pytania nie zawsze rozumieli je w jednakowy sposób.

W drugiej części spotkania swoje wystąpienia zaprezentowali przedstawiciele bibliotek narodowych. Rozpoczęło ją wystąpienie Osmy Suominena (Biblioteka Narodowa Finlandii) przygotowane wspólnie z Mikko K.A. Lappalainenem i Mirją Anttilą. Było ono poświęcone publikacji słownictwa kontrolowanego i opisów z fińskiej bibliografii narodowej zgodnie z modelem danych powiązanych. Podjęte prace polegały na przekształceniu rekordów zapisanych w formacie MARC 21 w dane powiązane. Prelegent zaprezentował model danych przyjęty w projekcie. Przedstawił także relacje z innymi zbiorami opublikowanymi w sieci WWW oraz możliwości języka zapytań SPARQL. W następnej prezentacji Angela Vorndran (Niemiecka Biblioteka Narodowa) przedstawiła niemiecką bibliografię narodową oraz różne sposoby dostępu do danych bibliograficznych przygotowane przez Niemiecką Bibliotekę Narodową. Jedną z usług przygotowanych specjalnie dla badaczy jest DNBLab (https://www.dnb.de/DE/Professionell/Services/WissenschaftundForschung/DNBLab/dnblab_node.html), który umożliwia pobieranie tematycznych zestawów danych takich jak: spisy treści, rozprawy lub artykuły. W kolejnym wystąpieniu Kamil Pawlicki (Biblioteka Narodowa) zaprezentował zintegrowaną wyszukiwarkę OMNIS, której celem jest zapewnienie dostępu do zasobów polskich bibliotek. Przedstawiciel polskiej księżnicy narodowej omówił sposób transformacji rekordów zgodnie z modelem FRBR-LRM. Dane bibliograficzne i wzorcowe dostępne są poprzez serwis API (<https://data.bn.org.pl/>).

² Termin ten nie ma jeszcze polskiego odpowiednika. Pojawił się w publikacjach fińskich badaczy Leo Lahtiego i Mikko Tolonena w 2019 r. (zob. np. Lahti i in., 2019).

W 2021 r. odnotowano dotychczas od 1 do 2,6 mln zapytań i od 50 do 85 tys. unikatowych użytkowników miesięcznie.

Temat wystąpienia Marii Haškovcovej (Biblioteka Narodowa Republiki Czeskiej) odbiegał od dotychczas przedstawionych prezentacji. Czeska bibliotekarka zaprezentowała prace nad archiwizacją czeskich stron internetowych. Prawo w Republice Czeskiej umożliwia zapis czeskich stron jedynie w celu ich archiwizacji. W związku z tym całość archiwum jest dostępna dla użytkowników wyłącznie na miejscu w bibliotece. Archiwizowane zasoby są katalogowane przy użyciu specjalnego narzędzia WA-KAT, które umożliwia ich półautomatyczne opracowanie. Następną prezentację przedstawili Szabina Ilácsa i Márton Németh (Państwowa Biblioteka Széchényiego), którzy skupili się na semantycznym wzbogacaniu metadanych archiwizowanych zasobów internetowych. Tę część spotkania zakończyło wystąpienie Ylvy Sommerland (Biblioteka Królewska w Sztokholmie) poświęcone możliwości wykorzystania i wizualizacji danych. Przedstawione przykłady dotyczyły m.in. języków, na które tłumaczone są prace autorów szwedzkich oraz oryginalnych języków publikacji wydawanych w Szwecji.

Na zakończenie spotkania przedstawiciele bibliotek narodowych wzięli udział w panelu dyskusyjnym, podczas którego uczestnicy odpowiedzieli na trzy pytania. Pierwsze z nich, dotyczyło obecnego stanu i ograniczeń związanych z wykorzystaniem danych bibliograficznych. K. Pawlicki podkreślił dużą liczbę zapytań kierowanych do API Biblioteki Narodowej oraz wymienił przykłady użycia danych przez twórców oprogramowania dla bibliotek publicznych. Zainteresowanie rekordami wykazują również wydawcy, księgarze oraz hurtownicy. Przedstawiciel Biblioteki Narodowej wymienił dwa ograniczenia: równoległe funkcjonowanie w Polsce dwóch języków informacyjno-wyszukiwawczych (DBN i KABA) oraz sposób przesyłania egzemplarza obowiązkowego przez wydawców, który przyczynia się do opóźnień w tworzeniu opisów. Szabina Ilácsa pokreśliła, że na Węgrzech użycie danych bibliograficznych, poza kontekstem bibliotecznym, jest niewielkie. Podobnie jak Pawlicki wspomniała o problemach z przesyłaniem egzemplarza obowiązkowego. Stwierdziła ponadto, że dane dostarczane przez wydawców do węgierskiej biblioteki narodowej są niskiej jakości. Poważnym problemem jest również brak wiedzy na temat wartości i jakości metadanych przygotowywanych przez bibliotekę. Zdaniem Ilácsy biblioteki powinny nie tylko dostarczać danych, ale również pracować nad nimi, pokazując, jak mogą zostać użyte. Z kolei Peter Leinen (Niemiecka Biblioteka Narodowa) wśród elementów wpływających na ograniczone wykorzystanie danych, tworzonych przez niemiecką bibliotekę, wymienił ich dużą ilość oraz nieznaną ich strukturę wśród badaczy.

Pytanie drugie, dotyczyło doświadczeń związanych z użyciem danych z bibliografii i katalogów w badaniach. W swojej odpowiedzi Mathilde Koskas wymieniła użycie tradycyjnej, XIX-wiecznej bibliografii narodowej przez historyków książki. Podkreśliła, że stopień wykorzystania współczesnych danych jest trudny do oszacowania ze względu na brak bezpośredniego kontaktu między biblioteką a osobami korzystającymi z udostępnionych zasobów. Kontakt następuje jedynie w przypadku bardziej złożonych potrzeb. Zapytania te mają głównie charakter statystyczny. Y. Sommerland wymieniła literaturoznawców i językoznawców jako odbiorców danych bibliograficznych. Według niej wielu z nich nie posiada nawet podstawowych umiejętności pracy z tego typu zbiorami. Inną, istotną przeszkodę w wykorzystaniu danych bibliograficznych, poza środowiskiem bibliotecznym, wymienił Osmo Suominen, który podkreślił odmienne podejście do danych bibliograficznych wśród bibliotekarzy i badaczy. Wiąże się to z różnymi celami obu grup. Pewne elementy opisu, istotne i prawidłowe z punktu widzenia bibliotekarzy, niekoniecznie są tak postrzegane przez naukowców. Ostatnie pytanie dotyczyło przyszłości współpracy ze społecznością badawczą i oczekiwań bibliotekarzy w stosunku do tej grupy użytkowników. S. Ilácsa stwierdziła, że katalogi powinny zostać wzbogacone w wyniku prac badawczych i zawierać więcej informacji, np. kontekstowych, takich jak cytowania i inne efekty pojawienia się danej publikacji. Z kolei M. Koskas podkreśliła, że oczekiwałyby od naukowców informacji zwrotnej, w jaki sposób bibliotekarze i ich praca może być dla nich przydatna. Spotkanie zakończył krótkim podsumowaniem T. Umerle.

Wydaje się, że współpraca między bibliotekarzami a naukowcami w kontekście wykorzystania danych bibliograficznych do celów badawczych jest na bardzo wstępnym etapie. Potwierdziły to wypowiedzi niemal wszystkich panelistów. Pojawiające się pomysły są mało konkretne i trudno stwierdzić czy mają szanse na realizację (i czy w ogóle jest taka potrzeba). Dotyczy to np. dalszego wzbogacania katalogów biblioteczných. Spotkania takie są potrzebne i tylko dalszy dialog między dwiema wymienionymi społecznościami może przybliżyć nas do odpowiedzi na pytanie o możliwości użycia danych tworzonych przez biblioteki w pracach badawczych. Inicjatywa powstania i działalności grupy badawczej poświęconej tej tematyce jest cenna i warta kontynuacji.

BIBLIOGRAFIA

DARIAH-EU. (b.d.-a). *Bibliographical Data (BiblioData)* [online]. Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities. [dostęp: 5.10.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.dariah.eu/activities/working-groups/bibliographical-data-bibliodata/>>.

- DARIAH-EU. (b.d.-b). *DARIAH in a Nutshell* [online]. Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities. [dostęp: 5.10.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.dariah.eu/about/dariah-in-nutshell/>>.
- DARIAH-EU. (b.d.-c). *Working Groups* [online]. Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities. [dostęp: 5.10.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.dariah.eu/activities/working-groups-list/>>
- Lahti, L.; Vaara, V.; Marjanen, J. & Tolonen, M. (2019). Best Practices in Bibliographic Data Science. In: *Proceedings of the Research Data and Humanities (RDHUM) 2019 Conference: Data, Methods and Tools*. Eds. J. H. Jantunen, S. Bruni, N. Kunnas, S. Palviainen, & K. Västi. Oulu: University of Oulu, pp. 57–65 [dostęp: 5.10.2021]. Dostępny w WWW: <<http://urn.fi/urn:isbn:9789526223216>>

Bartłomiej Włodarczyk
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 6 października 2021 r.

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2021 z. 4
PL ISSN 0033-202X

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Artykuły drugiego tomu publikacji *Wokół „Katechizmu biblioteki” Paula Ladewiga* (Gębołyś; Wodniak, red. 2021), podobnie jak tomu pierwszego, inspirowane są przemyśleniami Paula Ladewiga, wybitnego niemieckiego bibliotekarza i bibliotekoznawcy, zawartymi w *Katechizmie biblioteki* – wydanym po raz pierwszy w 1914 r. zbiorze sentencji, aforyzmów, myśli dotyczących funkcjonowania bibliotek. Punktem wyjścia każdego z tekstów jest przynajmniej jedna z wybranych myśli Ladewiga. Artykuły pogrupowano w trzech częściach. Część pierwszą „Bibliotekarze”, otwiera artykuł *Śladami Paula Ladewiga* autorstwa Zdzisława Gębołyśia, znawcy idei i dokonań Paula Ladewiga, tłumacza na język polski *Katechizmu biblioteki*. Autor ukazuje miejsca, z którymi związany był niemiecki bibliotekoznawca i opisuje prowadzoną przez niego działalność zawodową i naukową. W pozostałych artykułach tej części książki autorzy zajęli się, np. problematyką obecności i aktywności kobiet w życiu naukowym i bibliotecznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (Ewa Goumissi), czy też aktualnymi społeczno-prawnymi determinantami rozwoju zawodowego pracowników bibliotek w Polsce (Małgorzata Bańkowska). Wśród artykułów części drugiej „Biblioteki” na uwagę zasługuje m.in. analiza wyników badań kultury organizacyjnej Biblioteki Politechniki Łódzkiej (Edyta Kołodziejczyk) oraz rozważania Mariusza Balcerka o zasadności stawiania na pierwszym miejscu celu rozrywkowego kosztem edukacji w bibliotekach publicznych. Różnorodność tematyczną części trzeciej zatytułowanej „Wokół informacji naukowej, książki i prasy” reprezentuje m.in. krytyczna analiza ilościowych metod oceny badań naukowych przedstawiona przez węgierskich autorów (Attila Juhász, Erzsébet Dani), czy też artykuł opisujący korzyści płynące ze stosowania wyszukiwarki INTEGRO i aplikacji mobilnej mPROLIB w dostępie do zbiorów bibliotecznych (Krzysztof Henne).

Jubileuszowa publikacja *Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Kronika stulecia 1918-2018* (Nastalska-Wiśnicka, 2021) składa się z czterech części. W części pierwszej, zatytułowanej „Dzieje, organizacja, działalność” w ośmiu rozdziałach zostały omówione w ujęciu chronologicznym takie zagadnienia jak: podstawy ad-

ministracyjno-prawne funkcjonowania Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, zbiory, pracownicy, działalność podstawowa, wystawy, szkolenia, działalność naukowa i dydaktyczna, imprezy cykliczne i inne wydarzenia. W części drugiej, zaprezentowane zostały fotografie ze zbiorów biblioteki, dokumentujące jej dzieje i funkcjonowanie. Część trzecią stanowi szczegółowe sprawozdanie za okres 1918-2018, uporządkowane według lat kalendarzowych; poziom szczegółowości danych za poszczególne okresy jest uzależniony od kompletności materiałów źródłowych. W obrębie kolejnych lat zawarte są dane o księgozbiorze, nabytkach, pracownikach, informacje o konferencjach, wystawach, imprezach, gościach wizytujących bibliotekę. Tom zamyka umieszczona w części czwartej bibliografia. Opracowanie dokumentuje przemiany, jakim podlegała Biblioteka Uniwersytecka KUL. „Założona w 1918 r., wówczas nieduża i zupełnie się nielicząca w skali kraju, stała się w ciągu lat znaczącą placówką kulturalną i naukową na mapie Lublina, regionu i Polski, a jej kontakty sięgają poza granice kraju” (s. 154).

Celem rozprawy Eweliny Palian-Kobieli zatytułowanej *Biblioteka i ludzie. Motyw książki w wybranych przekładach powieści obcej po roku 1989* (Palian-Kobiela, 2020) było poszukiwanie i ukazanie motywów książki, biblioteki oraz wizerunku ludzi zajmujących się książką w literaturze oraz interpretacja tych motywów. Badaniami zostały objęte wybrane przekłady na język polski powieści obcych wydanych po roku 1989. Interpretację zacytowanych fragmentów powieści prowadzi autorka z perspektywy funkcji opisów w utworze literackim oraz konfrontuje ją z rzeczywistością pozaliteracką. W podzielonej na trzy rozdziały publikacji przedstawiono kolejno książkę jako obiekt literacki, następnie bibliotekę w przestrzeni literackiej oraz wydawcę i odbiorcę książki (wydawcę, antykwariusza, bibliotekarza, czytelnika, bibliofila) w tekście literackim. W podrozdziałach pierwszego rozdziału została ukazana książka symboliczna z prozy Carlosa Ruiza Zafona, następnie książka rzeczywista, której tytuły odnoszą się do rzeczywistości pozaliterackiej, a w podrozdziale trzecim – książka fikcyjna. Podobny zabieg zastosowano w rozdziale drugim dotyczącym biblioteki. W rozważaniach końcowych autorka przedstawiła wyniki szczegółowych celów badań, wśród których było wskazanie, czy można odnaleźć w literaturze stereotyp bibliotekarza.

Zbiór artykułów *W poszukiwaniu wzorów i wzorców osobowych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych* (Kurek-Kokocińska, Tokarska, red. 2021) stanowi pokłosie konferencji pod tym samym tytułem, która odbyła się w grudniu 2019 r. w Katowicach. Tom otwiera szkic teoretyczno-badawczy Stanisławy Kurek-Kokocińskiej, w którym autorka, w oparciu o literaturę przedmiotu, określa potencjalne czynniki wzorcotwórcze oraz dokonuje rekonstrukcji wzorca bibliotekarza we współczesnym bibliotekarstwie. Aspekt historyczny zagadnienia przedstawili między innymi: To-

masz Stolarczyk w artykule opisującym wzorzec bibliotekarza zakonnego w średniowieczu i w okresie wczesnostażym oraz Jadwiga Konieczna, która badała wizerunek bibliotekarza w utworach literackich Polski Ludowej. Wśród pozostałych artykułów wymienić można analizę profilu kompetencyjnego i osobowego pracowników w bibliotekach różnych typów w oparciu o standardy międzynarodowe i krajowe oraz wynikającego z różnorodnych badań dotyczących wizerunku bibliotekarza (Anna Tokarska), czy też charakterystykę wzorca osobowego bibliotekarza dokonaną na podstawie ogłoszeń o pracę w bibliotekach niemieckich (Agnieszka Łakomy-Chłosta).

Próbie rekonstrukcji procesu kształcenia graficznego w zakresie estetyki książki w Polsce w latach 1918-1989 podjęła Anna Boguszewska w monografii *Sztuka książki. O kształceniu graficznym w środowisku akademickim Krakowa i Warszawy w latach 1918-1989* (Boguszewska, 2020). Obiektem zainteresowania autorki stały się dwa ośrodki akademickie – Kraków, skąd pochodzi idea pięknej książki, pielęgnowana w latach międzywojennych, oraz Warszawa. „Warszawskie środowisko istotnie rozwinęło i ugruntowało miejsce grafiki stosowanej w twórczości artystów, krakowskie – działania te zapoczątkowało” (s. 14). W rozdziale pierwszym, scharakteryzowano kształcenie w zakresie grafiki książkowej w obszarze szkolnictwa artystycznego w Krakowie i w Warszawie w latach 1918-1944, natomiast w rozdziale drugim – w latach 1944-1989. Ostatni, trzeci rozdział „Wybitni artyści jako nauczyciele sztuki książki” został poświęcony twórczości artystycznej i pracy dydaktycznej artystów-nauczycieli, twórców polskiej grafiki stosowanej. Efektem działań artystycznych i edukacyjnych przedstawionych w książce było wypracowanie w okresie międzywojennym koncepcji projektowania graficznego książki rozumianej całościowo. Wyjątkowość doboru literatury, ilustracji i innych elementów zaczynała być wówczas dostrzegana także poza granicami kraju. Również w okresie powojennym, szczególnie w latach 60. i 70. wykształcił się oryginalny, rozpoznawalny w świecie typ polskiej ilustracji książkowej, czerpiący z estetyki plakatu, sztuki ludowej oraz sfery koloru z malarstwa.

Publikacja *Z księgą w herbie. Słownik biograficzny intrologatorów warszawskich okresu zaborów* (Pokorzyńska, 2021) autorstwa Elżbiety Pokorzyńskiej jest wynikiem wielokierunkowych badań autorki nad dziejami intrologatorstwa warszawskiego, szczególnie cennych wobec braku głównych źródeł archiwalnych w tym obszarze. W pierwszej części książki, opartej na rozprawie doktorskiej autorki, została przedstawiona sytuacja prawna i zawodowa warszawskiego intrologatorstwa, jego środowisko społeczne, wyposażenie warsztatów, technika intrologatorska, zdobnictwo opraw, rynek prac intrologatorskich, formy reklamy. „Branża intrologatorska, która przez stulecia funkcjonowała w niemal niezmiennym sposobie, przeżywała w wieku XIX gwałtowny rozwój i przemianę na wszystkich polach. Zmie-

niała się technologia i organizacja pracy, warsztaty rękodzielnicze wyposażano w nowoczesne maszyny oraz przekształcano w fabryki. Zamknięte, hierarchicznie zorganizowane środowisko cechowe uległo otwarciu na robotników wolnorynkowych, kobiety, Żydów” (s. 116). Autorka pokazała, jak te zjawiska intensywnie zaistniały w Warszawie, zajmującej przodujące miejsce w rozwoju rynku wydawniczo-poligraficznego wśród innych miast polskich tego okresu. Druga część książki, zawiera obszerny słownik biograficzny introligatorów warszawskich z lat 1894-1918. Objętość biogramów uzależniono od ilości materiału. W przypadku osób dobrze udokumentowanych pominięte zostały drobniejsze informacje, w pozostałych – umieszczono wszystkie znalezione informacje. Publikację wzbogacają liczne ilustracje.

Interesujący obraz lokalnej prasy w ujęciu historycznym, jej roli kulturotwórczej, edukacyjnej, integracyjnej przedstawiła Danuta Bruska w obszernej monografii *Prasa Piotrkowa Trybunalskiego 1805-1939* (Bruska, 2021). „Przedmiotem prezentowanych badań jest prasa piotrkowska od chwili narodzin do 1939 r., w szczególności jej zawartość, cechy, procesy powstawania, obiegu i odbioru, jej twórcy, dysponenci oraz publiczność prasowa” (s. 13). Autorce udało się odnaleźć i przedstawić wszystkie tytuły prasowe Piotrkowa (przymiotnik Trybunalski w nazwie pojawił się dopiero po II wojnie światowej) z badanego okresu, określić ich założenia i funkcje, środowisko, w którym funkcjonowały, odbiorców. Z interesujących ustaleń badawczych wymienić można fakt zajmowania przez czasopisma piotrkowskie istotnego miejsca na rynku wydawniczym prasy w okresie gubernialnym w zaborze rosyjskim czy też zjawisko utworzenia niewielkiego, ale stałego środowiska prasowego, do którego należeli wydawcy, redaktorzy i drukarze występujący niekiedy w roli wydawców lub nakładców.

Ukazały się dwa kolejne tomy publikacji *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i terażniejszość* wydawane przez badaczy z Katedry Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. W tomie drugim (Dąbrowska-Cendrowska; Lubczyńska, red. 2010a) autorzy skupili się na funkcjonowaniu mediów po 1989 r. Tom rozpoczyna artykuł Tomasza Mielczarka *Tygodniki opinii – zapomniana lektura polskiej inteligencji*. Wśród pozostałych ośmiu artykułów znalazł się tekst Aleksandry Lubczyńskiej nakreślający stan i perspektywy badań nad prasą środowisk narodowych w Polsce po 1989 r., charakterystyka prasy samorządowej jako elementu działalności informacyjnej i promocyjnej powiatów (Jolanta Kępa-Mętrak) czy też analiza rentowności wydawców prasy w warunkach gospodarki cyfrowej na przykładzie działalności prasowej Agory S.A. (Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek). Ocenę przeszkód, które stoją na drodze konwergencji poziomej dziennikarstwa multimedialnego przedstawił w końcowym artykule Łukasz Paweł Goniak.

Tom trzeci publikacji *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i terażniejszość*, oprócz tekstów pracowników Katedry Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, zawiera także artykuły przygotowane przez studentów kierunku dziennikarstwo i komunikacja kieleckiego uniwersytetu. W części pierwszej, zatytułowanej „Przeszłość” Danuta Hombek przybliżyła zagadnienie początku prasowych usług reklamowych i ogłoszeniowych w Polsce, a Izabela Krasieńska scharakteryzowała na przykładzie *Głosu Dziewcząt Polskich (1929-1934)* grupę tzw. pism patronackich. W artykułach części drugiej „Teraźniejszość” autorzy zdiagnozowali segmenty prasowe – polskich magazynów typu *people* (Olga Dąbrowska-Cendrowska), lifestyle’owych magazynów dla mężczyzn w Polsce (Przemysław Ciszek) czy też prasy adresowanej do kobiet we Francji i w Hiszpanii (Natalia Walkowiak). Obraz kobiety w brytyjskim czasopiśmie *The Lady* autorstwa Weroniki Sałek to temat zaproponowany w jednym z artykułów trzeciej części zbioru zatytułowanej „Seksja studencka”.

Ważną publikację zaprezentowała Biblioteka Narodowa. Dwutomowy katalog inkunabułów Biblioteki Narodowej *Catalogue of incunabula In the National Library of Poland* (Spandowski, oprac. 2020a, b) przygotowany przez Michała Spandowskiego przy współpracy Sławomira Szyllera został opublikowany w języku angielskim, co dostosowuje go do międzynarodowego charakteru badań w tej dziedzinie i umożliwia korzystanie z niego szerokiej grupie badaczy na świecie. W katalogu rozbudowane zostały hasła proveniencyjne ukazujące burzliwą historię zgromadzonych w Bibliotece Narodowej inkunabułów. Hasła zawierają także opracowane przez Marię Bryndę opisy opraw – gotyckich, renesansowych oraz z XVII i XVIII w. Starannie opracowana edytorsko książka według projektu graficznego Aleksandry Toborowicz uzyskała wyróżnienia i nagrody, w tym nagrodę Silver Award In Print w kategorii Published Media Design w międzynarodowym konkursie A`Design Award & Competition.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Boguszewska, Anna (2020). *Sztuka książki. O kształceniu graficznym w środowisku akademickim Krakowa i Warszawy w latach 1918-1989*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 234 s., il. ISBN 978-83-227-9383-1.
- Bruska, Danuta (2021). *Prasa Piotrkowa Trybunalskiego 1805-1939. Monografia*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN SA, 460 s., il. ISBN 978-83-01-21774-7.
- Dąbrowska-Cendrowska, Olga; Lubczyńska, Aleksandra (2020a). *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i terażniejszość*. T. 2. Kielce: Wydaw. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 200 s., il. ISBN 978-83-7133-868-7.
- Dąbrowska-Cendrowska, Olga; Lubczyńska, Aleksandra (2020b). *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i terażniejszość*. T. 3. Kielce: Wydaw. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 342 s., il. ISBN 978-83-7133-908-0.

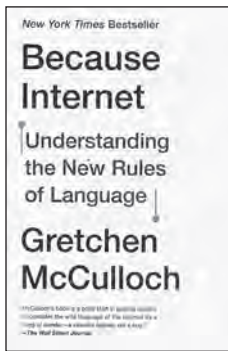
- Gębołyś, Zdzisław; Wodniak, Katarzyna, red. (2021). *Wokół „Katechizmu biblioteki” Paula Ladewiga 2*. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, ISBN 978-83-8018-356-8.
- Kurek-Kokocińska, Stanisława; Tokarska, Anna, red. (2021). *W poszukiwaniu wzorów i wzorców osobowych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 246 s., il. ISBN 978-83-8220-157-4.
- Nastalska-Wiśnicka, Joanna (2020). *Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Kronika stulecia 1918 – 2018*. Lublin: Wydaw. KUL, 542 s., il. ISBN 978-83-8061-816-9.
- Palian-Kobiela, Ewelina (2020). *Biblioteka i ludzie. Motyw książki w wybranych przekładach powieści obcej po roku 1989*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 257 s. Literatura dla Dzieci i Młodzieży; t. 15. ISBN 978-83-65741-58-5.
- Pokorzyńska, Elżbieta (2021). *Z księgą w herbie. Słownik biograficzny introligatorów warszawskich okresu zaborów*. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 413 s, il. ISBN 978-83-8018-355-1.
- Spadowski, Michał, oprac.; Szyller, Sławomir, współpr. (2020a). *Catalogue of incunabula in the National Library of Poland*. Vol. 1. Warsaw: National Library of Poland, 694 s. ISBN 978-83-7009-834-6.
- Spadowski, Michał, oprac.; Szyller, Sławomir, współpr. (2020b). *Catalogue of incunabula in the National Library of Poland*. Vol. 2. Warsaw: National Library of Poland, 382 s. ISBN 978-83-7009-835-3.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 16 listopada 2021 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Nawet w tych tekstach, gdzie bezdyskusyjnie powinna dominować problematyka ściśle biblioteczna, w żaden sposób nie można już odkleić się od internetu. Co czasami byłoby z pożytkiem, a niekiedy nie. Ponieważ te ujęcia bywają różne. Nieraz wręcz diametralnie sprzeczne i w gąszczu tych przeciwności trzeba określić swoje miejsce. Łatwe to nie jest.

INTERNET: ENTUZJAZM [****]

Gretchen McCulloch: *Because Internet. Understanding the New Rules of Language*. New York: Riberhead Books, 2019, 326 s. ISBN978-0735210943.

Autorce, amerykańskiej – albo kanadyjskiej, bo mieszka w Montrealu – internetowej lingwistce przyznano laur za najlepszą książkę w tamtych okolicach w 2019 r. Tekst jest rzeczywiście kreatywny, narracja toczy się z bigłem, jednak od oceny aż tak wysokiej powstrzymałbym siebie oraz innych. Głównie ze względu na całkowicie bezkrytyczną postawę. Bo jednak nawet zachwyty oraz entuzjazmy powinny mieć jakieś granice oraz jakąś cenę. Tymczasem tak nie jest. I wywlekam to nie tylko z tego powodu, że temu co tam napisano przyglądam się jako bibliotekarz.

To prawda, że język w internecie jest potoczny, zatem poręczny i wygodny. Słowotwórczo oraz leksykalnie operuje czytelnymi skrótami. Czy zawsze wystarczająco często i klarownie? Autorka uważa, że jak doda się do tego mimikę i gesty (a to jest możliwe), to będzie czytanie wzbogacone. Jednak nie dam się przekonać, że to dopiero internet zrobił z nas czytelników. Sugerować można byle co, ale zawsze potrzebny jest dowód. Tutaj go nie widać.

Tym bardziej, iż z badań internetowych wynika, że już każda generacja bierze udział w tworzeniu lokalnego żargonu sieciowego. Ludzie są bardziej otwarci na nowe słownictwo w ciągu pierwszych 30 lat życia, jakkolwiek nie wszystkie implementacje i zmiany następują równocześnie. Także w praktyce potocznej. Kobiety uczą się mówić raczej od równoletek, mężczyźni – od matek. Nie wiadomo, dlaczego tak jest.

W bibliotekach to wszystko się miesza. Tak jak i blogi: męskie są raczej tematyczne, a kobiece raczej pamiętnikarskie. No i jest tam – albo nie jest – niejaka stabilność językowa. Islandczycy od dziesięcioleci potrafią czytać w bibliotekach te same teksty. Natomiast Anglicy nie, ponieważ język angielski zmieniał się intensywniej. Internet wprowadza relacje znaczące lub słabe. Nawet takie, że raz pisze się *Internet* a innym razem *internet*, nie ma więc mowy o trwałości. Rolę gra potoczność. Wiele angielskich słów weszło do internetowej praktyki, bo tak mówi młodzież. Z kolei jest też wariant oficjalny i tak w sieci, nie mówi nikt. W komunikowaniu rolę gra środowisko, geografia oraz sieć. A inne czynniki? Podobno wraz z wiekiem i poziomem wykształcenia rośnie długość używanych słów.

Dla celów komunikacji elektronicznej utarło się określenie *cyberprze-strzeń*, ale to nie jest pojęcie fizyczne, tylko forma współdziałania. Dostęp do internetu ma teraz połowa populacji świata, a niedawna trzecia fala internetowa zredukowała wszystkie ograniczenia dostępu. Po 2013 r. in-

ternetu używała 1/3 seniorów, a dzieci właściwie wszystkie, tyle że często po kryjomu, bo obawiały się inwigilacji dorosłych. Dopowiedzmy: w tym zakresie jest pewien margines swobody dla bibliotek.

Poprawa funkcjonalności internetu polegała na zwiększaniu ekspresji i używaniu dużych liter oraz powtarzaniu liter, a także na zastosowaniu emotikonów; tak skumulowane zostały sygnały emocjonalne. To nieprawdopodobna siła ekspresji. Równolegle nastąpiła inwazja ironii oraz zwiększenie grzeczności pozorowanej. Tak powstał świat wielokomunikacyjny.

Jednak największe pęknięcia w komunikacji wprowadził telefon. Ze swoimi skrótowcami *halo* oraz *hej*. Telefon wymaga wspólnej przestrzeni i to nazwano trzecim miejscem: dom + praca + telefon – z późniejszym rozszerzeniem na wideofon. I tak narodziła się praktyka przejmowania do kieszeni znajomych, a także kawiarni oraz bibliotek.

W swoim czasie sieć utworzyła największy blok nowych użytkowników, niemożliwy do opanowania. Zresztą być może internet to jest taka językowa metafora, która sukcesywnie ulega przebudowie znaczeniowej. Jak dalece? Kiedyś myśleliśmy o języku w kontekście książek, potem – nieuporządkowanym składowisku słów do usystematyzowania, a teraz o sieci – jak o lesie z naturalnymi składnikami słownikowymi oraz regulami. Stale coś nowego.

Ale to ostatnie objaśnienie ma sens dodatkowy. Mianowicie język jako niezamknięta sieć zawsze jest konstruktem niekompletnym. Może odtwarzać znaczenia dawne oraz tworzyć nowe i żadnych przeszkód po temu nie ma. To trochę wyjaśnia, gdzie jesteśmy oraz co się dzieje.

Na świecie jest około 7000 języków, lecz tylko nieliczne znajdują i mają miejsce w internecie. Taka jest brutalna prawda. Dominuje język angielsko-amerykański. Poza tym są inne języki okołointernetowe, powiedzmy że główne, od których nie da się uciec, ale nieliczne. Oraz te (kilka) z innymi alfabetami. Japoński, rosyjski, chiński, arabski. Wygląda, że internet to częściowo miejsce na nową kreatywność.

INTERNET: UMIARKOWANIE [****]

Rethinking Media Research for Changing Societies. Ed. Matthew Powers, Adrienne Russell. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, 218 s. ISBN 978-1-108-814188.

A oto zbiorowy tom na ten sam temat, jakkolwiek bardziej umiarkowany, autorstwa profesorów z uniwersytetów głównie amerykańskich, jest wśród nich Chińczyk, Niemiec, Anglik oraz Meksykanka. Tonacja

jest radykalnie wyważona i opiniom kreatywnym towarzyszą odpowiednio tonujące wątpliwości.

Główny niepokój autorów dotyczy zalewu treści, których w sieci jest więcej niż mnóstwo. Pojawia się zatem pytanie, kto, dlaczego i po co je tworzy, oraz co z tym można zrobić, skoro stoją za nimi potężne kompanie, funkcjonujące na dystans. Nic czy prawie nic? Przychodzi nam żyć wśród danych. Snowden ujawnił: miliony danych do manipulowania. Biblioteki też w tym tkwią. Bo to jest kolonializm danych, dla których już nie ma entuzjazmu. Czy to jest obecna forma normalności?

Media prywatne mają wgląd w dane użytkowników, z fragmentacją i kontrolą informacji konsumenckiej. Przejmowanie treści marketingowych następuje błyskawicznie, a ochrona jest żadna. Media nie chronią, biblioteki nie chronią, na dobrą sprawę nie chroni nikt.

W Ameryce Południowej rozwój mediów jest niski. Z przeglądu krajowych sytuacji wynika wysoki wpływ polityczny lub instrumentalny. Dziennikarze tam też są i mają służyć społeczeństwu, tymczasem to jest inny świat. W dziennikarskiej elicie jest nadreprezentacja białych oraz niedoreprezentacja kolorowych i już samo to utrudnia funkcjonowanie. Jak pożenić dostępność z jakością? „The Guardian” ma w druku 155 milionów odbiorców miesięcznie, a online 10 milionów. Niech tu nikt nie plecie o sieciowej równości.

Niemiecki koncepcjonista sygnalizuje różnice pomiędzy pomysłami teoretycznymi oraz realnością. Ale z tego nie wynika nic. To taki bełkot: jest – powinno – może. W sieci ma miejsce odbiór sensu. Owszem, ale jest pytanie: własnego (odbiorcy) czy cudzego (nadawcy)? Nie wiadomo.

Jest coraz więcej powiązań życia z technologią, ale nie wszyscy to dostrzegają i mało kogo to obchodzi. Dziennikarstwo jakby zamilkło. Może trzeba obudzić publiczność.

Spółeczeństwo jest bardziej zespolone konfliktem, aniżeli wspólnotą. Tak przynajmniej twierdzi prof. Guobin Yang, Chińczyk ale z Uniwersytetu Pennsylvania. Komunikacja w tych okolicznościach to bardziej rytuał niż transmisja treści. Dlatego na przykład tłumacze muszą mieć świetny, wyczulony słuch. Nie mogą ograniczać się do odbioru ani dostrajania: to nie jest jednokierunkowa ulica.

W tym wszystkim tkwią też uczelnie, ze swoimi zaletami oraz słabościami. Mają niedostatki oraz wymagają pokory. Ale bez uczelni myślenie byłoby świadomością daremną. One muszą wnieść stosowne wartości i razem z nowymi formami przekazu wziąć udział w dekolonizacji nauki. To nie ja tak uważam: to ci faceci w tej książce. Internet może w tym pomóc albo nie. Inaczej cofniemy się w nieróbstwo. Ta obawa jest w tej książce wyrażana często.

Internet jest multitreściowy: pluralizm własności mediów zróżnicował treści. Czy bibliotecznych też? Nie wiem. Ale to warunek demokracji,

empatii, dialogu. Rządowa kontrola i cenzura internetu z góry ogranicza prawo do swobodnej wypowiedzi. Wtedy triumfy święci dezinformacja oraz mowa nienawiści, jak też zamazuje się granica pomiędzy prawdą i kłamstwem. Uczelnie powinny wobec takiej sytuacji stać w koniecznej opozycji, oraz *produkować* wiedzę użyteczną.

A także badać, jak walczyć z inwazją prywatności oraz mową nienawiści. Oraz z brakiem społecznej ostrożności i kryzysem systemu powiadamiania. Taki rejestr niedostatków głównych udało się skompletować dwójgu specjalistów z University of Washington. I przedstawić w stosunkowo *łagodnej* wersji. Ale nie wygląda, żeby była to wersja jedyna.

Ani cała ta książka nie sprawia wrażenia spójnej i powiązanej wspólną intencją. To raczej poodrywane od siebie drobne refleksje, ewentualnie do zespolenia, ale trudno zgadnąć z jakiego powodu oraz w jakim celu. Taka trochę zagadnieniowa drobnica, niekoniecznie układająca się w kreatywną całość.

INTERNET: NEGACJA [*****]

Paul Bernal: *What Do We Know and What Should We Do About Internet Privacy?* London: SAGE Publications 2020, 79 s. ISBN 978-1-5297-0767-0

A oto pytanie dramatyczne: czy w sieci jest możliwe zachowanie prywatności. Otóż w opinii prof. Paula Bernala z angielskiego uniwersytetu w Norwich, byłoby bardzo trudno sprostać takiemu zadaniu. Zdecydowanie bliżej jest do akceptacji modelu WWW, który jednak temu nie odpowiada. Ale co innego pozostaje?

W internecie balansuje się nieustannie pomiędzy prywatnością a bezpieczeństwem i internet wciska się już wszędzie: wszystko jest online. Czyli na widoku! Owszem – niby są tajemnice: lekarska, prawnicza, korespondencji oraz inne. Ale kto ich przestrzega? Intymność komunikowania ma długą historię, ale często i chętnie przerywaną. Internet niczego nowego w tym zakresie nie wnosi.

Przykład: jest prawo do prywatności komunikacyjnej. Ani cywilne, ani komunikacyjne, lecz ogólnoludzkie. Czy ktoś wierzy, że naprawdę przestrzegane? A przecież z samego prawa nie wynika jeszcze nic.

Bernal przypomina pokawałkowany rodowód internetu, bowiem pofragmentowany był przecież ARPANET, jakkolwiek w całości ogólnie kompatybilny, gdzie prywatność i anonimowość były zagwarantowane. Rozpad nastąpił dopiero później. A teraz jest tak, że instytucje i rządy o prawie każdym wiedzą znacznie więcej, niż prawie każdy/a o sobie. To jest powszechna inwigilacja, która ingeruje w co się da i stanowi zagrożenie dla prywatności. Zespoiliły się tu relacje online i offline.

Internet na skalę wcześniej nieznaną donosi, czego ludzie szukają w sieci, a co omijają. Nie mamy pojęcia, że gromadzi się o nas wiedzę aż tak ogromną. Pierwotnie Google, a teraz to już także Facebook skoncentrował się na naszym życiu. Powstają olbrzymie zasoby informacji oraz społeczne mapy: Big Data. Na wizerunek sytuacji składają się trzy cechy: mnogość danych, stosowne programy oraz systemy analizujące.

Im większa jest w sieci publiczność, tym łatwiej nią sterować. Z niewiele danych można wyciągać niebywale mnogie wnioski. Nie chroni prawo ani technologia. Powinniśmy chronić się sami, ale nie wiadomo jak. Z danych w sieci korzystają władze, ale także terroryści. To Edward Snowden ujawnił, co się wyprawia. Powszechna na ten temat niewiedza okazała się szokująca. Oraz zbiór stosownych symptomów, w znacznym stopniu nierozpoznanych. No i tego się nie zmienia.

Obowiązuje reguła: jeżeli coś jest możliwe, to będzie. A w internecie wszystko jest obserwowane, zatem możliwe. Co robisz, co czytasz, co oglądasz. Kiedy coś przeglądasz, ktoś inny to widzi, więc przejmie jako dane biznesowe i w stosownej chwili wykorzysta. Indywidualnie, grupowo: różnie. Bo internet to powtórka z przekonywania podświadomego.

A także manipulacja prywatnością. Są bowiem specjalne sposoby przejmowania, gromadzenia oraz wykorzystywania danych. Chętnie dowiedziałbym się, że biblioteki stanowią w tym zakresie zespół jednostek ochronnych. Ale prof. Bernal nic na ten temat nie pisze. Zatem chyba nie.

Na każdym kroku jest inaczej. Oto telefony mobilne sygnalizują, gdzie teraz jesteś. I proszą *okradnij mnie*. Także gromadzą informacje medyczne i poprzez zespół symptomów potrafią wyssać sporo pieniędzy. Są też inne naruszenia prywatności: dane polityczne, albo identyfikacja fotografii wrzuconych do sieci. Dużo da się odczytać.

Jeżeli wiesz coś o innych, to nad nimi panujesz. Jest wyścig: ochrona prywatności – ingerencja w prywatność. W tej ingerencji celują władze. Natomiast ochrona udaje się marnie.

Mówi się, że niewiele można zrobić. Pozostaje pytanie: jak niewiele. Bo przy akceptacji sytuacji obecnej, ma miejsce usunięcie wszelkiej prywatności. Powstaje dylemat. Nie co robić, ale czego nie robić.

Potrzeba anonimowości pojawia się wszędzie, a także ochrony ludzi porządnych. No i to jest zadanie dla rządzących. Ale prof. Bernal jest sceptyczny: chyba niewykonalne. Bo wymagałoby złamania informacyjnych gigantów, a oni są temu przeciwni. To może przynajmniej udałoby się zredukować dane i lepiej je chronić. Żeby tego było mniej. Ale nikt ku temu nie zmierza.

Nastąpił ożenek biznesu oraz technologii: to teraz podwaliny egzystencji. No i przyszłość wygląda w nich źle. Na dodatek zwiększa się obszar sztucznej inteligencji, a więc właśnie także technologii. To znaczy, że prywatność jest zagrożona. Tymczasem ona musi być wartością. Kto ją

podważa, powinien mieć ku temu zasadnicze powody. Jak je skonkretyzować?

Prof. Bernal niczego nie rozstrzyga, natomiast wie więcej albo inaczej niż inni. Może warto prześledzić ten trop obserwacji. Bo takich ujęć jest niewiele. Czytam multitematyczne wypowiedzi w różnych językach i nie pamiętam opinii równie dramatycznej. I to odniesionej do internetu właśnie.

Z kolei chętnie widziałbym, że wśród instytucji ewentualnie tamujących niepokoje znalazły się biblioteki. Ale w tej książkowej opinii o nich takim nie ma mowy. Chociaż mogłoby być.

BIBLIOTEKI W ROSJI: REGRES

Jeżegodnyj dokład o sostojaniji sietikobszczedostupnykh bibliotek Rossijskoj Federacii. Po itogam monitoringa 2019 goda. Red. naukowy W. =R. Firsow. Sankt Peterburg 2020, Ministerstwo Kultury Rossijskoj Federacii/Rossijskaja Nacionalnaja Biblioteka, 90 s. ISBN 978-5-8192-0579-2

Rosjanie bez entuzjazmu (bardziej niż inni) odnoszą się do swoich niedostatków, ubytków i mankamentów, ponieważ chcą koniecznie trzymać fason, a w realnej rzeczywistości to nie zawsze jest możliwe. Kiedy więc w różnych tamtejszych regionach i w ogóle w kraju doszło do redukcji sieci bibliotecznych w okresie 2016-2018, zwłaszcza na pograniczach miast oraz wsi, objaśnienia i komentarze były mocno bełkotliwe.

W styczniu 2019 r. było w Rosji podobno 41 814 bibliotek, ale na poziomie tego zestawienia pojawiły się najrozmaitsze niezgodności. W tej gromadzie (bo chyba nie sieci) powołano biblioteki modelowe, ale raz napisano że w liczbie 3310, a gdzie indziej, że 64. Widzę różnicę. No i nigdzie nie ma doniesienia, na czym ta modelowość miałaby polegać. Z milczącej podpowiedzi wynika, że w 100% spełnia ją wyłącznie otoczenie moskiewskie.

Likwidacją w l. 2012-2015 objęto około 700, a w latach 2016-2018 około 500. I wprawdzie Rosja to duży kraj, ale te wielkości są gigantyczne. Przyczyny główne to brak środków oraz wyludnianie się wsi; są już miejscowości, gdzie w ogóle nie ma już żadnych mieszkańców. Brakuje też książek, odpowiednio przygotowanych do pracy bibliotekarzy oraz autobusów na biblioteki mobilne. Sieć to głównie pozostałość sowiecka. Ale są obszary, gdzie nie ma żadnych bibliotek, ani bibliotecznej obsługi i oczywiście nikt nic nie czyta. Smutno to wygląda – zwłaszcza jak na kraj, mający w skali międzynarodowej coś do powiedzenia.

Tam to zauważono. Rząd federalny wydał rozporządzenie, żeby biblioteki podłączyć do internetu. Wykonano to w 81,6%, ale nie wiadomo, czego ten odsetek dotyczy. Wyraźnie widać, że procesy okołobiblioteczne są tam obecnie wzajemnie sprzeczne. Poza tym na bibliotekach odbijają się jeszcze skutki klęsk żywiołowych. W tej książce jest przegląd sytuacji w różnych republikach. Optymizmu nie widać nigdzie.

Prezydent Federacji zwołał obrady *okrągłego stołu* związane z funkcjonowaniem bibliotek. Z celem głównym, żeby zachować normy bibliotecznej obsługi oraz powstrzymać likwidację bibliotek. Ale obrady to obrady. Efekty tego posiedzenia nie są rozpoznane.

Jacek Wojciechowski

- seminarium „Od statystyki bibliotecznej do badań wpływu i wartości bibliotek” (online 13 września 2021 r.), w ramach promocji projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek,
- przygotowania do 13. konferencji z cyklu Automatyzacja bibliotek pod hasłem „Technologie biblioteczne w okresie pandemii” (online, 1-2 grudnia 2021 r.),
- szkolenia: w okresie 1 września – 26 października 2021 odbyło się 16 płatnych szkoleń online na platformie ClickMeeting – wzięło w nich udział 229 osób – oraz pięć szkoleń stacjonarnych, w których uczestniczyło 80 osób; trwa druga edycja kursu „Format MARC 21”, z uwagi na duże zainteresowanie tematem ogłoszono kolejny nabór, szkolenie będzie realizowane w okresie listopad 2021 – styczeń 2022; opracowano dwa pakiety szkoleniowe (termin realizacji: listopad 2021): „**Bądź na bieżąco z social media**” oraz „Pakiet szkoleń dla kadry zarządzającej” – szczegóły na stronie <http://www.szkolenia-dlibliotekarzy.sbp.pl/>,
- w ramach przygotowań do KZD odbywały się online prace Komisji: ds. Strategii i programu działania, ds. Statutu SBP, ds. Wniosków i postulatów. Dodatkowo zorganizowano stacjonarne spotkanie członków Komisji ds. Strategii i programu działania, które odbyło się w Olsztynie, w dn. 6-8 października 2021 r.
- opracowanie Raportu z badań opinii członków na temat SBP, przekazanie elektronicznej wersji Raportu do struktur SBP; prezentacja wyników badań (oceny, opinie i cechy społeczno demograficzne członków SBP z bibliotek naukowych) podczas Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich 24 września 2021 r. (Aldona Zawałkiewicz),
- przygotowania do udziału w Szczycie Cyfrowym ONZ w Katowicach (6-10 grudnia 2021 r.) <http://www.sbp.pl/artukul/?cid=23823&prev=260>

Opinia SBP

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zaopiniowało projekt zmian w programie nauczania na poziomie studiów licencjackich na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Opinia została skierowana do dr hab. Marii Łoszewskiej-Ołowskiej, Kierownika Jednostki Dydaktycznej, prodziekana ds. studenckich na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego.

W opinii podkreślono, że proponowane zmiany systematyzują wiedzę począwszy od zagadnień teoretycznych nawiązujących do teorii i metodologii nauk, umożliwiającą poznawanie procesów i zjawisk społecznych oraz kulturowych, a także nabywanie umiejętności ich obserwacji

i interpretacji. Ważnym elementem jest wprowadzenie do wiedzy w zakresie komunikacji społecznej zagadnień dotyczących działalności różnych instytucji kultury, w tym bibliotek oraz systemów bibliotecznych.

Kolejnym etapem jest wprowadzenie do nauk o komunikacji społecznej, w tym szczególnie bibliologii i informatologii, podstawowych pojęć i metodologii badań. Ważnym jego elementem jest nabywanie umiejętności poznawania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji z uwzględnieniem cech i potrzeb ich odbiorców, a także stosowanie różnych kanałów i technik komunikacyjnych.

Dopełnieniem tych sekwencji projektu programu jest wprowadzenie działań praktycznych, opartych na indywidualnej pracy badawczej, umożliwiającej rozwiązywanie problemów poznawczych.

Zwracają uwagę treści wprowadzenia do przedmiotów „Praca z użytkownikiem o specjalnych potrzebach”, w ramach bloku Animacja kultury, „Wystawy cyfrowe” realizowane w ramach Bibliotekarstwa cyfrowego, czy „Technologie mobilne i społecznościowe”. Warto podkreślić, że poszerzenie listy przedmiotów o nowe zagadnienia doskonale wpisuje się w procesy i zmiany społeczne, jest dobrym prognostykiem spełnienia oczekiwań bibliotek w stosunku do absolwentów (przyszłych pracowników), co przełoży się na lepsze rozpoznawanie potrzeb i oczekiwań użytkowników oraz ich zaspokajanie.

GRANTY MEiN (PRYZNANE I NOWE WNIOSKOWANE)

1. W ramach programu: Społeczna Odpowiedzialność Nauki

- Rozbudowa i podniesienie jakości dostępu do zasobów naukowych Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa SBP

SBP uzyskało na lata 2021-2022 dofinansowanie na zadanie, którego celem jest rozbudowa i poszerzenie dostępu do zasobu Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP. Rozbudowa Archiwum jest niezwykle istotna z tego powodu, że jak dotąd nie ma żadnego tematycznego serwisu popularyzującego wiedzę z zakresu nauki o komunikacji społecznej i mediach (do niedawna bibliologii i informatologii). Archiwum, po modyfikacji, ma szansę stać się nie tylko dziedzinowym serwisem, ale jednocześnie portalem wiedzy fachowej. W takiej postaci będzie przydatne zarówno środowisku naukowemu, jak i praktykom bibliotekarstwa. Zdigitalizowane i udostępnione w Archiwum Cyfrowym zasoby czasopism (naukowych i branżowych) wydawane przez SBP, stanowią około 90% kolekcji czasopism bibliotekarskich ukazujących się na rynku. W ramach zadania każdy z artykułów stanowiących część numeru czasopisma zostanie opracowany jako odrębna jednostka bibliograficzna, co umożliwi jego wyszukiwalność. W celu zwiększenia dostępu do treści naukowych konieczne jest opracowanie całego zasobu,

zgodnie ze standardami bibliograficznymi w formacie MARC 21, który jest powszechnie stosowanym na całym świecie formatem wymiany danych bibliograficznych. Charakterystyka przedmiotowa tworzona będzie w oparciu o Deskryptory Biblioteki Narodowej i język słów kluczowych. Zastosowane metody stworzą możliwość dotarcia do wersji elektronicznej dokumentów, a także umożliwią pobrania kompletnych rekordów bibliograficznych. W ramach zadania procesowi kompleksowego opracowania (formalnego i przedmiotowego) poddanych zostanie około 1900 artykułów z czasopism oraz 200 tytułów książek (prac autorskich i zbiorowych). Pozwoli to szerokiemu gronu odbiorców nie tylko na dostęp do informacji o pracach naukowych, ale i ułatwi dotarcie do ich pełnych testów. Zakres chronologiczny opracowanych materiałów obejmie artykuły z czasopism wydanych w latach 2000-2021 oraz publikacje z lat 1991-2018.

Projekt „Rozbudowa i podniesienie jakości dostępu do zasobów naukowych Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa SBP” uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki na podstawie umowy nr SONP/SN/512254/2021; kwota dofinansowania 102 000,00 zł; całkowita wartość projektu 116 600,00 zł.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
I NAUKI

- Źródła do badań fonografii polskiej – kontynuacja budowy bazy i zwiększenie jej wykorzystania

Projekt, na który uzyskano w br. dofinansowanie stanowi kontynuację i rozszerzenie zadania „Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych”, realizowanego w latach 2016-2017 oraz 2019-2020, przy wsparciu finansowym Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w ramach działalności upowszechniającej naukę (DUN). Opracowano dotychczas 14 tys. opisów bibliograficznych, które wprowadzono do bazy Bibliografia Fonografii Polskiej, dostępnej na portalu www.sbp.pl. W ramach obecnego projektu w latach 2021-2022 zostanie opracowanych i wprowadzonych do bazy kolejnych 7 tys. opisów poświęconych nagraniom utworów polskich kompozytorów i nagraniom polskich wykonawców, publikacjom dźwiękowym, których współtwórcami są polscy reżyserzy dźwięku, muzykolodzy lub graficy, a także nagraniem wydanym przez polskie lub działające na historycznym obszarze Polski firmy fonograficzne. Uwzględnione będą także teksty dotyczące fonografii, przygotowane przez polskich autorów lub wydane w języku polskim. Sporządzenie opisów poprzedzi analiza dostępnych źródeł krajowych i zagranicznych. Bibliografia obejmuje okres od opatentowania przez Thomasa Edisona

urządzenia do zapisu i odtwarzania dźwięku, po współczesne dokonania w zakresie nagrań dźwiękowych i filmowych rejestracji muzycznych. W materiałach źródłowych znajdują się polskie i zagraniczne książki, druki ulotne, niepublikowane prace dyplomowe, artykuły z czasopism i inne teksty publicystyczne, przede wszystkim różnego rodzaju noty i wzmianki, a także stanowiące najliczniejszą grupę – recenzje nagrań. Planowane jest poszerzenie źródeł o kolejne roczniki prestiżowych czasopism, takich jak „The Gramophone” (najważniejszy światowy periodyk poświęcony fonografii), „Grissando” czy „Ruch Muzyczny”. Baza, wyposażona w dodatkowy interfejs w języku angielskim, dostępna będzie na stronie projektu www.sbp.pl/fonografia, gdzie znajdują się też podstawowe informacje o jego realizacji, odniesienia do wcześniejszych zadań. Opracowana zostanie angielska wersja strony internetowej projektu celem zwiększenia zasięgu upowszechniania bazy w skali międzynarodowej.

Projekt „Źródła do badań fonografii polskiej – kontynuacja budowy bazy i zwiększenie jej wykorzystania” uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki na podstawie umowy nr SONP/SN/514674/2021; kwota dofinansowania 117 650,00 zł; całkowita wartość projektu 131 150,00 zł.

2. W ramach programu Rozwój Czasopism Naukowych

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich złożyło do programu dwa wnioski na dofinansowanie wydawania w latach 2022-2023 czasopism naukowych w wersji elektronicznej: kwartalnika „Przegląd Biblioteczny” (numery specjalne) i półrocznika „Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne”.

GRANTY MKiDN

Aptekarz literacki

Zakończył się projekt szkoleniowy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich „Aptekarz literacki”, w ramach którego bibliotekarze wzięli udział w cyklu bezpłatnych szkoleń podnoszących kompetencje w zakresie doboru i wykorzystania literatury dla dzieci, młodzieży i seniorów. Korzystając z wiedzy zdobytej podczas szkoleń opracowali wykazy książek terapeutycznych (tzw. Apteczki literackie). Wszystkie przesłane spisy zostały zanalizowane pod kątem przydatności do szeroko rozumianych działań z elementami bajkoterapii i biblioterapii. W propozycjach uczestników przeważa literatura dla młodego czytelnika, ale w niektórych przypadkach pojawiają się również książki dla dorosłych i seniorów.

Ostatni etap zadania polegał na realizacji przez uczestników w środowisku lokalnym spotkania dla określonej grupy czytelników z udziałem biblioterapeutów. Relacje z najciekawszych wydarzeń zostały zamieszczone na stronie zadania <https://aptekarzliteracki.sbp.pl/>.

Bibliotekarze uczestniczący w projekcie otrzymali certyfikaty, a ich bibliotekom nadano znak jakości „Księgozbiór na zdrowie”.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

W listopadzie 2021 r. SBP złożyło cztery wnioski do programów MKiDN na następujące zadania:

1. Do programu Promocja Czytelnictwa na kontynuację kampanii #NieZostawiamCzytelnika oraz na realizację 19. i 20. edycji programu Tydzień Bibliotek.
2. Do programu Partnerstwo dla książki na cykl szkoleń pt.: „(Nie)codzienna stymulacja życia czytelniczego”.
3. Do programu Kultura dostępna na projekt „Włącz dostępność – wyłącz wykluczenie” dotyczący dostosowania oferty kulturalnej do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Konferencje i seminaria

- Seminarium „Biblioteka włączająca – zadania, wyzwania, realizacja”, 20 października 2021 r.

Seminarium, zorganizowane przez SBP w ramach akcji #NieZostawiamCzytelnika w formule online.

Referat wprowadzający zatytułowany *Biblioteki, Rozwój, Agenda 2030 czyli o realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju* przedstawiła prof. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska z UMK w Toruniu. Prelegentka scharakteryzowała wybrane cele zrównoważonego rozwoju w kontekście sposobów, w jaki biblioteki mogą je realizować. Kolejny prelegent, Mateusz Ciborowski z firmy Akces Lab w wystąpieniu *Nie bójmy się prawa o dostępności. Czytelnik ze specjalnymi potrzebami też nas potrzebuje* skupił się na zagadnieniach dotyczących wdrażania ustawy o dostępności cyfrowej. Maciej Motyka z firmy ALTIX, w referacie *Projektowanie uniwersalne – dostępność i uczestnictwo dla wszystkich. Doświadczenia polskie*, zwrócił uwagę na wartość projektowania uniwersalnego, które przyczynia się do promowania równego, a tym samym sprawiedliwego dla wszystkich, dostępu do dóbr i usług, z uwzględnieniem potrzeb użytkowników, których funk-

cjonowanie jest w pewnym aspekcie ograniczone. Referat zatytułowany *Psychologiczne i praktyczne aspekty komunikacji z osobami z niepełnosprawnościami i zaburzeniami psychicznymi* przedstawiła dr Magdalena Cyrklaff-Gorczyca z UMK w Toruniu. Prelegentka zaprezentowała zasady komunikacji z osobami z niepełnosprawnością wzrokową, słuchową, ruchową, zaburzeniami ze spektrum autyzmu oraz zaburzeniami i problemami natury psychicznej. Podkreśliła, że problemy komunikacyjne z przedstawicielami każdej z grup wynikają ze zróżnicowanych przyczyn. Wystąpienie dr Wandy Matras-Mastalerz z UP w Krakowie nosiło tytuł *Czytanie łączy. Jak pięknie się różnić i mądrze być podobnym? Budowanie poczucia bezpieczeństwa i przynależności poprzez literaturę*. Duża część wystąpienia, ilustrowanego licznymi przykładami, poświęcona była wykorzystaniu literatury w kształtowaniu wrażliwości na odmienność, a także budowaniu kolekcji książek terapeutycznych. Przedstawicielki Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych (OCCiN) Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, Arleta Tuleya i dr Julita Niedźwiecka-Ambroziak, w swoim wystąpieniu pytały, czy *Specjalistyczna biblioteka dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności – [to]potrzeba czy przeżytek?* Przedstawiły historię i misję Ośrodka, powołanego do życia w 1984 r. Seminarium zamknął referat dr Emilii Śmiechowskiej-Petrovskij z UKSW w Warszawie zatytułowany *Osoby niewidome i słabowidzące w bibliotece – analiza oferty czytelniczej*. W trakcie wystąpienia zaprezentowane zostały liczne przykłady sprzętu i oprogramowania wspierającego osoby niepełnosprawne wzrokowo. Prelegentka przedstawiła także projekty czytelnicze realizowane przez różne podmioty na rzecz osób z niepełnosprawnością wzroku.

Seminarium poprzedzone było zrealizowanymi dzień wcześniej warsztatami „Dostępne cyfrowo treści na stronach internetowych i w dokumentach elektronicznych” prowadzonymi przez Mateusza Ciborowskiego z firmy Akces Lab. W dniu seminarium jego uczestnicy mogli skorzystać z warsztatów „Jak przygotować dostępne materiały audiowizualne: wprowadzenie do audiodeskrypcji i napisów”, które przeprowadziła Marta Żaczkiewicz z Fundacji Otwieramy Kulturę i Sztukę.

W seminarium i warsztatach wzięło udział ponad 300 bibliotekarzy z różnych typów bibliotek.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- Webinarium „Społeczny i ekonomiczny wpływ bibliotek publicznych. Jak badać? Dlaczego warto?“, 16 listopada 2021 r.

Seminarium zorganizowano w ramach promocji projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek. Spotkanie, w którym uczestniczyło ok. 100 bibliotekarzy z różnych typów bibliotek prowadzili dr M. Paul z Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego i dr Marcin Karwowski – dyrektor Biblioteki Publicznej w Kokoszkowach.

Tytułem wstępu dr Magdalena Paul przedstawiła krótką historię badań wpływu bibliotek. Jako trend badawczy rozpoczęły się w XXI w. i są wciąż na stosunkowo wczesnym etapie rozwoju. Podstawowym celem badań jest określenie, co daje ludziom działalność biblioteki, co zmienia w ich życiu oraz co z tego wynika. Prelegentka wyjaśniła, co należy rozumieć pod pojęciem „wpływ społeczny”. To nie tylko życie społeczne (włączenie i więzi), ale również dostęp do informacji i edukacji (w tym darmowej), lokalna kultura i tożsamość, różnorodność kulturowa, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczności (w tym np. świadomość dotycząca ochrony środowiska, zdrowia, transportu) oraz indywidualny dobrostan.

SBP, w ramach projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek, powołało zespół ds. badania wpływu bibliotek publicznych w składzie: Lidia Derfert-Wolf (Biblioteka Główna Politechniki Bydgoskiej), prof. dr hab. Ewa Głowacka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), dr Marcin Karwowski (Biblioteka Publiczna w Kokoszkowach), Magdalena Mrugowska (Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy) i dr Magdalena Paul (Uniwersytet Warszawski). Prace nad „Badaniem wpływu społecznego i ekonomicznego bibliotek publicznych” były finansowane przez Instytut Książki, ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach projektu AFB.

W 2021 r. zespół przeprowadził szereg prac o charakterze koncepcyjno-metodologicznym. Zanalizowane zostały dotychczasowe badania wpływu społecznego bibliotek publicznych, prowadzone w Polsce i za granicą. Wyodrębniono 28 obszarów życia, na które biblioteki potencjalnie mogą mieć wpływ. Zostały one uporządkowane w ośmiu szerszych kategoriach obszarów wpływu (edukacja i rozwój osobisty; integracja społeczna; aktywność zawodowa; dziedzictwo kulturowe; rodzicielstwo; zdrowie; czas wolny; życie codzienne).

W dniach 23-25 czerwca 2021 r. przeprowadzono serię wywiadów grupowych z dyrektorami bibliotek różnych typów, instruktorami bibliotek wojewódzkich oraz praktykami i ekspertami w zakresie funkcjonowania bibliotek. W czasie wywiadów ustalenia teoretyczne (oparte na literaturze) zostały zweryfikowane przez bibliotekarzy-praktyków. Wynikiem badań fokusowych było opracowanie projektu narzędzia badawczego – kwestionariusza o charakterze modułowym.

Podczas spotkania uczestnicy otrzymali dostęp online do kwestionariusza z prośbą o podzielenie się wrażeniami i opiniami na temat poszczególnych jego części.

W ostatniej części webinarium prowadzący podzielili się z uczestnikami radami dotyczącymi prowadzenia badań ankietowych w bibliotekach.

Spotkanie zakończyło się zaproszeniem uczestników webinarium do udziału w badaniu pilotażowym, którego celem jest wyeliminowanie z kwestionariusza ewentualnych błędów, tak by mógł służyć jako narzędzie badawcze przez wiele lat. Pilotaż jakościowy oraz średniego zasięgu zaplanowano na drugi rok realizacji badania wpływu, a na kolejne lata – pilotaż ogólnopolski na próbie reprezentacyjnej oraz realizację badań lokalnych.

- 13. Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek”: Technologie biblioteczne w okresie pandemii, 1-2 grudnia 2021 r.

13. Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” odbyła się na platformie Zoom. Głównym celem tegorocznej edycji konferencji było przedstawienie rozwiązań technologicznych, które zostały wprowadzone/rozwinęte/zaprojektowane przez biblioteki w okresie pandemii. Tematy wystąpień dotyczyły m.in. rozwiązań w sferze usług bibliotecznych, pracy zdalnej, komunikacji, edukacji i organizacji wydarzeń online w różnych typach bibliotek. Nawiązywały do kierunków rozwoju nowych technologii i możliwości ich implementacji w różnych działaniach bibliotek.

Wystąpienia zostały pogrupowane w cztery sesje tematyczne: Organizacja pracy, Komunikacja z użytkownikiem, Usługi biblioteczne, Edukacja bibliotekarzy i użytkowników. Wygłoszonych zostało 19 referatów. Uczestnicy mogli ponadto wysłuchać wystąpień sponsorów – przedstawicieli firm oferujących nowoczesne rozwiązania i usługi dla bibliotek.

Konferencji towarzyszyły warsztaty:

1. „Nowe usługi biblioteczne – projektowanie metodą design thinking” – dr Marcin Karwowski (Biblioteka Publiczna w Kokoszkowach),
2. „Zdalny zespół – praca nad projektami” – Beata Malentowicz (Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu),
3. „Rozszerzona rzeczywistość w bibliotece” – Robert Turski (Stowarzyszenie Edukacja 3.0).

Więcej informacji o tegorocznej konferencji, a także o poprzednich edycjach na stronie <https://automatyzacjabibliotek.sbp.pl/>.

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP

1 grudnia 2021 r. Ministerstwo Edukacji i Nauki opublikowało komunikat wraz z zaktualizowanym wykazem czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych. W wykazie znalazły się dwa czasopisma naukowe wydawane przez Wydawnictwo

Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich: kwartalnik „Przegląd Biblioteczny” oraz półrocznik „Zagadnienia Informacji Naukowej”. Oba czasopisma otrzymały więcej punktów w porównaniu z wykazem opublikowanym 9 lutego br.:

Przegląd Biblioteczny – 70 pkt (wcześniej 40 pkt),

Zagadnienia Informacji Naukowej – 40 pkt (wcześniej 20 pkt).

Nowości wydawnicze

- *Dyskopedia poloników do roku 2018. Suplement* (Katarzyna Janczewska-Sołomko, Michał Pieńkowski)

Publikacja stanowi unikatowy katalog poloników fonograficznych z początkowego okresu historii nagrań, zawierający wykaz ok. 3200 nagrań dokonanych przez polskich artystów, artystów innej narodowości działających na terenach polskich, nagrań utworów polskich kompozytorów oraz efekty produkcji firm fonograficznych działających na terenach polskich. Może być cennym źródłem prac badawczych dotyczących polskiego dziedzictwa kulturowego związanego z muzyką, wytworzonego na ziemiach polskich i za granicą.

Publikacja dostępna jest bezpłatnie w wersji drukowanej i elektronicznej.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury w ramach programu „Muzyczny ślad”, realizowanego przez Instytut Muzyki i Tańca.

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

Narodowy
Instytut
Muzyki
i Tańca

- *Narracje (re)konstrukcyjne, narracje interwencyjne, literackie reprezentacje dzieciństwa* (Katarzyna Wądolny-Tatar)

Książka Katarzyny Wądolny-Tatar poświęcona szeroko pojętym motywom dzieciństwa w literaturze to ważny głos w badaniach polskiej prozy dla dzieci, analiza różnych sposobów ukazywania historii, literatury jako medium pamięci i postpamięci, sposobów przedstawiania najbardziej palących problemów współczesności i powinowactwa między literaturą bezprzymiotnikową a dziecięcymi lekturami. (Z recenzji dr hab. Agnieszki Kwiatkowskiej, prof. UAM).

- *Praca i pasja – zbiór wywiadów*

Publikacja obejmuje 70 wywiadów z dyrektorami, kierownikami, długoletnimi i początkującymi bibliotekarzami. Wszechstronni, twórczy, mający niemałe osiągnięcia zawodowe bohaterowie tej książki łączą pracę

w bibliotece z innymi zainteresowaniami i działalnością. Dzieli się doświadczeniami i marzeniami. Warto przeczytać, co mają do przekazania. Zbiór wywiadów *Praca i pasja* to niezwykła opowieść o tym, jak żyć i pracować z satysfakcją.

- *Komunikacja sieciowa. Źródła informacji Big Data* (Dariusz Jaruga)

Autor w swojej nowej książce przygląda się temu, jak działają współczesne systemy zarządzania nieprzebranymi danymi. Od potrzeby komunikacji, poprzez rozwój encyklopedii świata i internetowe czaty, po serwisy społecznościowe i wyszukiwarke Google opisuje fascynujący świat danych. Jak to wszystko działa? Jak zbierane i przetwarzane są informacje w Big Data? Jak przedstawić informacje w postaci chmury tagów? I co możemy powiedzieć o meczu Polska-Niemcy na podstawie danych z kieleckich wodociągów? Pasjonująca publikacja, która za pomocą graficznych przedstawień, wykresów i ilustracji przybliży nam działanie świata, w którym żyjemy.

- *Medialno-społeczny obraz Covid-19: solidarność czy polaryzacja – podsumowanie, diagnoza, rekomendacja* (red. Anna Jupowicz-Ginalska, Monika Kaczmarek-Śliwińska)

Wywołane przez pandemię stres, niepewność i destabilizacja nałożyły się na świat polityki, biznesu, mediów, religii czy w końcu edukacji. Z upływem czasu okazało się, że „nowa normalność” stała się towarzyszem pandemicznej rzeczywistości. Jak więc w tym pełnym sprzeczności, trudnym czasie zachowały się środki przekazu, same doświadczone pandemiczną rzeczywistością? Jaką postawę przyjęli bohaterowie przekazów medialnych, a jaką bliższe i dalsze otoczenie mediów? Jak reagowali obywatele? Na te pytania, przynajmniej w części, odpowiadają autorzy niniejszego tomu. Szczęściu rozdziałom towarzyszą dwa wyjątkowe wywiady. Rozmowa z prof. dr hab. Iwoną Hofman pobudza do refleksji na temat solidarności środowiskowej czy kondycji nauki i mediów. Z kolei Piotr Czarnowski, założyciel pierwszej w Polsce agencji public relations, wskazuje różne odcienie transformacji branży. Autorzy, jak i ich rozmówcy nie unikają odpowiedzi na trudniejsze pytania, dzieląc się swoją wiedzą, doświadczeniem i cennymi radami.

- *Działalność zakonu jezuitów w Lublinie w latach 1582-1773* (Renata Gulczyńska)

Rozprawa może być uznana za interdyscyplinarną. Zawiera treści stanowiące przedmiot zainteresowań nauk historycznych, skupionych na staropolskich dziejach Rzeczypospolitej. Dominującym celem uczyniono odtworzenie historii kultury religijnej, wytworzonej w środowisku zakonu jezuickiego od czasu powstania lokalnej kongregacji Societatis Iesu do

roku kasaty zakonu. Istotne jest zainteresowanie się autorki mniej znanym i ubogo omówionym w naukowym piśmiennictwie środowiskiem jezuitów lubelskich, egzystujących obok grup innowierczych (arianie, kalwini i ważna rola polemik religijnych). Odtwarzając działalność lubelskich jezuitów w sposób monograficzny, Autorka dbała o korelację informacji o sprawach lokalnych z obecnością ogólnych celów tego towarzystwa. [...] Opisała różne formy aktywności (misje, dydaktyka, aptekarstwo, działalność księgarska, drukarsko-wydawnicza i cenzura); przedstawiła typy ówczesnych instytucji (stacje misyjne, kolegium, seminarium diecezjalne, bursy, konwikt szlachecki, bractwa i konfraternie); zestawiała nazwiska darczyńców wspomagających jezuickie środowisko i oceniła rodowody oraz społeczną pozycję kadry dydaktycznej. Zanalizowała programy edukacji oraz ich ewolucję. Ubarwiła faktografię lokalnego życia opisem obyczajów. [...] Praca jest cenna. Powinna zainteresować historyków kultury, badaczy dziejów zakonów, znawców rozwoju bibliotek oraz ruchu wydawniczego. (Z recenzji prof. dr hab. Elżbiety Gondek)

Opracowanie: *dr Anna Grzecznowska,
Aldona Zawalkiewicz, Małgorzata Dargiel-Kowalska*

Tekst wpłynął do Redakcji 3 grudnia 2021 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa nauko-

we, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisy dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy

powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIU

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPISIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review“ accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review“ kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglاد.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of „Library Review“ have signed an agreement with the editors of „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities“ (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in „Library Review“. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to „Library Review“ who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author's name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author's contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting and guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

RADA REDAKCYJNA

Ewa Głowacka – przewodnicząca (IBLiK, UMK), Mariola Antczak (KliB, UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar-Ilan University, Israel),
Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (KDiKS, UJK), Artur Jazdon (UAM),
Maria Juda (INoK, UMCS), Bożena Koredczuk (IINiB, UWŕ),
Dariusz Kuźmina (WDIB, UW), Tomasz Makowski (BN),
Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), Maria Próchnicka (KISI, UJ),
Barbara Sosińska-Kalata (WDIB, UW), Anna Tokarska (INoK, UŚ),
Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary),
Grażyna Wrona (INoI, UP), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*„Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.*

Pełne teksty roczników 1927-2020 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.ac.sbp.pl
oraz w Mediatece Wydziału Dziennikarstwa,
Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
medioteka.uw.edu.pl

